

10187/809
Mus. Th.

2490

Mrs. H.

2790

Rhaw

11.2
9
**ENCHIRIDION VTR
VSQVE MVSICAE PRACT
CAE A GEORGIO RHAVO, EX
VARIIS MUSICORVM LIBRIS
PRO PVERIS IN SCHOLA
VVITEBERGENSI
CONGESTVM.**

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

VVITEBERGAE
APVD HAEREDES
Georgij Rhau.

1551.

622.5

Post bis sex vitæ iam lustra Georgius actæ,
RHAVVS ego gessi talia membra Senex.
Hinc coepi finem mortalis, & vltima vitæ
In Christi voui debita fata manus.

VENERANDO VIRO D. IOAN
NI BVGENHAGEN, POME
RANO, PAROCHO VL
TEBERGENSI VIGL
LANTISS.
S. D.

OMNES ERVDITI HO
mines, qui vel antiquis il
lis temporibus, vel nos
tra ætate, de Scholis insti
tuendis aliquid scripserunt,
vir doctiss. hoc quoq; in
ter cætera summa diligentia & singulari
quadam pietate monere solent, ne pedagogo
gi, literarijque ludi præfecti, Musicen omnis
um fere studiorum, artem nobilissimam,
circa formandam puerorum ætatem neglig
gant. Id quod tuam humanitatẽ in libello
quodam, hac de re scripto, pie iuxta ac pru
denter præcepisse video, Nimirum quod
hanc pueris, non solum ad suaues vocum
concentus faciendos, & ad tolerandos stu
diorum labores vtilem ac iucundã, verum

A ñ

etiam

EPISTOLA

etiam ad perfectam omnium aliarum artis
um cognitionem, adq̃ adeò ad cyclopædiã
illam summè necessariam esse iudicaueris,
Præsertim cum apud veteres quoq̃ (vt Fa-
bius ait) tanta fuerit illius artis veneratio
ac studium, vt inter doctos, nisi qui musicę
studiosi essent, non haberentur. Nec est,
vt hoc tempore accusemus præceptores &
ludimagistros, quasi hac in parte, tuis & ali-
orum doctorum hominum, hac de re opti-
mis præceptis non adcuratè responderent,
Palam enim est, eos iam vbiq̃ maxime in
nouis & bene institutis Scholis, sicut in a-
lijs artibus, ita & in musica docenda, stren-
nue ac diligenter laborare, Quorum certe
multi, partim ex hoc, q̃ olim & hic & Lip-
siæ, pro virium mearũ tenuitate, musicam
artem publicè professus sum, partim ex
meis, hac de re editis libellis, occasionem
fortassis capientes, per crebras literas à me
sæpe petierunt, interdum etiam coram ef-
flagitarunt, vt eisdem de ratione cantandi
libellos, iam antea in lucem emissos, ipse
nunc denuò in mea officina ad cõmunem
reip.

NVNCVPATORIA.

reip. literariæ vtilitatem, typis excudi curarē. Cui quantumuis honestæ petitioni morem gerere hæcenus semper recusavi, propterea quod subinde speravi fore, vt quem admodum aliarum artium omnium, multa à multis doctis, non minori quidem vtilitate q̃ breuitate, elegantissima præcepta, hoc nostro seculo tradita sunt, Ita quoq̃ ad eundem modum huius nobilissimæ artis certæ & methodicæ quædam rationes, propediem in publicum emitterentur, ab ijs potissimum, qui hoc multò & melius & elegantius q̃ ego, prestare potuissent. Neq̃ vero spes hæc me omnino fefellit, Scripsit enim **MARTINVS AGRICOLA**, musicus sanè eruditus, & amicus noster singularis, hac de re, elegantissimos libellos, qui si sic in latino sermone, vt sunt germanicè scripti, extarent, nihil vltra in hac arte à quopiam merito desiderari posset. Cum aut̃ isti, q̃ me assiduīs adhortationibus ad rem aggrediendam vrgebant, finem petitionis & efflagitationis nullum facerent, victus bonorum hominum precibus, obsequi ip̃s

A iij sis

EPISTOLA NVNCV.

His tandem animum induxi, Recognouimus itaq; ac emendauimus has nostras, de re musica præceptiunculas, quantum per maximos officinæ nostræ labores potueramus, In quibus multa mutauimus, noua quædam musicæ harmoniæ exempla, auribus iucunda adiecimus, quæ omnia studiosa iuuentus, sibi non infrugifera comperietur, Porro cum tu vir ornatissime, meæ calcographiæ tam sæpe profueris, eamq; adhuc quotidie adiuuare soleas, officij mei arbitratu sum, vt vicissim tibi saltē gratæ mentis, vel quantulamcunq; significationem ostēderem. Quapropter ego, vt Scholam tuam Vitebergensem, literario quodam munusculo afficerem, hunc libellum, sic amicorū precibus, ad pueritiæ vtilitatem extorsum, tuæ humanitati dedicaui, nihil dubitans, quin vel tui nominis causa, non solum Vitebergensib. pueris, verum etiam omnibus ubiq; studiosis sit futurus acceptissimus Bene vale vir dignissime, & me calcographū tuum (vt facis) adiuua. Vitebergæ pridie Idus Iunij Anno xxx.

GEOR. RHAV.

AD PVEROS.

Non miremini optimi pueri, quod tam ἀγαθὴν rem ipsam tractandam aggrediar, non antea præfatione aliqua rei tractandæ viam præstruens, Quid enim opus est, in syluâ ligna portare? ferme enim euenit, ut quot sint musici, tot etiam circumferantur præfationes, nos rem ipsam docere conamur, ne amphoram, ut Horatius inquit, incipientes formare, tandem vrceus exeat. Accipite quæso illud Enchiridion æquo animo, quod ut in specie paruum est, Ita spero vos illud non sine fructu experturos, Comes est exiguis gratia rebus, in Prouerb. dicitur. Res enim non mole, sed nobilitate perpendenda est. Nō vero hæc dico, quod mearum rerum ipse tibicen esse velim, sed ut vos, qui harum rerum cupidi estis, huc adducā, quo in hoc Enchiridio iactis Musicæ fundamentis, ad reconditiora huius artis ipsi peruenire valeatis. Quicquid dedimus, iuuandi studio dedimus, vestra interest, his vtcunq; gustatis, vsum diligentem adhibere, alioqui non multum fructus hinc auferetis.

Valete

A iij DE

DE MUSICAE INVENTORIBVS.

MUSICA M artem multis retrò seculis floruisse, nemo est qui neget. Nam vt taceam Orpheum, Linum, Amphiona, quos omnes antiquitas, huius artis veluti primarios celebrabat, Tum olim ad conuiuia adhibebatur, vbi ad cytharam, egregia Mauortiũ virorum gesta, non sine mirabili tacitæ circũstantis turbæ stupore depromebant, Multi tamen huius artis inuentum, multis acceptum ferunt, quidam Dionysio, quidam Zeto & Amphionifratribus, Solinus certe, non ignobilis author ex Creta ad nos deriuatam, indubitanter scribit, Sed (meo iudicio) omniũ maxime ad veritatẽ accedit, quod Eusebius scribit, in Præpa. Euang. huius artis studium, ab Hebræis excultũ, auctum, propagatumq;, Quandoquidem legitur, Dauida Psalmos suos ad cytharæ modulos aptasse, q; cum Arca illa in Hierusalem inueheretur, ipse saltabundus, carminibus cytharæ coeuntibus, præcessit. Prætereo Moſen, Iobum, & reliquos Hebræos, & multa alia argumenta,

DE INVEN. MUSICAE.

ta, velut è ruina (vt dicitur) colligi possunt, quibus apparet, nobilem illam musicam, ab Hebræis, velut per canales emanasse. Hæc opt. lector, mihi de huius artis inuentione non aliena visa sunt, tu si meliora & forsitan reconditiora in medium conferre potes, non grauati feremus.

DE DIVISIONE MUSICAE.

MMUSICA igitur quæ de cyclicarum Martium numero est, vulgari notione sic describitur, Est quæ rectas canendi formulas præmonstrat. Et quanquā plura à Politiano musices membra recensentur, ea tamē ad Theorices opificium magis conferunt quā Practices, quapropter ea, ceu nihil ad rem facientia, a nostro Enchiridio excludere constituimus, simplicem illam, & veluti in triujs iactatam diuisionem enarraturi, qua & in Theoricam & Practicam scinditur.

Theorica est, quæ diuersorum sonorum, proportionem, & toni disparem, id

A v est,

DE DIVISIONE

est, inæqualem dimensionē, triaq; meli genera, non aurium iuditio (quarum sunt obusa iudicia) sed ingenio & ratione, considerat, perpenditq; Hæc non nihil difficultatis habet, quam tamen facile intelliget is, quem laboris non piget, & cui non omnino stupidum est ingenium. Hanc describit Seuerinus, cui inter musicæ scriptores primi debentur honores. Item Franchinus Gafforus & Faber Stabulensis, & alij.

PRACTICA siue actiua dicitur, quæ circa sonorū ac consonantiarū praxim consistit. Hæc bimembrem suscipit partitionem, Est enim alia **INSTRUMENTALIS**, quæ ad instrumenta spectat, puta quæ concentum perficit aut flatu, ut organis, tibijs, monaulis, Sistris, tympanis & huiusmodi, vel manu, ut instrumentis quæ clauium articulatione gubernantur. Altera **VOCALIS**, quæ humana voce efficit melos. Hæc pariformiter est duplex, **VSUALIS** & regulata, **VSVVALIS**, quæ caret principijs quibus regi deberet. **REGVALLATA**, quæ certis legibus cantum produci,

MVSICAE.

ducit, Hæc rursus gemina traditur, Vnā
namq; CHORALIS quæ & plana &
Gregoriana seu vetus dicitur. Est quæ in
suis notulis æqualē seruat mensuram, absq;
incremento vel decremento prolationis,
De hac tractabimus in hoc primo Enchiri-
dio quantū potuerimus crassissime. FIGV-
RALIS quæ & mensuralis & noua dicitur,
Est quæ in suis notis secundum signorum
ac figurarum diuersitatem, diuersam
habet sonorum mensuram. In ea nāq; no-
tulæ, iuxta modi, temporis ac prolationis
exigentiam, augentur ac minuuntur, De
qua in altero Enchiridio copiosissime.

AD LECTOREM.

Ne autem hoc ignores candide lector,
Versiculi quos subiunximus, ex Vuences-
lao deprompti sunt, Qui cum sit homo, &
poetice & musice artis instructissimus, non
erubui eius carminibus præ alijs vti, quibus
me multo clarius rem enarraturū con-
fido, q̃ si ad hoc quorundam longis & ob-
scuris commentarijs vterer.

Caput

CAPVT PRIMVM
SCALAS, VNA CVM CLA-
VIBVS ET VOCIBVS
IN EIS CONTEN-
TIS DOCET.

EX quo omnis musicæ ratio circa clauēs
versatur, cōsentaneum erit ab ipsis, tan-
quam à fonte huius nostri instituti, funda-
menta iacere, Est autē Clauis nil aliud quàm
vocis formandæ index, lineæ adhærens aut
linearum interuallo, Vel, est signum in can-
tu factum, per vocesq; radificatum, hoc est,
Clauis est litera per vocem radificata, prin-
cipium enim cuiusuis clauis, litera est, finis
vero vox. Dicta est autem clauis musicalis
metaphoricôs, Quemadmodum enim clau-
e aperiantur ea, quæ abstrusa & in penitissi-
simis angulis occlusa iacent, ita & per clau-
es musicas, totius cantus vim & naturam
remoto omni obstaculo, expromimus, ex-
ponimusq;. Ne autem hæc metaphora dura
videatur, Beroaldus noster dixit Cicero-
nem eloquentiæ clauem habere. Tum dice-
mus

DE CLAVIBVS.

mus & nos, q̄ eo modo, ad huius rei intelli-
gentiam, veluti per clauem peruenimus.

De numero vero clauium, aliter prisci,
aliter moderniores sensere. Veteres namq̄
septem clauibus contentos fuisse legimus,
vtpotè A C D E F G, teste Virgilio, qui,
vt nullius ferè disciplinæ, ita neq̄ musicæ
ignarus fuit, Nam de Orpheo modulante
sic scribit, vi. Aenei.

Nec non Trencius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris, septem discrimina vocū.
Et alibi.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula &c.

Recentiores vero Musici, cuncta sub-
tilius circa artem perscrutantes, dictam sep-
tem clauium dispositionē videntes minus
sufficere, ad omne genus cantuum referan-
dum, binas adhuc clauium dispositiones
addidere. Boetius namq̄ prædictis, alias
septem, scilicet, a c d e f g, superaddidit.
Guido autem Aretinus videns, q̄a cantus
maneriarum, progressionēs suas legitimas
in tam districto literarum & clauium con-
centu

DE CLAVIBVS.

centu habere non posset, addidit ad principium sui Introductorij Γ , ad finem verò literas duplicatas, scilicet aa bb $\mathbb{b}$ cc dd ee. Viginti itaq; in Introductorio clauēs sunt, tot sanē pro humana sufficiunt voce, Earum verò nomina cum vocibus, pueri hoc modo exprimūt, Γ ut, Are, $\mathbb{b}$ mi, Cfaut, Dsolre, Elami, Ffaut, Gsolreut, &c. quæ partebunt in scalis. Guido verò, cum Introductorium suum latius nō describeret, respexit tūc ad hoc, q; vox humana suis limitibus conclusa est, tūc etiam, q; cuiusq; toni cantilenæ, intra hos fines facillimē comprehenduntur, Longē vero plures superaddi possent clauēs, per eiusdem literæ crebram repetitionem.

Venerabilis namq; Guilhelmus Duffay, Musicorum sui æui facile princeps, superaddidit F graue subtus Γ , Ultra ee verò addidit etiam ff duplicatum, ob tetradiapa son cōsonantiam, ritumq; progressum figuratiui cantus. Nostra autem ætate crescentibus ingenijs, moderniores nec his contenti sunt, sepe numero tam in sub, q; supra excedentes

DE CLAVIBVS.

cedentes, & hoc in cantu figuratiuo, Quorum tamen ratio, iuxta diapason suam, infra vel supra, extans, habenda est. His tamen dimissis Guido nobis hac in parte sequendus est, qui suum Introductorium (quod vulgo manum vel Monochordum appellamus) septem perfecit Hexachordis.

Hexachordum autem est comprehensio sex vocum musicalium, diatonica dimensione dispositarum. Hexachordum potest etiam dici deductio vocum musicalium, eo quod deducit modulantium voces ex grauitate in acumen, & contra, ex acumine in grauitatem, Earum verò dispositio in sequenti capite clarius patebit.

QVIS CLAVIVM ORDO,
& quot vnaquæq; voces
contineat.

Ordine quo sistant omnes quot quæq; seorsum
Possideat voces, quam linea, quam spaciumue
Sustinet clauem, si scire voles : lege Scalam.

Typus

TYPVS SIVE SCALA MVSI-

cæ, clauium syntagma & dif-
ferentias continens.

Claues musicales sunt triplices.

Geminatæ quinque,
Dicuntur etiam ex-
cellentes, nam alias
omnes suo sono ex-
cedunt.

Minutæ septem, di-
uidunturq; in acu-
tas & superacutas.

Capi-
tales
octo.

Finales
quatuor.

Graues
quatuor.

ee	la		
dd	la	sol	
cc	sol	fa	
bb	fa	mi	
aa	la	mi	re
g	sol	re	ut
f	fa	ut	
e	la	mi	
d	la	sol	re
c	sol	fa	ut
b	fa	mi	
a	la	mi	re
G	sol	re	ut
F	fa	ut	
E	la	mi	
D	sol	re	
C	fa	ut	
B	mi		
A	re		
F	ut		

Iste est literarum & clauium ordo, in quo
bfa-mi, pro vna dumtaxat claue numer-
ta est. cum tamen natura sint duæ.

DE CLAVIBVS.

Dicuntur autem clauē capitales, minutæ, & duplicatæ, à literarum dispositione. Inferior enim & primus ordo, grandiusculis literis scribitur, Secundus pusillis literis, & Tertius duplicatis. Graues vero dicuntur ideo, quia grauem sonum respectu aliarum emittunt. Finales vero, nam omnis cantus regulariter in his desistit.

Propterea vero musici Γ. in pede clauium musicalium collocarunt, vt nemo nō sciret musicam ex Græcorum fontibus, in Romanorum riuos scaturisse, totumq; eius negotium à græcis mutuo nos accepisse, Quis enim non videt omnia, quibus musici vtuntur vocabula, ex græco cadere fonte, aut græcam originem sapere? vt, τον Θ, ἡμίτον Θ, Διατεσσαρῶν, Διαπεντε, Διαπασῶν, Δισδιαπασῶν, & cætera, Vnde non mirum est, nostro seculo tam raros esse musicos, & cantorum tam immensum pelagus, nempe q̄ vix vnus aut alter est, q̄ græcæ linguæ gnarus sit, aut eam amplexetur. Additū est etiā Γ, principaliter, vt secundus tonus haberet suam legitimam dignitatē descendendi ad quintam.

B De

DE DIFFERENTIIS TE- trachordorum.

A veteribus musicis (vt à Bernone)
claves partitę sunt in quatuor tetrachorda,
suntq; discreta his nominibus, Tetrachor-
dum grauium, tetrachordum finalium, te-
trachordum superiorum, tetra. excellentiũ.
Quoniam enim adeo rude erat huius ar-
tis principium, vt quatuor dumtaxat chor-
dis constaret totum harmoniæ corpus, idq;
tetrachordum appellabant, Deinde paula-
tim in Hexachordon, heptachordon, Octo-
chordon &c. Et deniq; in decẽ & quatuor
chordas excreuit. Prisca enim obseruatio
(cum casta essent omnia) nec tot clauibus,
adulterinisq; iucunditatibus & consonan-
tijs obuoluta fuit (nam disdiapason vete-
res nõ transgrediebantur) Quod etiam ex
hoc potissimum conñcimus, quod vix vl-
tra sex consonantias, vnā inuenies apud
celebres scriptores nominatam, Et quando
illi, de consonantiarum ordine disceptant,
non nisi quinq; enumerant.

Tetrachordum grauium, his literis con-
stituitur, Γ A B C, sic dictum, quod
reddat

reddat sonum vel bombum omnium gra-
uissimum.

h. ni. Tetrachordum finalium comprehendit-
tur his clauibus, D E F G, Eò q̄ sit in eo fi-
nis omnium tonorū legitime currentium.

h. ni. Tetrachordum superiorum, q̄ sit superi-
us constitutum ex quatuor literis minutu-
lis a b c d.

h. ni. Excellentium, quia excellit sonos alio-
rum trium, hisq̄ characteribus formatur
e f g aa.

In medio horum solet interseri quintum
quod dicitur Synemmenon, id est, coniun-
ctum, propter vitandam duritiem tritoni.
Ex quibus patet vnā esse proprietatem
bmollem, Et quod veteres non sunt trans-
gressi numerum in musica, videlicet dis-
diapason.

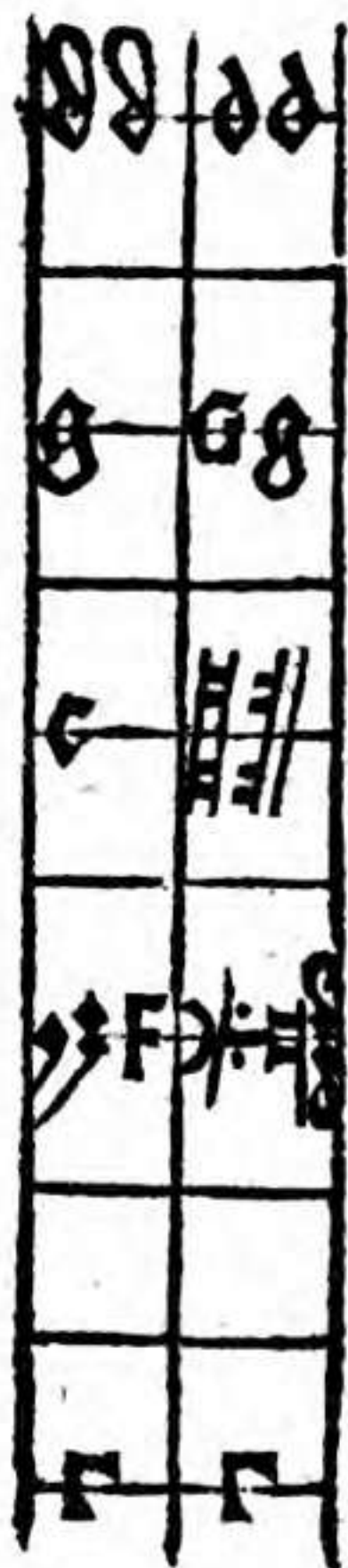
DE CLAVIBVS SIG- NATIS.

*signa si-
gnata.* Ex dictis autem clauibus, saltem quinq̄
ante cantus inchoationem ponuntur, vo-
canturq̄ signatæ siue signandæ eò, q̄ ex-
presse in cantus exordio ponuntur, & sunt
Γ vt, F faut, c sol faut, g sol reut, & dd la sol.

B ij Signa

DE CLAVIBVS.

Signa clauum signatarum
in vtroq; cantu.

Et ponuntur omnes in lineali situ, quædam tamen sunt magis familiares, vtpote F, & c. g rariuscule, & vero & dd rarissime vtimur. Vnde,

Linea signatas, sustentat scilicet omnes

Et distant inter se mutuo per diapentem,

F tamen ab γαμμα distingat septima quamuis.

Nec illud prætereundum duximus, aliquos cantores Ffaut rubro, c solfaut glauo depinxisse colore, Id quod adhuc hodie in omnibus ferme præscorum libris videre cet. Posteritas vero, omnes signandas clauas, aut inicialibus suis literis, aut quibusdam alijs characteribus & signis figurat, vnt & aliæ quædam clauas signandæ, puta,

ta,

DE CLAVIBVS.

ta b & c d e f; Et dicuntur minus præcipue
De quibus infra de coniunctis.

PLVRES CLAVES IN CANTV fracto, q̃ in simplici & Choralí.

Quas modo legisti clauēs, pro simplice quouī
Sufficiunt cantu, nec pluribus est opus vti,
At mensuralis cantus (quoniam geminatas
Transgreditur clauēs, & sæpe subit Capitales)
Vsurpat plures, quarum signacula produnt
Octauæ (facile hoc scitu est) Si linea clauem
Sustinet, octaua in spacio iacet, & viceuersa.

Si ergo extra literas scalæ, vel in imo, ve
supremo loco, aliquæ voces exspaciantur
oportet illas ad octauam referre, Quælibet
enim literarū habet sibi similem in octaua

DE VOCIBVS.

VOX musicalis, est syllaba, qua clauium
tenor exprimitur, Et sunt sex, in cōmu
nem vsum iam omnium consensu admissæ,
scilicet, Vt, re, mi, fa, sol, la, Sumptæ (v
aiunt) ex hymno, Vt queant laxis &c. Quæ
Paulum diaconum composuisse ferunt, At
si credimus Alberto magno in Lucam scri

B iij bent

DE VOCIBVS.

penti, diuus Hieronymus eum hymnum
composuit. Sumpserunt vero musici ex
quolibet versiculo, priorem & mediam syl-
labam, sic.

VT queant laxis RESonare fibris.

MIRA gestorum FAmuli tuorum.

SOLue polluti LABij reatum.

Sancte Ioannes.

GRAPHICE VERO SIC

describitur vox.

Quo melos effertur signum modulaminis est vox,

Et sunt sex voces, quibus omne melos modulamur.

At repeti toties debent, quoties opus vrget.

ORDO VOCVM.

Infima vox est vt, re sequens, mi tertia, quarta

Extat in ordine fa, est sol quinta, suprema la, fertur

Hæ sex voces apud musicos in vsu sunt,

non profecto q̄ non interim aliæ aut com-

minisci, aut in vsum cadere potuissent, Sed

quia vulgaris musicorum consensus, in has

voces veluti conspirauit, extra quas non tu-

um est alias effingere. Propterea & nos il-

lis contenti erimus.

Exera

DE VOCIBVS.

Exercitium hymni supra dicti.

Vt queant laxis Resonare fibris

ALTUS.

Vt queant laxis Resonare fibris

TENOR.

Vt queant laxis Resonare fibris

BASSUS.

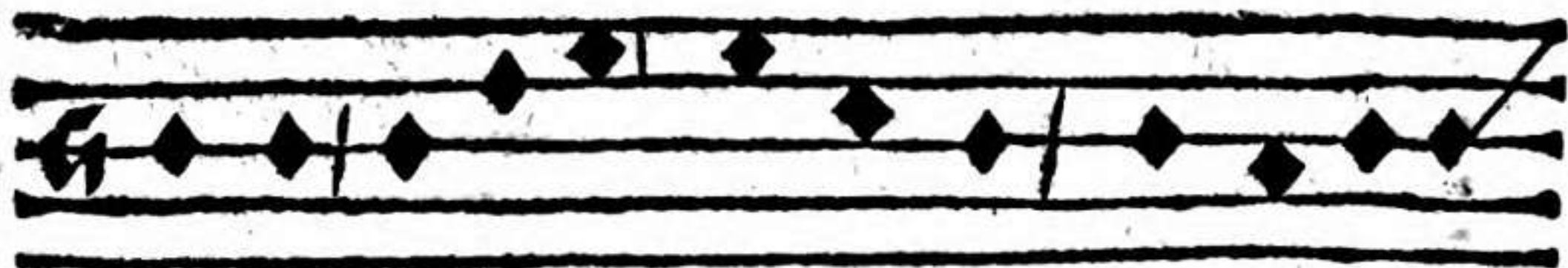

Vt queant laxis Resonare fibris

B üñ

Mira

DE VOCIBVS.
DISCANTVS.

Mira gestorum Famulí tuorum,

Solue polluti Labij reatum

TENOR.

Mira gestorum Famulí tuorum

Solue polluti Labij reatum

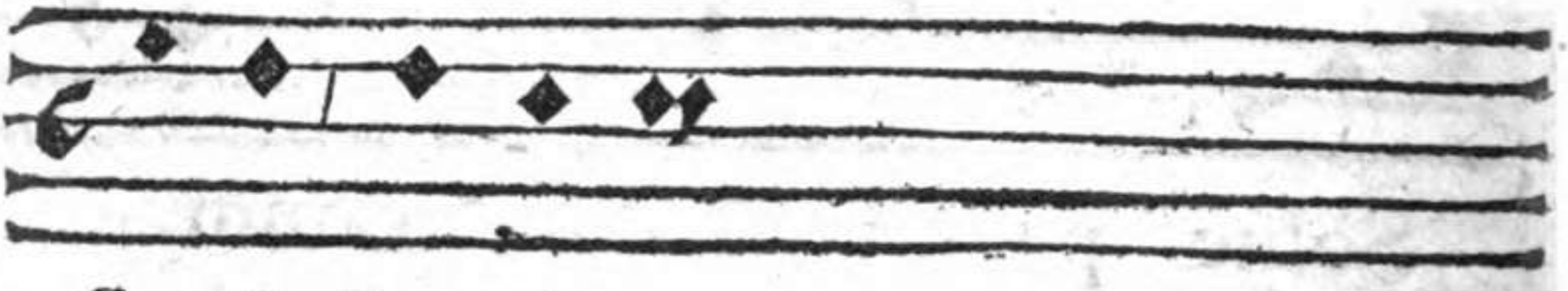
Sancte

DISCANTVS.

Sancte Ioannes.

ALTVS.

Sancte Ioannes.

TENOR.

Sancte Ioannes.

BASSVS.

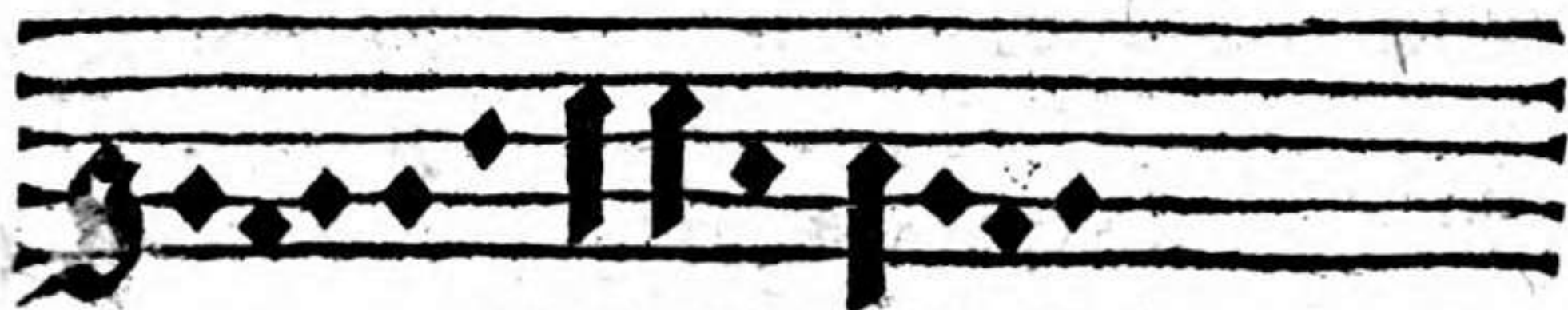

Sancte Ioannes.

Exera

DE VOCIBVS.

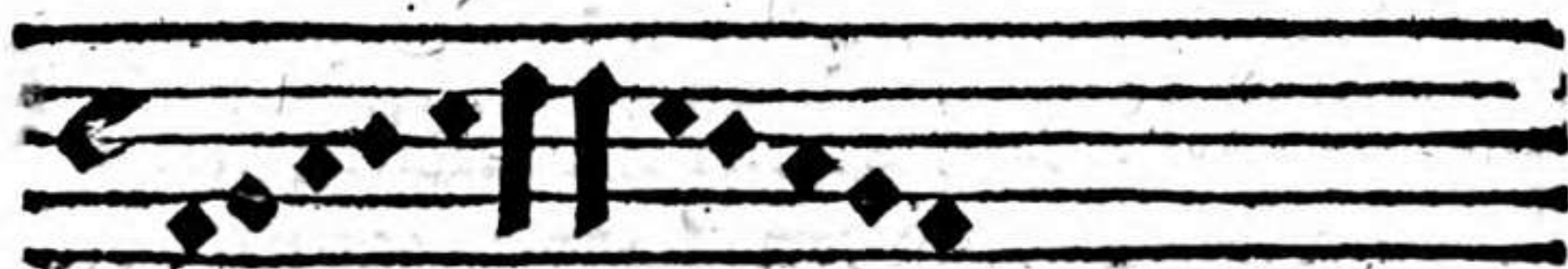
Exercitatio prima sex vocum musicalium,
qua sese discentes concinendo ex-
erceant in cantu $\pm$ durali.

DISCANTVS.

ALTVS.

TENOR.

BASSVS.

Dictæ sex voces, sub trina locantur dif-
ferentia, nam quedam mollissimam præbent
resonantiam, & sunt, vt, fa, Quedam vero
duris.

DE VOCIBVS.

durissimã reddunt sonoritatem, veluti, mi, la, Quædam naturalem & mediocrem causant melodiam, scilicet, re, sol. Vnde,

Vt cum fa mollis vox est, quia cantica mollit.

Mi cum la dura est, nam duras efficit Odas.

Sol naturales (quoniam neutras facit) & re.

Ista vocum differentia bene obseruata, dulcisonum facit omnẽ cantum, quamobrem ipsarum vsum pueri nõ negligant, sed cõstanter in illis sese exerceant. Quoniam omnes artes, omniaq; opera, quotidiano vsu & iugì exercitatione proficiunt, meminerint insuper improbum laborem omnia superare posse, Non cuiq; contingunt res sublimes citra laborem, Literæ enim, Hieronymo teste, marsupium non sequuntur, sed laboris comites sunt, sociæ ieiuniorum, non saturitatis, continentia, non luxuriæ.

Ingenui igitur pueri, & qui degenerare nõ estis animo, nullo parcite labori, nullas vigiliis recusate, ad preciosas animi diuitias (disciplinas dico liberales, & ingenua studia) & bona gemmis & auro digniora cõsequenda, Mementote vosipsos, ad studia
literar

DE VOCIBVS.

literarum, vt ad rerum preciosissimarum mercaturam destinatos esse, Doctrina vobis proposita est comparanda, pro qua labor assiduus & sudor exsoluendus est, Sine pecunia non emuntur opes & preciosæ merces, Sine labore (qui precium est ad scientiam sibi vendicandam constitutum) non acquiritur doctrina. Itaque tanti thesauri possessionem, nolite paruipendere, neque inanes, omnisque doctrinæ vacui, torpescere. Quoniam, vt dissipata inutiliter pecunia mercator, nullis comparatis mercibus domum reuersus, non mediocri probro est dignus, Ita si nihil doctrinæ assequuti fueritis, cum tempus & oportunitas adfuerit, perditis impensis, & tempore sine fructu consumpto cum summo dedecore, ignari, inglorij, & sera poenitudine tristes, miseram trahetis vitam, Hæc alta mente reponite, hæc sæpius animo peruoluite, his quasi stimulis, torpenti corda ad studiū excitare. Sed ad institutū à quo paululū digressi sumus, redeamus. Vt igitur pueris prodessemus, non solum vocum explicatione & earundem differen-
tia

0187609
tia cōtenti sumus, sed paradigma, quod ac-
rem facit, vocumq; discrimen egregie ex-
plicat, subiungemus.

EXEMPLVM QVATVOR

partium, vocum discri-
men declarans.

DISCANTVS.

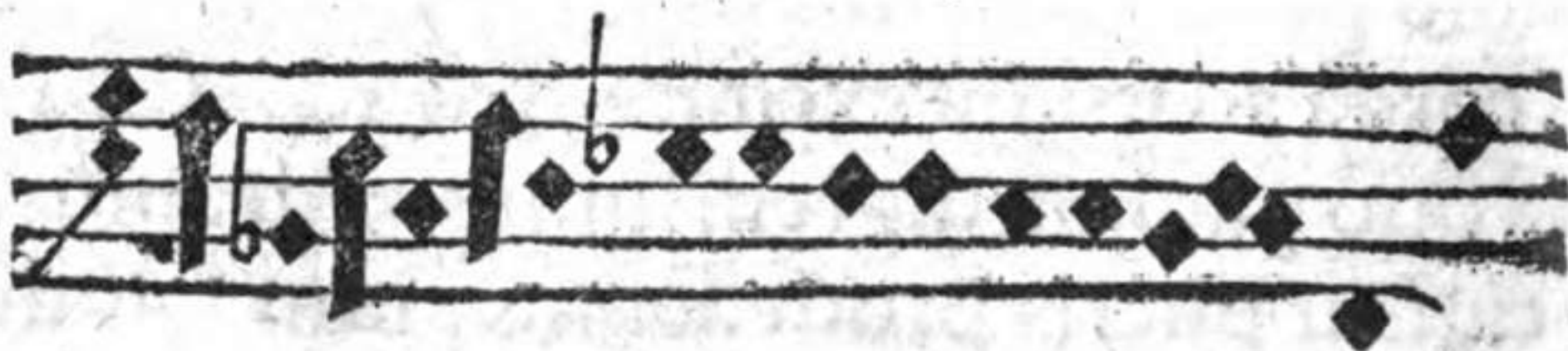
ALTVS.

TENOR.

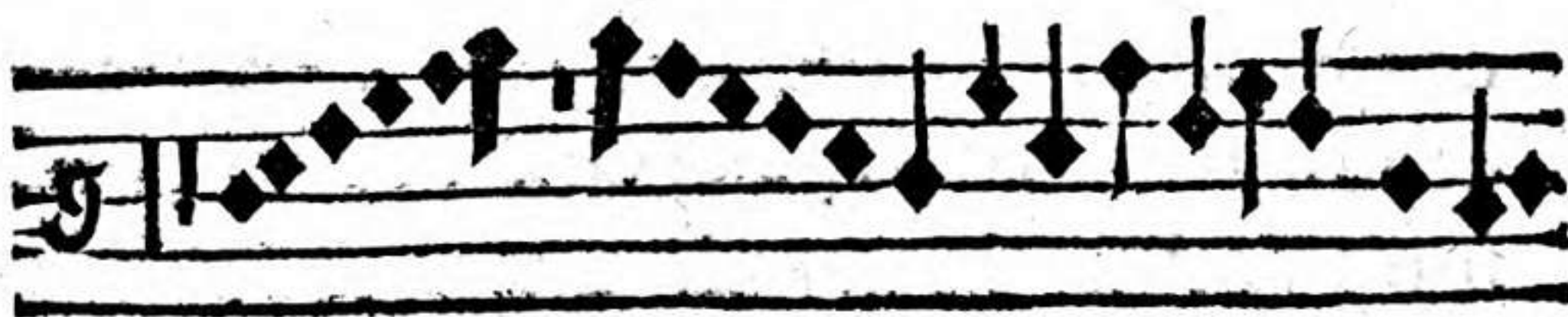

BASSVS.

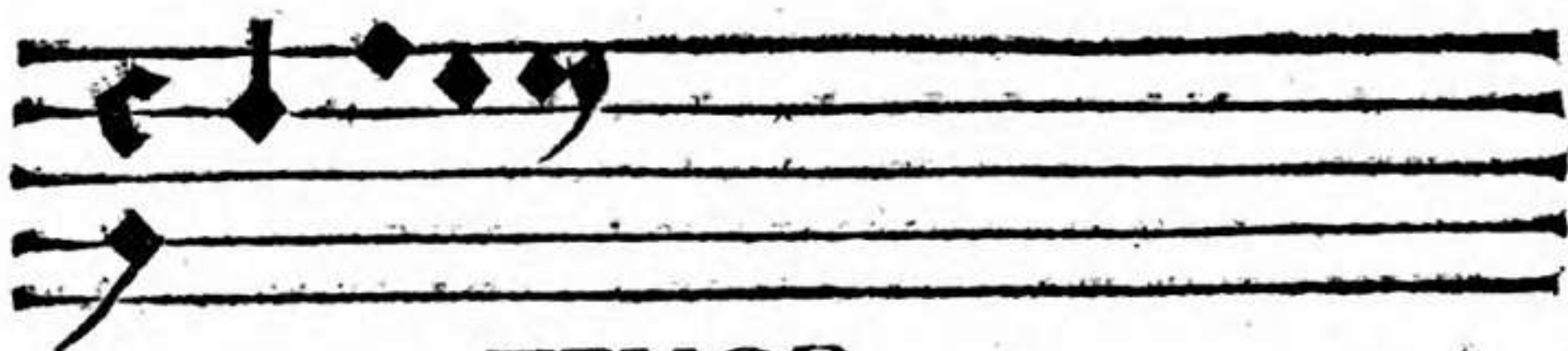

DE VOCIBVS.

Alia vocum exercitatio.
DISCANTVS.

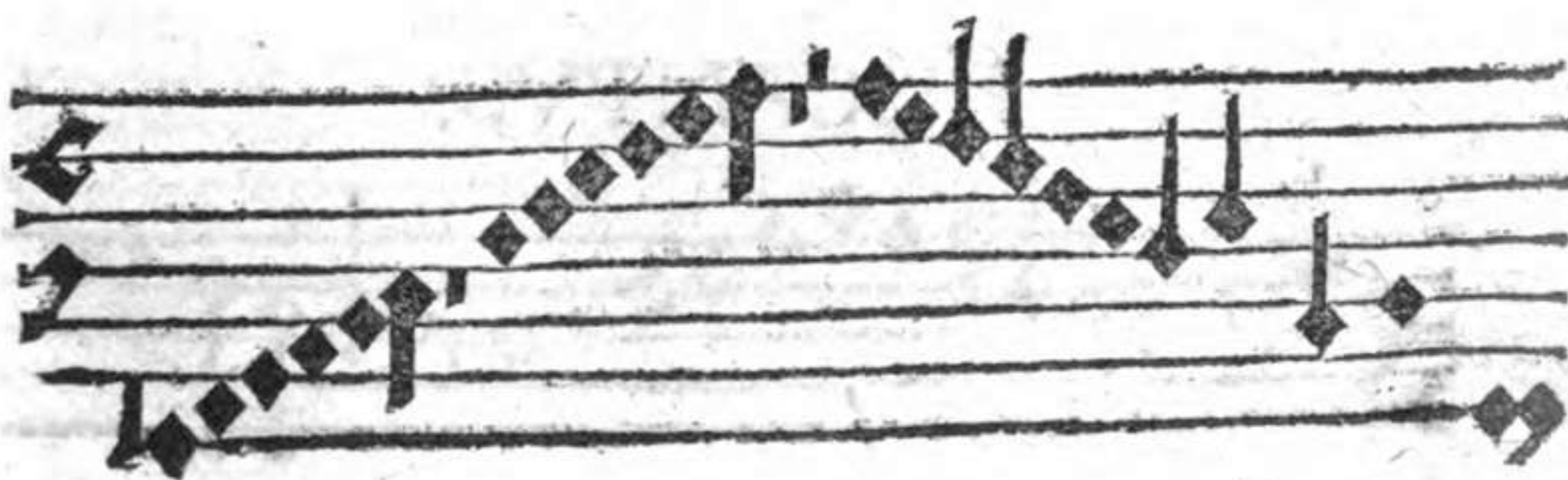
ALTUS.

TENOR.

BASSVS.

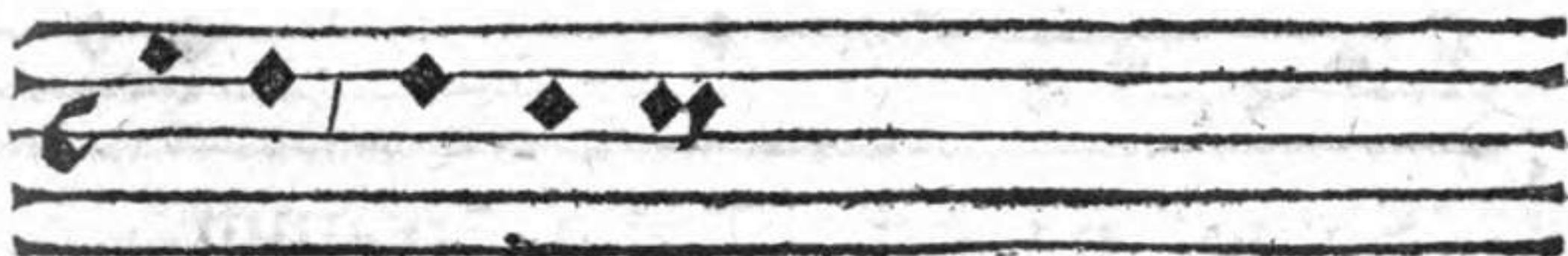
0187609

DISCANTVS.

Sancte Ioannes.

ALTVS.

Sancte Ioannes.

TENOR.

Sancte Ioannes.

BASSVS.

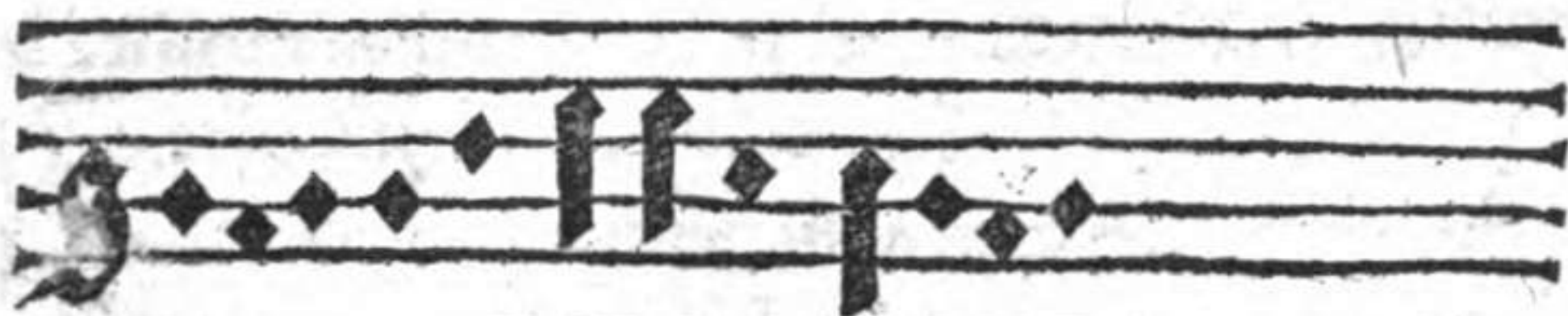

Sancte Ioannes.

Exera

DE VOCIBVS.

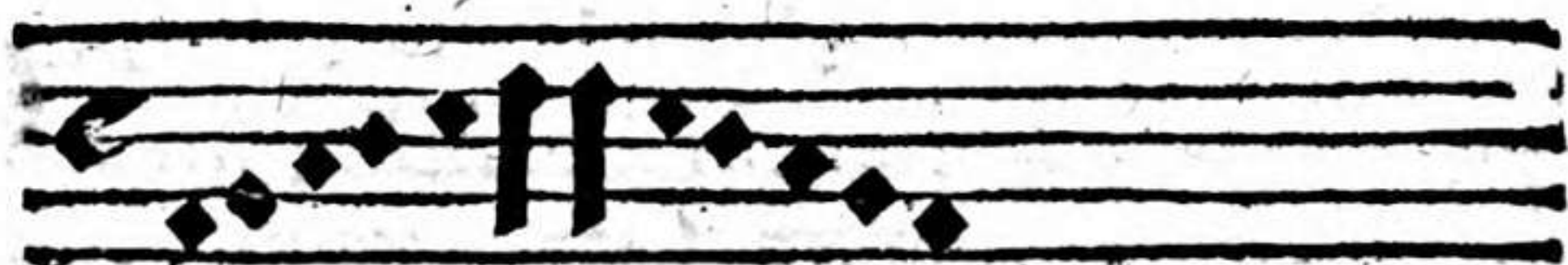
Exercitatio prima sex vocum musicalium,
qua sese discentes concinendo ex-
erceant in cantu $\pm$ durali.

DISCANTVS.

ALTVS.

TENOR.

BASSVS.

Dictæ sex voces, sub trina locantur dif-
ferentia, nam quedam mollissimam præbent
resonantiam, & sunt, vt, fa, Quedam vero
duris

DE VOCIBVS.

durissimã reddunt sonoritatem, veluti, mi, la, Quædam naturalem & mediocrem causant melodiam, scilicet, re, sol. Vnde,

Vt cum fa mollis vox est, quia cantica mollit.

Mi cum la dura est, nam duras efficit Odas.

Sol naturales (quoniam neutras facit) & re.

Ista vocum differentia bene obseruata, dulcisonum facit omnẽ cantum, quamobrem ipsarum vsum pueri nõ negligant, sed cõstanter in illis sese exerceant. Quoniam omnes artes, omniaq; opera, quotidiano vsu & iugì exercitatione proficiunt, meminerint insuper improbum laborem omnia superare posse, Non cuiq; contingunt res sublimes citra laborem, Literæ enim, Hieronymo teste, marsupium non sequuntur, sed laboris comites sunt, sociæ ieiuniorum, non saturitatis, continentia, non luxuriæ.

Ingenui igitur pueri, & qui degenerare nõ estis animo, nullo parcite labori, nullas vigiliis recusate, ad preciosas animi diuitias (disciplinas dico liberales, & ingenua studia) & bona gemmis & auro digniora cõsequenda, Mementote vosipsos, ad studia
literar

DE VOCIBVS.

literarum, vt ad rerum preciosissimarum mercaturam destinatos esse, Doctrina vobis proposita est comparanda, pro qua labor assiduus & sudor exsoluendus est, Si ne pecunia non emuntur opes & preciosæ merces, Sine labore (qui precium est ad scientiam sibi vendicandam constitutum) non acquiritur doctrina. Itaque tanti thesauri possessionem, nolite paruipendere, neque inanes, omnisque doctrinæ vacui, torpescere. Quoniam, vt dissipata inutiliter pecunia mercator, nullis comparatis mercibus domum reuersus, non mediocri probro est dignus, Ita si nihil doctrinæ assequuti fueritis, cum tempus & oportunitas adfuerit, perditis impensis, & tempore sine fructu consumptum cum summo dedecore, ignari, inglorij, & sera poenitudine tristes, miseram trahetis vitam, Hæc alta mente reponite, hæc sæpius animo peruoluite, his quasi stimulis, torpenti corda ad studiū excitare. Sed ad institutū à quo paululū digressi sumus, redeamus. Vt igitur pueris prodessemus, non solum vocum explicatione & earundem differen-
tia

DE VOCIBVS.

Dictæ tamen sex voces, ad cuiuslibet cantus ascensum & descensum non sufficiunt, cantus enim plerumq; vltra sextam ascendit, nec vltra la, vlla vox superior, neq; infra vt, inferior vox est, quare cum necessitas vrgeat, istæ voces mutuo sese leuare possunt iuxta ascensum & descensum, sic q; eiusdem naturæ voces æquatissime conueniant, duræ cum duris, molles cum mollibus. De qua permutatione infra clarius dicemus.

MVTVA VOCVM

variatio.

In duram mollis vocem nunquam neq; contra,
Vox vero naturalis mutatur vtrinq;.

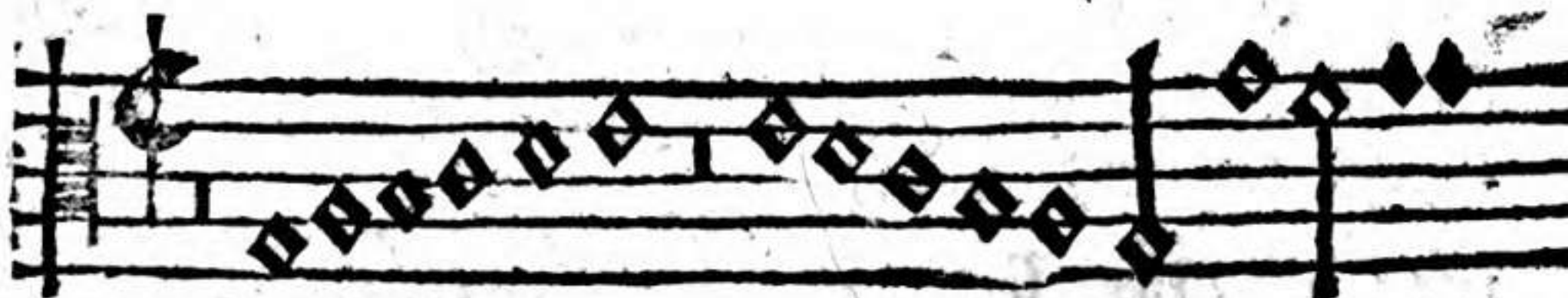
Sequitur exercitatio vocum in
cantu mensurali.

DISCANTVS.

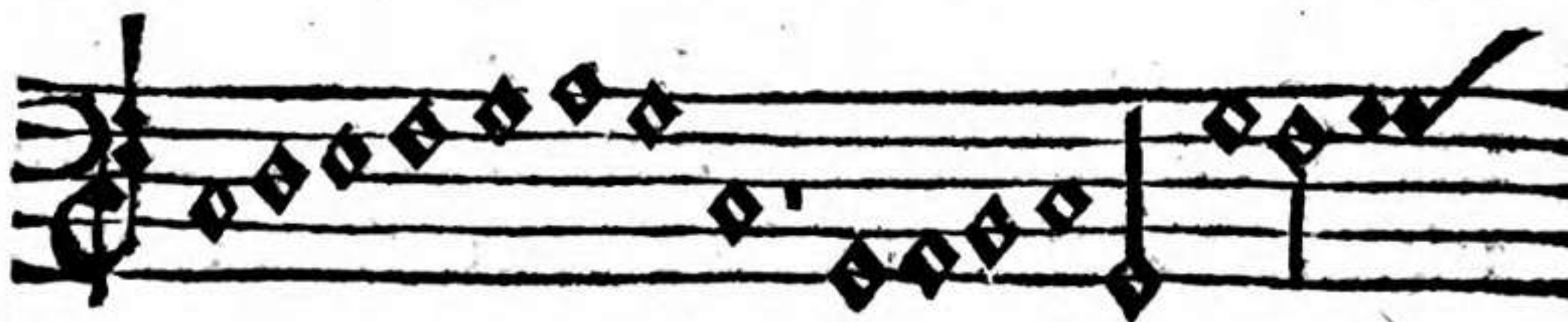

TENOR.

BASSVS.

C

Caput

CAPVT SECVNDVM •

de Hexachordis.

IN primo capite dictum est, Guídonem septem vocum hexachorda (hoc est, vt pueri clarius intelligāt, septies, vt, re, mí, fa sol, la) instituisse, quæ tamen ita ordine posuit, vt & ascensu, descensuq; sese mutuo leuant, nam varie in progressionē cuiuscūq; melodix cōmíscuntur, vna voce in aliā mutata, vt clare sequens demonstrat Exem.

Hic hexachordū naturale leuatur a $\sharp$ durali, & contra $\sharp$ durale a $\flat$ molli, & $\flat$ molle iterum a naturali.

Primum igitur hexachordum habet suum principium in Γ finem vero in E grā ui, Diciturq; $\sharp$ durale, quia in concentu vocum suarum musicalium $\sharp$ durum completitur, leuatur quoq; hoc hexachordum in permutatione vocum a secundo, quod in C magno exorditur, finem vero habet in a acuto, & vocatur naturale, eò q; neutrum illorum

DE HEXA.

Illorum, hoc est, nec $\sharp$ durum, nec $\flat$ molle in
 $\flat$ fa $\sharp$ mi habeat, non enim intrat $\flat$ clauem.

Tertium hexachordum habet principi-
pium in F graui, finem in d. acuto. Et can-
tatur per $\flat$ rotundum. Quartum habet
principium in G, finem in e, Et sic deinceps
de singulis.

Species vero hexachordorum, ex typo
clauium, clarissime cognoscuntur, vt enim,
vbique est caput & principium aliarum syl-
labarum sibi succedentium, la vero finis,
iuxta illud.

In c natural, F $\flat$ mol, Gq $\sharp$ $\sharp$ dural,
 $\sharp$ durum triplico, reliquos cantus geminabo,
E durum finit, a natural, d q $\sharp$ $\flat$ mollem.

CAPVT TERTIVM DE MVLTATIONE VOCVM quæ ad solmisationem perq $\sharp$ necessaria est.

Mvtatio musica, est vnus vocis in aliã,
in eadẽ clauē, vnissona variatio, ob vo-
cum paucitatem & cantus pluralitatem re-
perta, Ad quam duę necessarię sunt voces,
Vna dicitur mutata, quæ per mutationem

C ij

relin-

DE MVTATIONE.

relinquitur, Altera mutans, quæ loco vocis mutatae assumitur.

Est igitur duplex mutatio, Explicita, in qua vox mutans & mutata ambæ exprimuntur, hæc alio nomine vocalis dicitur, Implicita siue mentalis est, in qua vna vox cum canitur & altera mente tenetur. Aptior est hæc quæ illa, Exprimere namque ambas syllabas, est notam geminare, quod nec auribus gratum est, nec cantui conueniens, imo vero in cantu mensurali omnino intolerabilis, in minutissimis præsertim figuris, ubi notularum velocitas, geminationem non admittit.

DVAE SVNT REGVLAE VERAM cantus solfizationem, vocumque mutationem docentes.

PRIMA.

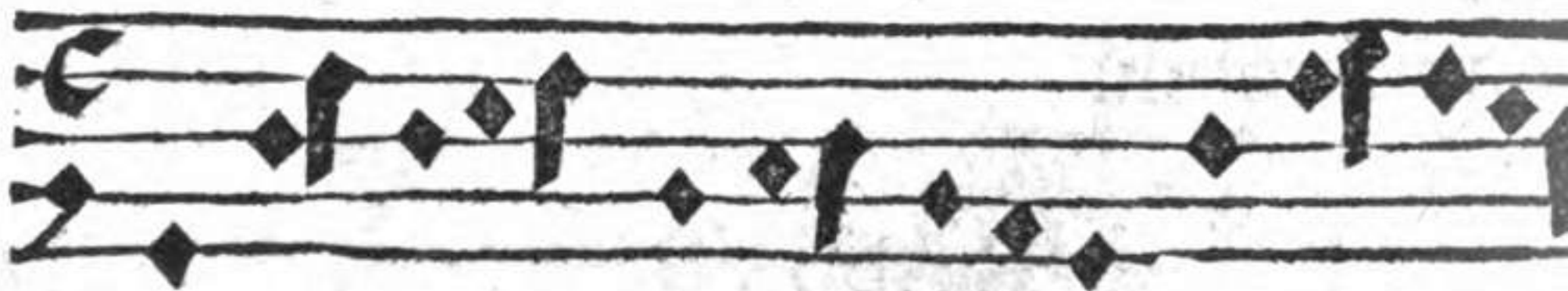
Cum cantilenarum compositio fuerit facta ad cantum quadralem, mutationes ferme omnes occurrunt in tribus clauibus, scilicet, Dd, a & e, aliquando & in Gg, licet raro, cuius regulæ sequens intueatur exemplum.

Discantus

VOCVM.
DISCANTVS.

TENOR.

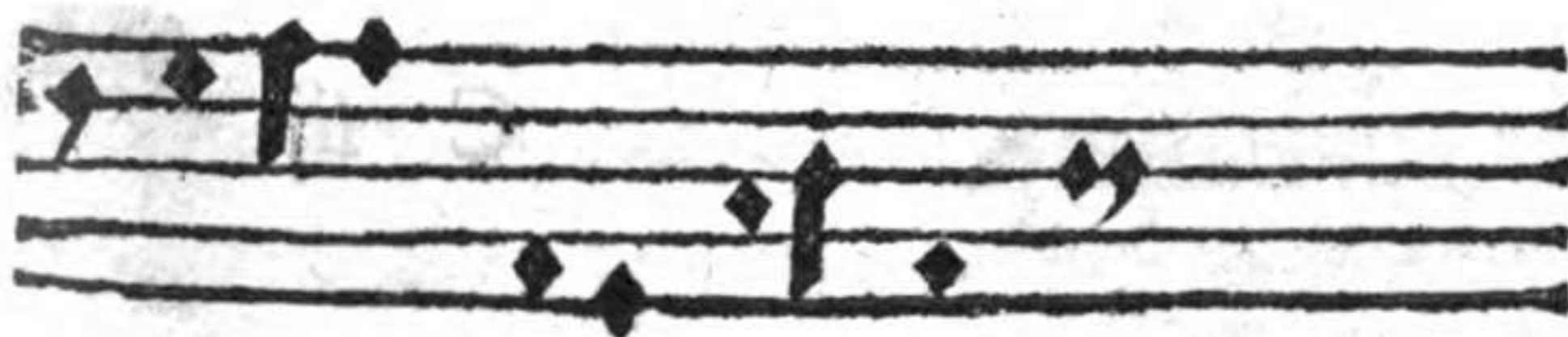
C in

DE MUTATIONE. ALTUS.

In mutatione vocum semper mentalis, non vocalis mutatio facienda est, nisi duæ vel tres notæ ponantur in eodem loco mutabili.

BASSVS.

VOCVM.

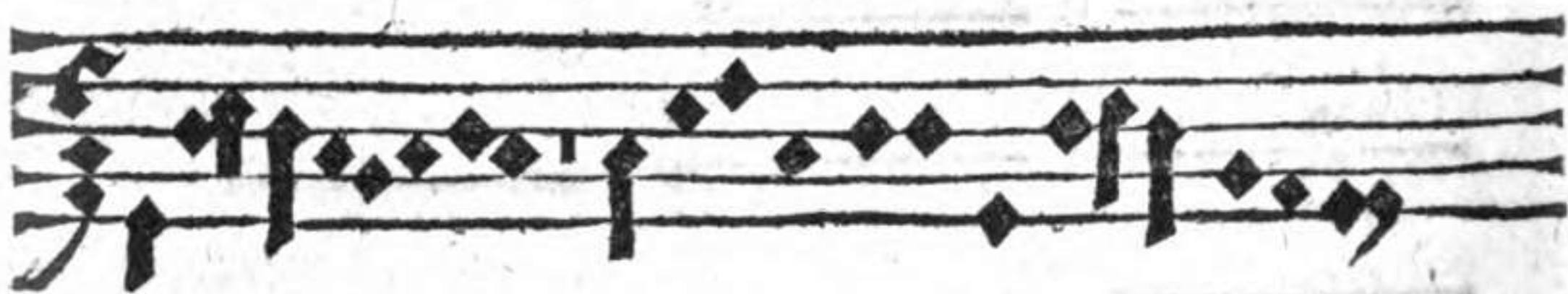
Scala cantus eduralis , quæ docet, quonam
pacto cantor regulariter suos cantus
alternatim permutare debeat.

	la	la
	sol	sol
	fa	fa
	mi	mi
	re	re
	sol	la
	fa	sol
	mi	fa
	re	la
	fa	sol
	mi	fa
	re	mi
	sol	la
	fa	sol
	mi	fa
	re	la
	fa	sol
	mi	fa
	re	mi
	ut	re
	ut	ut

Sub hac scala omnes toni decurrunt, hoc est,
mi habent in bfami , præter quintum & vi.

DE MVTATIONE.

In canticis primi & secundi toni vltra la ad proximam vocem tantum procedendo, semper fa canitur, si cantus mox relabitur ad Ffaut, Si vero talis per tertiam siue quartam supra alamire eleuatur, tunc mi in bfa mi modulandum est, vt vides in typo sequenti.

SECVNDA REGVLA.

Cum cantilenæ vel contrapuncti alicuius editio ad cantum b mollem facta fuerit, tribus clauibus omnes mutationes captamus, scilicet D, d. G, g. & a, aa. Ascendendo in g & d, resumitur, Descendendo vero la in clauibus d & a, Hinc infra canitur vt, sicut in Ffaut. In re, sicut in Gsolreut. In A, mi, sicut in a & c. Omnes enim sunt octauæ, de eis igitur idem est iudicium

VOCVM.

dicium, quod & ad voces & cantus naturā referendum est Quemadmodum enim in a tres sunt voces, sic etiam in A Sic r eiusdem est naturæ cum G & g, easdem igitur voces habeat oportet, Pro huius regulæ declaratione, sequens videatur typus.

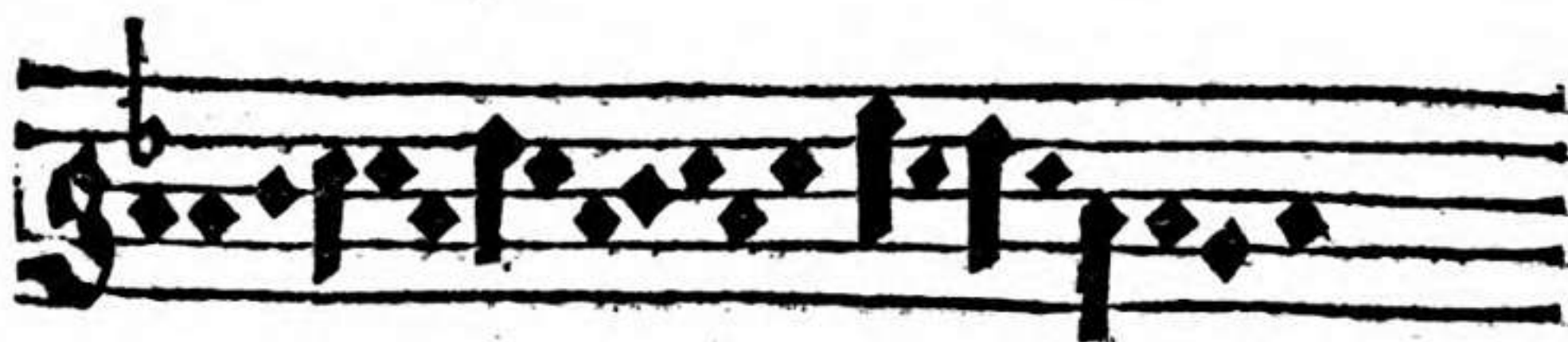
Cognoscitur autem an cantus, vel fa, vel mi in bfa^{mi} habeat, ex b & = descriptione, hoc namq; mi, illud fa repræsentat, Principaliter autem ex tono cognoscitur, Nam omnes toni in b clauē mi habent, exceptis, v. & vi. qui (vt nostra tempestate musici cantilenas edunt) fa in ea exposcunt, nisi speciatim qualitātū (vt sæpe fit) permutatio vtrinq; accidat, q̄ in his adurum, in illis b molle signant.

SEQVITVR EXEMPLVM

cuiuslibet vocis mutationem in cantu molli exprimens.

C v Discantus.

DE MUTATIONE.
DISCANTVS.

ALTVS.

TENOR.

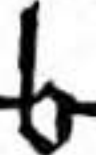

BASSVS.

Arfis

Artis & thesis omnium tonorum, fa in bfa mi dicentium.

	sol	sol
	fa	fa
	mi	mi
	re	la
	sol	sol
	fa	fa
	mi	la
	re	sol
	fa	fa
	mi	mi
	re	la
	sol	sol
	fa	fa
	mi	la
	re	sol
	fa	fa
	mi	mi
	re	la
	sol	sol
	fa	fa
	mi	mi
	re	re
	vt	vt

Notabile.

Insuper est scitu dignum, quia quisq; tonorum
 In b tonare fa miq; potest, sed non simul ambo.
 Si quinti sextiq; toni cantus situatur
 In regione sui, tum rite fa postulat in b.

At cum per quintam transponitur, efflagitat mi
Iudicium sit idem reliquo de quoq; tonorum
Non variat cantum translatio, sed melodia
Seu transponatur seu non, semper tonus idem est.

Hoc etiam nec perperam notandum, q
in cantu plano infra Γ pergere non licet,
nec ultra eela vagari, hinc tres supremæ cla
ues, voces non habent inferiores, quia vl
tra eas non fit ascensus, nec tres infimæ su
periores, quia infra eas non fit descensus.
Quotiescunq; igitur in cantu mensurali, vl
tra extremas vagamur claves (quod sæpi
us fieri solet) ab octavis voces sumamus,
Neq; has voces imperitorum vulgus recte
fictas appellat, sicut neq; eas, quæ non in
suis locis (vt infra patebit) sed in octavis re
periuntur. Exemplum.

DISCANTVS.

Hic cantus ascen. ultra ee, in dd, igitur ascen sus
mitur re.

Tenor

TENOR.

ALIVD EXEMPLVM.

TENOR.

BASSVS.

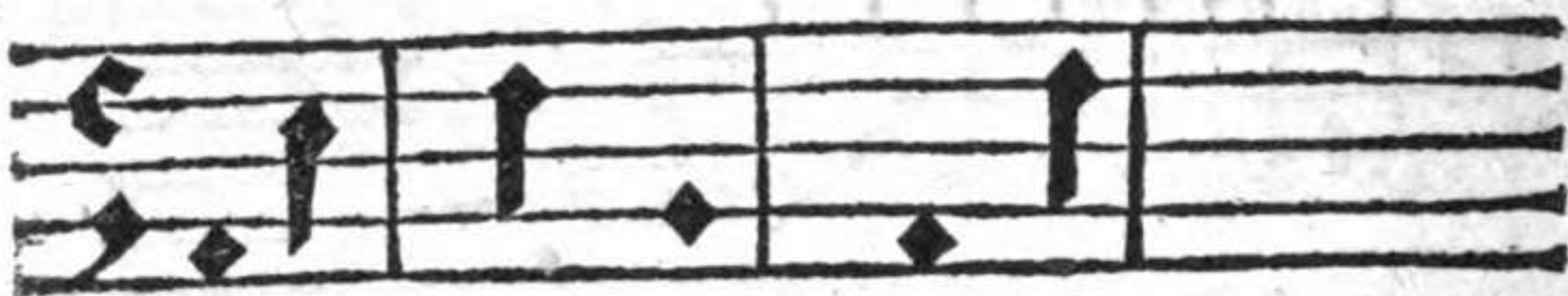
Hic cantus descendit infra Γ , quare hæ voces
citra licentiam cantui accommodari possunt.

In bfa mi , & sua octava, nulla fit mu-
tatio, tùm, quia voces non sunt vnisonæ,
tùm, quoniam bfa & mi duæ (vt periti
tradunt musici) claves sunt.

In

DE MUTATIONE.

In longis saltibus solum rapimus vocem ex fa in fa, ex mi in mi, quemadmodum in diapason & in diapente contingit maiori, hoc est, quinta perfecta, ab c ad F, vel ab Elami ad bfa, mi. Simile contingit etiam in alijs modis. Exemplum.

DE MUTATIONE VOCVM in cantu Ficto datur hæc Regula.

In cantu ficto præcipue debet obseruari fa in a & E, & mi in F & c, Sicq; facile occurret tertia, in qua, re vel la accipiatur.

SEQVITVR CONTRAPVNCTVS
in cantu ficto, exprimens voces
bmolles in locis baturalibus,
vbi cani non debent.

Discantus

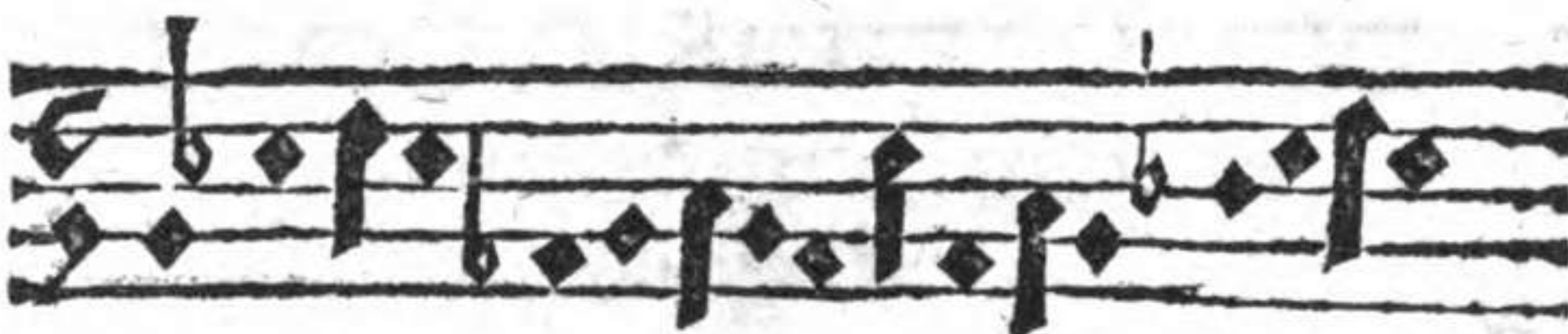
VOCVM.
DISCANTVS.

ALTVS.

TENOR.

BASSVS.

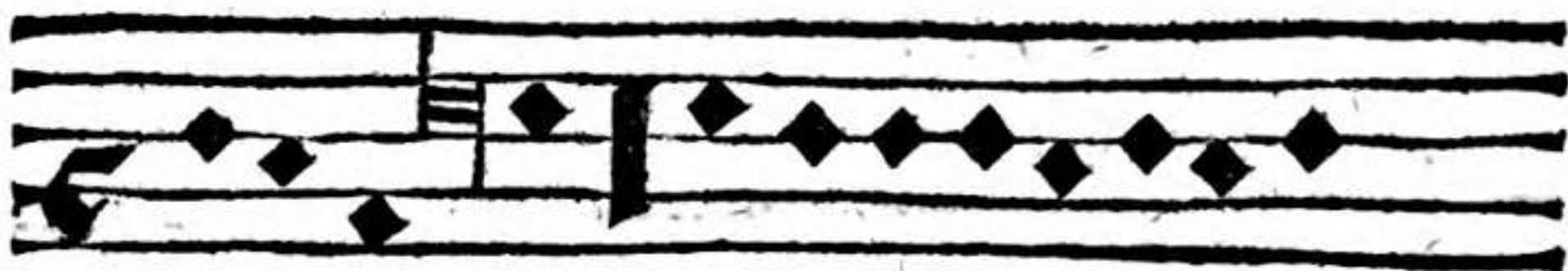

Musica ficta fingit in quacuncq; claue quā-
cumq; vocem, consonantiæ causa.

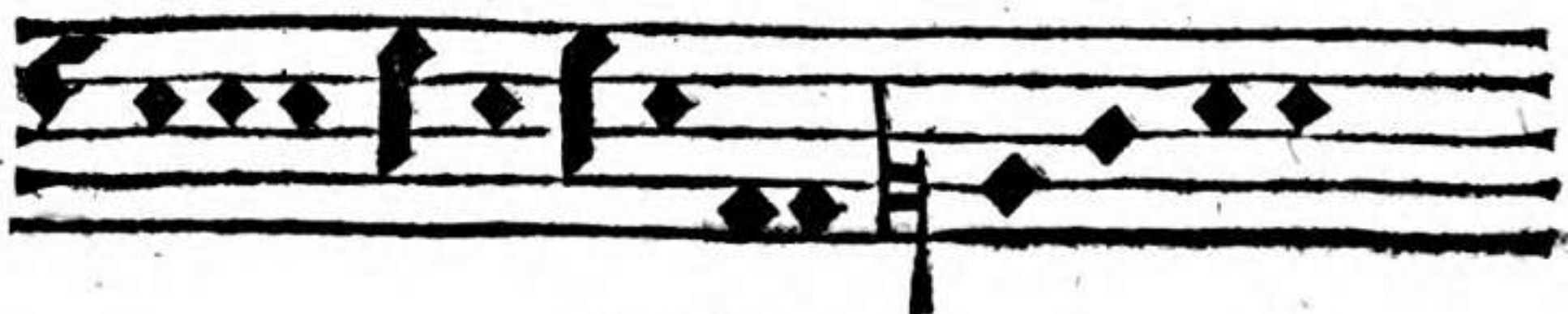
Aliud

ALIVD EXEMPLVM DE
clarans voces fictas in lo-
cis bmollaribus.

DISCANTVS.

ALTUS.

TENOR.

BASSVS.

Caput

CAPVT QVARTVM

DE SOLFIZATIONE.

SI cantum quempiam volueris solfizare, aut artificiose resonare, consideres oportet in primis eius tonum, quoniam qui cantum sine toni agnitione canit, idem facit quod is, qui syllogismum extra modum ac figuram componit. Dicere vero cuius toni hic vel ille sit cantus, non est eius, qui de solfizationibus, sed qui de ipsis tonis differit, docere, quare locus de his postea magis opportunus. Solfizare vero, est syllabas ac vocum nomina exprimere.

II.

Scalam, sub qua cantus decurrit, vigilantiter attendat puer, ne ex molli durum, aut ex duro mollem faciat. In solfizatione enim respicienda est, b clavis, in ea enim totum negotium vertitur, multum enim refert, mi an fa ibi cantandum.

III.

Scala cognita, principium cantus intuendum est, quod si in altum tendit, recipienda

DE CLAVIVM

opiam adinuenta. Sicut autem vocum mutatio non debet fieri præter necessitatem, ita nec clauium transpositio. De ea talis datur

REGVLA.

Quantum clauis transposita ascendit, tantum nota immediate sequens, à suo situ descendit, Et contra, Quantum clauis descendit, tantum nota ascendit, Vnde.

Transpositas unam per normam discute clauis.

Quantum conscendit clauis tantum nota rursus

Descendit, verso quoque sic intellige sensus.

Exem.

DISCANTVS

Hæc sunt conuiuia quæ tibi pla-

cent O patris sa pi en tia.

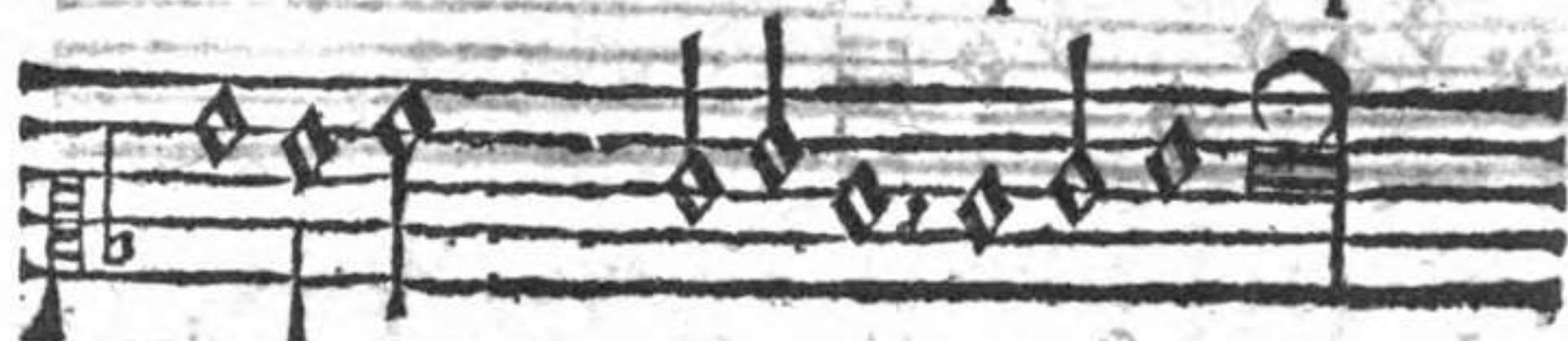
Altus.

TRANSPPOSITIONE.

ALTUS.

Hæc sunt conuiuia quæ tibi pla-

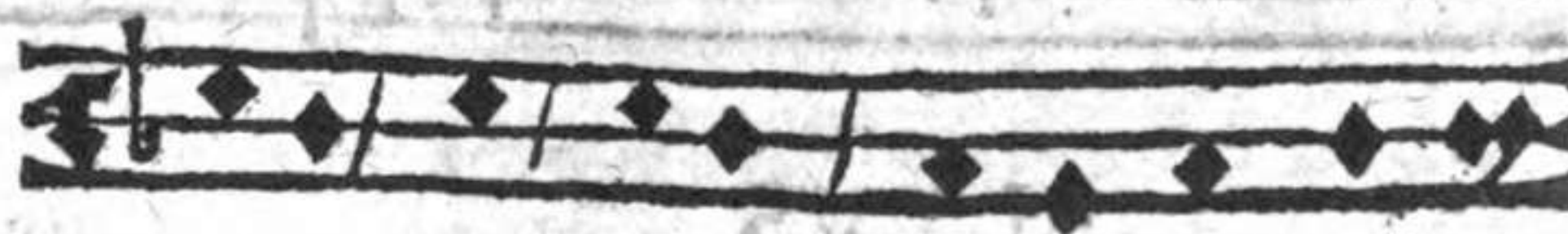

cent O patris sapientia.

TENOR.

Hæc sunt conuiuia quæ tibi

placent O patris sapientia.

D ij

BASSVS.

In cantu figurali rarius cernitur clauū
transpositio , tūm q̄ quinq; lineis semper
vtantur , tūm q̄ potius sextam adiſciant li
neam, vt hic.

DISCANTVS.

ALTVS.

Tenor

TENOR.

BASSVS.

CAPVT SEXTVM

De interuallis seu modis
musicis.

MODVS est vocum inter se, ab utroque earum termino, sumptum interuallū siue distantia, Recentiores sex tantum modos numerant, quorū nomina sunt, Unissonus, $\text{τον}\text{ } \text{ἡμίτον}\text{ } \text{διατεσσαρον}\text{ } \text{διαπεντε}$, διάπασων , Unissonum vero non recte modum dixerimus, eò q non est ibi acuti grauiusq soni distantia, Connumeratur tamen interuallis, eò q est eorum principiū, sicut vnitas numerorum. Et hi quidem sex modi, quos enumerauimus simplices sunt, &

D iiii

per

DE MODIS MUSICAE.

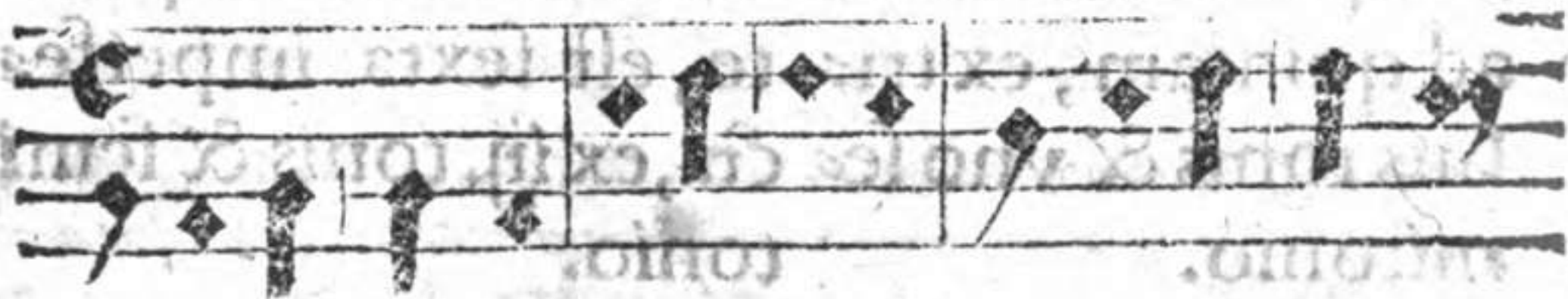
per mutuam quandam syntaxim coeunt,
Quid enim aliud est ditonus, q̃ duo toni;
quid vero semiditonus? nisi tono adiectū
semitonium, quod & in alijs, non dissimili
modo usu venit, ideoq; e pari coniectura
pendere illorum iudiciū crediderim, quae
les sunt, tonus cum diapente, tonus cū dia-
pason, & prioribus quadam cognatione
affines.

Nos vero (ne pueros longis amphra-
ctibus molemur) iuxta maiorum tradi-
tionem nouem ponimus modos, instar hu-
manae vocis, quae nouem constat officijs,
plectro linguae, pulsu quatuor dentium,
repercussione duorum labiorum in mo-
dum cymbalorum, cauitate gutturis, & ad-
iutorio pulmonis, qui in modum folliis aë-
rem recipit & remittit, Simili de causa etia-
am antiquiores Apollini nouem musas as-
signant.

Uniflor

VNISSONVS.

Est fundamentum aliorum modorū, & semper manet immobilis, Fitq; quando in eadem clauē, eadem vox iterum atq; iterū repetitur, quemadmodum, vt vt, re re, &c.

Semitoniū est tenuis & Tonus est intensus remissa distātia, fitq; solū sus motus in proximo, ex mi in fa proximum, & ximam secundam, ex fa in mi proximum.

Tonus vero fit inter omnes voces ad secundam, mi & fa demptis, quæ tamen cū alijs notulis sursum ac deorsum connexæ, tonū constituunt. Non desunt qui eundem à tonando, id est, viriliter sonando, dici volunt.

Semitonus Ditonus tertius Diatessaron est tertia mollis, tia dura, ex intervallū vocis est toni ac semiditonus à voce, per quæ mitonij con- nis confla- tum.

mixtio.

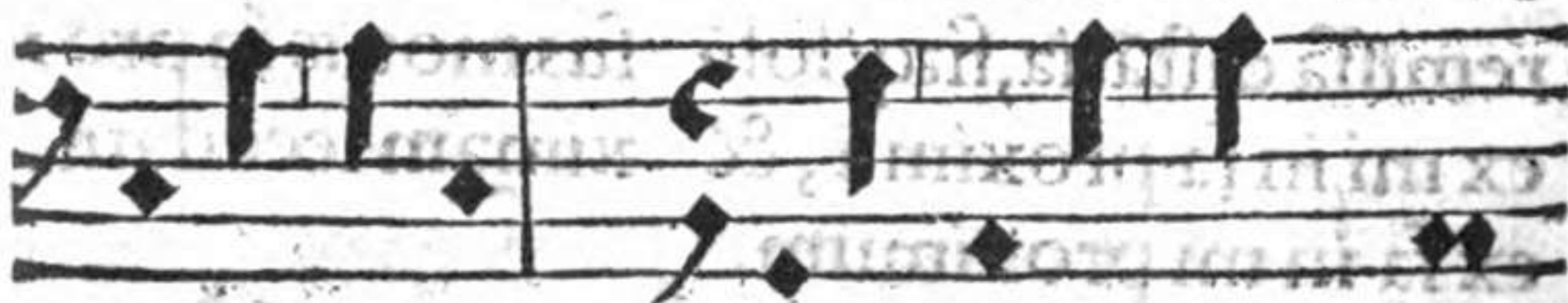
ta.

D v

DE INTERVALLIS.

Diapente est saltus Semitonium diapente
ad quintam, extrinseca, est sexta imperfecta
bus tonis & vno semitonio. ex tri, tonis & semi
tonio.

Tonus diapente, Diapason est saltus per
est sexta perfecta, octauam, & quicquid
ex quatuor tonis in vna, hoc etiam in
& semitonio minore alia potest cantari nota
nora.

Diapason habet septem species, vt claret
ex literis maioribus ad minores.

AD MAIOREM IGITUR vsum
cantus acquirendum, notetur cantilena
sequens, quæ modos (quos cantores nota
tarum intervalla vocant) includit, quibus
cognitis, vsus facillime acquiritur.

Ter trin

SEV MODIS.

Ter trini sunt modi quibus omnis

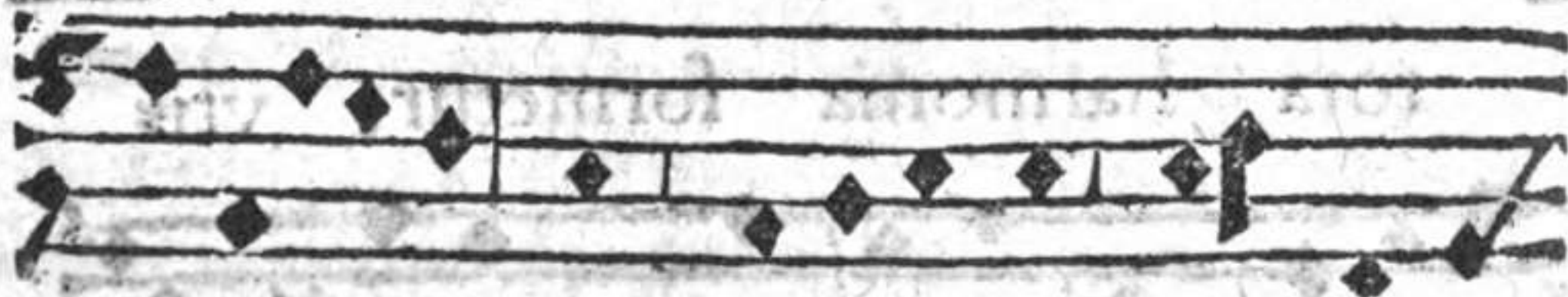
canilena contexitur scilicet, Vnif

sonus Semitonium Tonus Semidito-

nus Ditonus Diatessaron, Diapente

Semitonium cum diapente, tonus

EXERCITIVM.

cū diapente, ad hęc sonus Diapason, Si

quem delectat eius, hūc modum esse

cognoscat. Cumq; tam paucis modulis

tota harmonia formetur, vti

lissimum est eas altæ memoriæ

MODORVM.

cōmendare, nec prius ab huiusmodi

studio quiescere, donec vocum in

teruallis agnitis harmoniæ toti

us facillime queat apprehendere

noticiam.

EVOVAE.

DE INTERVALLIS prohibitis.

Tritonus est quarta dura, nil prorsus
symphonix habens, Ledit enim ille modus
ac omnino viciat cantum, & fit ex tribus
tonis, Vnde.

Duriter in quartam, tritonus meat vnde tonos tres
Continet, a fa ad mi gradiens, sed abutimur illo.

Semidiapente.

In quintam saltum (quem semi facit diapente)
Cantores vitant, nam de mi tenditur ad fa
Semitonos geminos totidemq; tonos rescrando.

Semidiapason.

Est octava quidem, quam semitonat diapason
At sonitu turpis, nam de mi tenditur ad fa
Semitonos ternos claudendo tonosq; quaternos.

Si autem maiores q; diapason obueniant
intercapedines, cum prioribus in octava
æquisonant, sunt proinde cū ipsis eiusdem
naturæ, vt tonus cum diapason, Semitonium
cum diapason, Et eodem modo, de
reliquis, vsq; ad disdiapason.

Disdia

DISDIAPASON.

Interuallum est per decimam quintam, intra quod natura humane voci, quali metam præfixit, usque adeo, ut extra illius cancellos vox naturalis egredi non possit, Et quotiescunque ultra præscriptos illius ascensus terminos sese extulerit, facticia vox est, Hoc interuallum igitur, qui caute agunt non transiliunt, Ut super hac re disputat Boetius, Seuerinus, & Erasmus Roterodam. in Chiliadibus, & Henricus Glareanus.

CAPVT SEPTIMVM DE CONIUNCTIS SEV

Musica ficta, quæ græci

σωκκμενην vocant,

MUSICA ficta est, quæ per voces fictas modulatur, Dicuntur autem voces fictæ, quæ canuntur in aliqua clauis, in qua essentialiter non continentur, nec in eius octaua. At si voces huiusmodi habuerint in octaua correspondentiam, sunt voces veræ, ut, si la canatur in Dsolre, &c. quia in earum

DE MUSICA FICTA.

earum octavis expresse reperiuntur huiusmodi voces, non igitur sunt fictæ, quando quidem octavæ eiusdem sunt naturæ, atque de eis idem est iudicium, Unde.

At coniuncta solet dici, vel musica ficta
Dum peregrina cui vox clavi iungitur, in qua
Non habet hospitium, veruntamen optat habere
Hæc per mi, vel per fa patet, cum venerit illam
Exprime more suo, veramque subinde redito
Ad scalæ solfam, coniunctis Organa multis
Indigeant opus est, propter varia mina cantus.

Euitatur autem coniuncta, hoc est, musica ficta, per transpositionem cantus, vel per quartam, quintam vel octavam, aliquando per secundam, secundum veræ solfizationis exigentiam.

Duo sunt signa coniunctarum, scilicet ♭ quadrum, quod cōiunctam fieri demonstrat in locis b mollaribus. Et b molle, quod in locis ♮ duralibus eam indicat. enim quadrum mi, orbiculare fa notat, quippe fa εὐφονία, mi vero κακοφάτος sonat. Admittuntur autem coniunctæ, cum propter cantus necessitatem, tum iucunditatem.

Caput

CAPVT OCTAVVM

Tonorum vim ac naturam
explicat.

EST itaq; tonus certa regula, arsim the-
simq; cuiusvis cantus, penes principium,
medium, & finem euidentius demonstrans,
Vel, est regula & dispositio, secundum quam
cantus suum cursum, naturam, & melodiam
dirigit, totius enim cantus natura, melodia
& solfizatio, ex ipsius cantus tono accipiuntur,
Non possumus igitur cantum aliquem
artificialiter modulari, nisi præcognosca-
mus tonum eius, Cuiusq; enim toni ratio,
ex eius fine & motu hincinde, colligitur.

DE TONORVM NVMERO.

Toni priscis erant quatuor, πρῶτος, δευτερος, τριτος, τεταρτος, quibus adhuc
hodie tantum quatuor correspondent fina-
les. Omnes enim cantilenæ quadrifariam sibi
finem constituunt, his scilicet vocibus, re,
mi, fa, sol. Græci dictos quatuor tonos αὐτε-
τέντους, id est, clamorosos vocant. Posteritas ve-
ro, studiosa locupletandi concentus, cui-
libet ex dictis quatuor, πλαγιόν, id est, ob-
liquum

DE TONIS.

liquum addidit, unde octo emerferunt toni apud Latinos, quibus omnis cantilena secundum arsim & thesim regitur, instar octo partium orationis, nam non incongruum videtur, ut octo tonis omne quod canitur moderetur, quemadmodum octo partibus orationis omne quod dicitur, hos enim tali distinguimus differentia, nam quosdam autentos, nonnullos plagales vocamus.

DE TONI AVTENTI EXPATiatione seu ambitu.

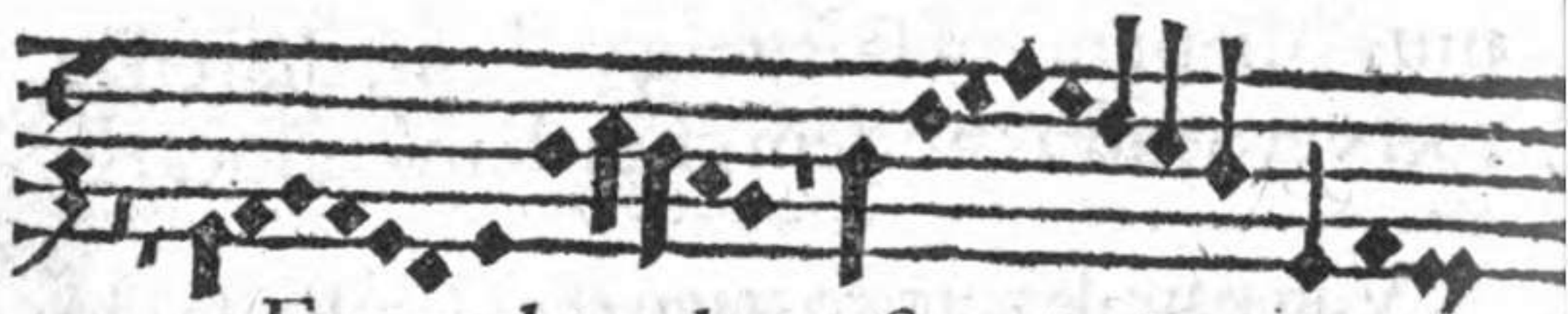
Autenti sunt de numero impari, ut Primus, Tertius, Quintus, & Septimus. Et hi crebro diapason supra finalem vocum contingunt, infra eam nec ditonium quidem. Dicuntur & autentici, quia auctoritatem ascendendi maiorem habent cæteris.

Vnde.

Impare de numero tonus est autentus in altum
Cuius neuma salit, sede a propria diapason
Pertingens, a qua descendere vix datur illi.

Tenor

TENOR.

Exemplum de cursu primi toni.
DISCANTVS.

ALTVS.

BASSVS.

DE TONI PLAGALIS ambitu.

Plagales numero pari constant, vt secundus, quartus, sextus, & octauus. Hi supra chordam statiuam (quam & finalem dicimus)

DE INTERVALLIS prohibitis.

Tritonus est quarta dura; nil prorsus
symphoniae habens, Ledit enim ille modus
ac omnino viciat cantum, & fit ex tribus
tonis, Vnde.

Duriter in quartam, tritonus meat vnde tonos tres
continet, a fa ad mi gradiens, sed abutimur illo.

Semidiapente.

In quintam saltum (quem semi facit diapente)
Cantores vitant, nam de mi tenditur ad fa
Semitonos geminos rotidemque tonos relucendo.

Semidiapason.

Est octava quidem, quam semitonat diapason
At sonitu turpis, nam de mi tenditur ad fa
Semitonos ternos claudendo tonosque quaternos.

Si autem maiores quam diapason obueniant
intercapedines, cum prioribus in octava
aequisonant, sunt proinde cum ipsis eiusdem
naturae, ut tonus cum diapason, Semitonium
cum diapason, Et eodem modo de
reliquis, usque ad disdiapason.

Disdia

DISDIAPASON.

Interuallum est per decimam quintam, intra quod natura humane voci, quali metam præfixit, usque adeo, ut extra illius cancellos vox naturalis egredi non possit, Et quotiescunque ultra præscriptos illius ascensus terminos sese extulerit, facticia vox est, Hoc interuallum igitur, qui caute agunt non transiliunt, Ut super hac re disputat Boetius, Seuerinus, & Erasmus Roterodam. in Chiliadibus, & Henricus Glareanus.

CAPVT SEPTIMVM DE CONIUNCTIS SEV

Musica ficta, quæ græci

συνημμενην vocant,

MUSICA ficta est, quæ per voces fictas modulatur, Dicuntur autem voces fictæ, quæ canuntur in aliqua clauis, in qua essentialiter non continentur, nec in eius octaua. At si voces huiusmodi habuerint in octaua correspondentiã, sunt voces veræ, ut, si la canatur in D solre, &c. quia in earum

DE MUSICA FICTA.

earum octavis expresse reperiuntur huiusmodi voces, non igitur sunt fictæ, quando quidem octavæ eiusdem sunt naturæ, atq; de eis idem est iudicium, Vnde.

At coniuncta solet dici, vel musica ficta
Dum peregrina cui vox clavi iungitur, in qua
Non habet hospitium, veruntamen optat habere
Hæc per mi, vel per fa patet, cum venerit illam
Exprime more suo, veramq; subinde redito
Ad scalæ solfam, coniunctis Organa multis
Indigeant opus est, propter variamina cantus.

Euitatur autem coniuncta, hoc est, musica ficta, per transpositionem cantus, vel per quartam, quintam vel octavam, aliquândo per secundam, secundum veræ solfizationis exigentiam.

Duo sunt signa coniunctarum, scilicet ♭ quadrum, quod cōiunctam fieri demonstrat in locis b mollaribus. Et b molle, quod in locis ♮ duralibus eam indicat. enim quadrum mi, orbiculare fa notat, quippe fa εὐφονία, mi vero κακόφωνος sonat. Admittuntur autem coniunctæ, cum propter cantus necessitatem, tum iucunditatem.

Caput

CAPVT OCTAVVM

Tonorum vim ac naturam
explicat.

EST itaq; tonus certa regula, arsim the-
simq; cuiusvis cantus, penes principiũ,
mediũ, & finem euidentius demonstrans,
Vel, est regula & dispositio, secundũ quam
cantus suum cursum, naturã, & melodiam
dirigit, totius enim cantus natura, melodia
& solfizatio, ex ipsius cantus tono accipiũ-
tur, Non possumus igitur cantum aliquem
artificialiter modulari, nisi præcognosca-
mus tonum eius, Cuiusq; enim toni ratio,
ex eius fine & motu hincinde, colligitur.

DE TONORVM NVMERO.

Toni priscis erant quatuor, πρῶτος, δευτερος, τριτος, τεταρτος, quibus adhuc
hodie tantum quatuor correspondent fina-
les. Omnes enim cantilenæ quadrifariã sibi
finem constituunt, his scilicet vocibus, re,
mi, fa, sol. Græci dictos quatuor tonos ἀνε-
τέντονες, id est, clamorosos vocāt. Posteritas ve-
ro, studiosa locupletandi concentus, cui-
libet ex dictis quatuor, πλαγιόν, id est, ob-
liquum

DE TONIS.

liquum addidit, unde octo emerferunt toni apud Latinos, quibus omnis cantilena secundum artem & thesim regitur, instar octo partium orationis, nam non incongruum videtur, ut octo tonis omne quod canitur moderetur, quemadmodum octo partibus orationis omne quod dicitur, hos enim tali distinguimus differentia, nam quosdam autentos, nonnullos plagales vocamus.

DE TONI AVTENTI EX- patriatione seu ambitu.

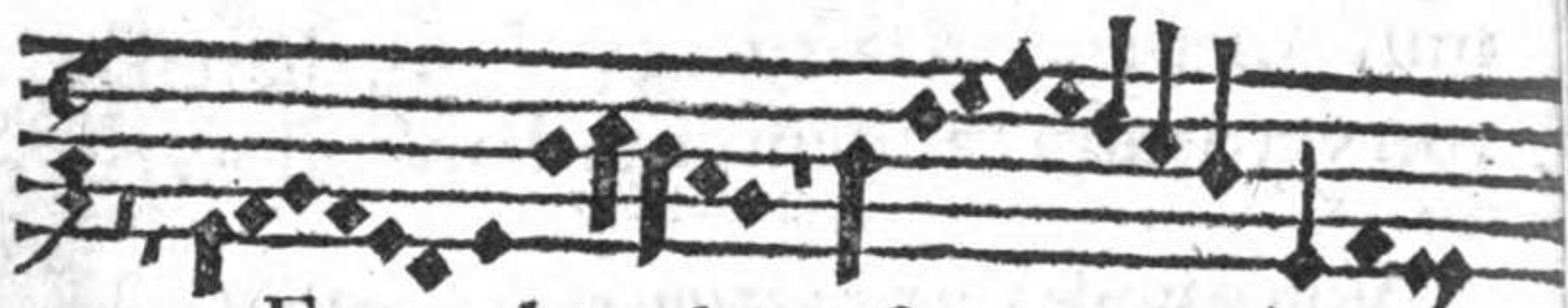
Autenti sunt de numero impari, ut Primus, Tertius, Quintus, & Septimus. Et hi crebro diapason supra finalem vocum contingunt, infra eam nec ditonium quidem. Dicuntur & autentici, quia auctoritatem ascendendi maiorem habent cæteris.

Vnde.

Impare de numero tonus est autentus in altum
Cuius neuma salit, sede a propria diapason
Pertingens, a qua descendere vix datur illi.

Tenor

TENOR.

Exemplum de cursu primi toni.
DISCANTVS.

ALTUS.

BASSVS.

DE TONI PLAGALIS ambitu.

Plagales numero pari constant, vt secundus, quartus, sextus, & octauus. Hi supra chordam statiuam (quam & finalem dicimus)

DE TONIS.

mus) diapentem statuere volunt, diateffaron vero infra eandem chordam collocare.

Vult pare de numero tonus esse plagalis, in ima
Ab regione sua descendens ad diapenten
Cui datur ad quintam, raroq; ascendere sextam.

Exemplum de cursu secundi toni.
TENOR.

DISCANTVS.

ALTVS.

BASSVS.

Sic

DE TONIS.

Sic itaq; quisc; tonorum diapason com-
plectitur, quamvis frequēter & infra & su-
pra, nonnunquā vtrinq; tonus addatur, Id
quod videre est penē in omnibus cātilenis.

Sed cum plurima interdum carmina re-
periantur vtrumq; ambitum amplecti, de
expatiatione siue permixtione eorundem
paulisper differere necessum est.

DE PERMIXTIONE

tonorum.

Hoc libet etiā obiter commemorare,
quòd non oportet autenticum semper ad
diapason scandere, & plagalem ad diapen-
ten deprimi, sed intelligi debet, quod ascē-
dendi & descendendi potestatē habeant,
Crebrò enim cantus totum systema suum
adimplet, aliquādo deficit ex vtraq; parte,
non raro superexcrescit, puta, non conten-
tus diapason, sed diatessaron nōnunquam
diapenten cū diapason coniungit, interdū
permixtim duorum tonorum systemata in
vna cantilena cōiungit, nonnunquam can-
tiones ultra profiliunt, & tunc iudicabitur
tonus secundū notam tenoris, circa quam

E in

sæpius

10187609

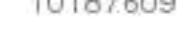
10187609

10187609

10187609

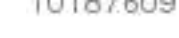
10187609

10187609

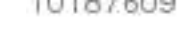

10187609

10187609

10187609

BASSVS.

De neutrali tono.

Neutralis siue imperfectus dicitur, qui nō implet propriam diapason figuram, deficientes vel ex parte diapentes, vel ex parte diatessaron, vel ex parte vtriusq̃. Vnde.

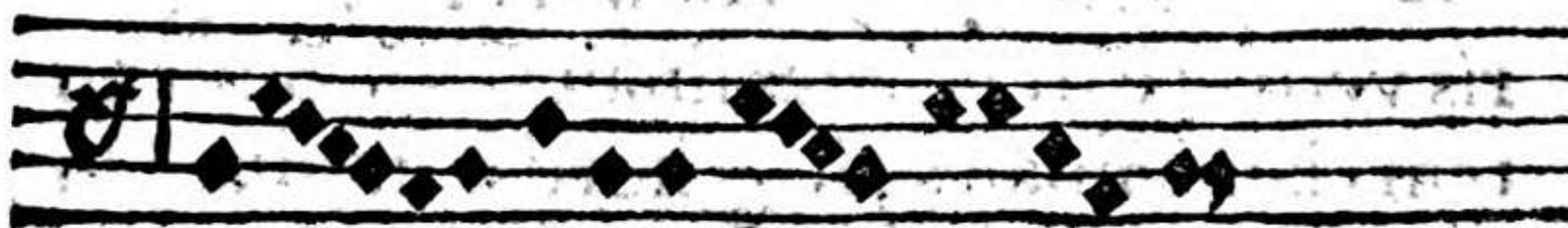
Qui non autenti ascendit, neq̃ lege plagalis
Deprimitur tonus, is neutralis rite vocetur.

Exemplum.

TENOR. de to. imper.

DISCANTVS.

ALTVS.

E iij

Bassus

DE TONIS. BASSVS.

DOCUMENTVM. -

Autentorum tonorum cantica profunde, subius
galiū acute, neutralia vero mediocriter intonantur,
hæc enim in profundum, illa in acutū, verum ista in
vtrumq; tendunt. Hic animaduertant cātores, ne cā
tum ita incipiant, vt nō tam canere quam rudere vi
deantur, & facticia plane voce cantillent, neq; tamē
itā vocem submittant, vt vix a seipsis exaudiri que
ant, & vox in screatum quendam abeat.

DE TONORVM FINIBVS, ET

proprijs sedibus in cantu regulari.

CANTus regularis dicitur, quicumq; in
aliqua claue finali terminatur. Irregula
ris vero, q; extra claues finales exit. Sunt au
tem claues finales, seu chordæ statiuæ (in
quibus cantilenarum finis quæritur) qua
tuor, D, E, F, & G, sic dictæ, q; omnis can
tus canonice terminari habet hisce quatu
or clauibus. Hoc vero diligenter obser
uandum est, q; semper tonus autentus &
suus

DE TONIS.

suus plagalis in eadem claue finiūtur propter priscam ipsorū cōbinationem, ita tamen, vt impar, totum diapasōn systema, supra finalem chordam habeat, & par tonus diatessaron, infra eam chordam, diapente vero supra, vt dictum est.

	Gsolreut		Septimi vel octa.
Omnis	Ffaut	est	Quinti vel sexti.
cātus ex	Elami	toni	Tertij vel quarti.
iens in	Dsolre		Primi vel secundi.

In D protus deuterq; sedet, cum quarto in E tritus
Quintus in F cum sexto, octaua septimus in G.

DE TONORVM TRANS- positione.

Per quartam tamen aut quintā, transponimus illos
Sedibus aut proprijs, si non possunt modulari.

DE AMBITIBVS TO- norum.

Ambitus est circuitus seu spaciū, tonis
pro ascensu ac descensu musicorum auto-
ritate cōcessum, Conceduntur autem vni-
cuiq; tonorū, non plus q̃ decem notæ seu

E v voces

DE TONIS.

voces, in quibus cursum suum habeat, licet nunc neoterícorum luxuriáns licentia, vñs decimam cuilibet superaddat.

TONVS COGNOSCE

tur tripliciter.

Principio. Nam omnis cantus in principio vltra notam finalẽ mox scandens ad quintam, autenti est toni. Qui vero ad tertiam vel quartam infra finalẽ mox ceciderit, plagalis.

Medio, penes ascensum, Nam cantus q in medio octauam tetigerit, autenti est toni, qui vero non, plagalis. Extant etiam peculiaría quædã indicia cuiusq; toni, ex motu deprehensa, ex quibus solo auditu, cuius toni sit cantus quiuis, dinoscitur, dicunturq; repercussiones tonorum, Vnde.

Noscitur ex medio dum cantus vocibus vllus
Sæpe repercutitur proprijs versandus in illis,
Nam tonus omnis habet proprias, quas sæpe relidit
Per re la, nosce tonum primum, sæpe re fa Deutrum
Tritum per mi fa, Et quartum per mi la notato,
Ex fa sol, quintum cognoscito, per fa la sextum
Septimus ex sol sol, per sol fa tonus patet exter.

Fine

DE TONIS.

Fine cognoscitur tonus, vt supra de finalibus claruit, Vnde.

Initio, medio tonus est & fine notandus,

Fine per extremas voces, nam desinit in re,

Cum Deutro primus, cum quarto tertius in mi,

Quintus cum sexto in fa, octauo septimus in sol

Exitus est idem, variatur origo tonorum.

Initium tamen cantilenarum, doctissimorum musicorum iudicio, erroneã & penitus hesitabundã toni demonstrat cognitionem, quare proprie omnis cantus, à fine tanq̃ à perfectione denominandus erit.

DE TONORVM FINIBVS

in cantu transposito.

Transpositio cantus, est coniunctarum euitatio, Dum enim cōiunctas vitare intendimus, cantum ex loco proprio sui finis sursum ad quintam eleuamus, interdū ad quartam, Nō enim omnis cantilena primi & secundi tonorum in D exit, sed nōnunq̃ etiam in a & d, Frequentissime in cantu mēsurali in G, non tamen absq̃ fa in b claue, Qd̃ potissimū ea ratione symphonistæ faciunt, ne voces extra Guidonis scalam expatiari videantur.

DE TONIS.

Cantus transpositus, mi in bfa:mi habens, exiens in a, est primi vel secundi toni, In c, quinti vel sexti. Tertius aut & quartus, in cantu irregulari nunquam in bfa:mi exeunt, id quod facile concedit is, qui systematum naturam non ignorat, superne enim & infernae claves, illorum systematibus repugnant, In a vero aptissime (modo b clavi fa apponamus) suas finiunt cantiunculas. Quod si praeter dictas affinales claves, etiam aliae repertae fuerint, tolerandae potius quam imitandae sunt.

Cantilenae septimi & octavi toni non transponuntur, aiunt enim eruditi musici, corruptas esse cantilenas cantorum inscientia, quae vel in d, vel C, terminantur.

In cantu figurato nec multum habet momenti, quae clavis carmini finem imponat, dummodo vocis extremae habeamus rationem, In eo enim cantu, claves affinales ad nutum sumuntur compositoris, iudicamusque tonos secundum has quatuor voces, re, mi, fa, sol. Si ergo vox finalis cantilena fuerit
re,

DE TONIS.

re, incunctanter iam scio eam primi aut secundi esse toni, Si mi, tertij aut quarti, Si fa, quinti aut sexti toni normam ipsam imitari, &c.

Hæc de tonorum fine & agnitione sufficere arbitror, in quibus plus usus spectari debet, q̃ tot præceptiones plane pueriles, Nam inter tonum autenticū & plagalem non semper potest absoluta & exacta haberi cognitio & differentia, imo ex coniectura sæpe cantus tono autentico & plagali attribuitur.

DE TROPIS TONORVM.

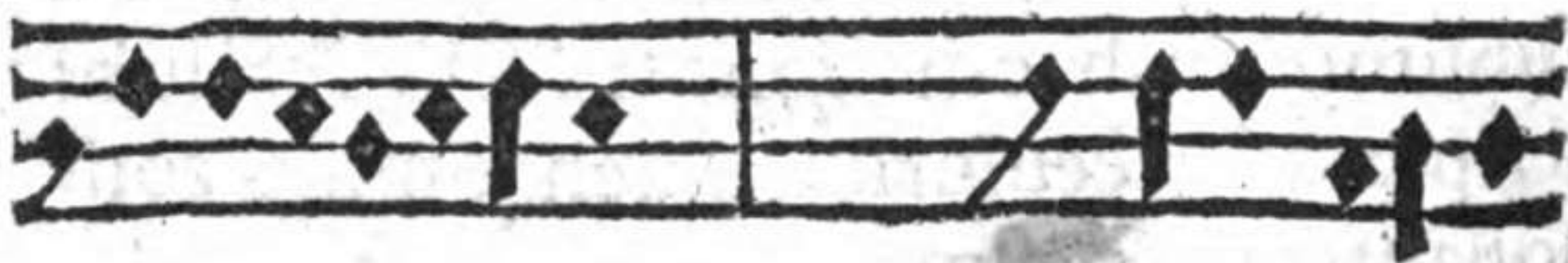
Est præterea tono suus cuiq; tropus, qui pauculis quibusdam notulis circumscribitur, puta qui cātus incepti harmoniam incorruptam contineat, hos vulgo tenores tonorū nuncupamus, Dicitur enim tenor à tenendo, totius enim cantus melodiā, cui adiudicatur, tenere debet, Est igitur breuiuscula melodia, quæ in diuinis canticis finī subiungitur, hac dictione EV̄ VAE subscripta, quæ seculorum amen (omissis consonantibus) designat.

De

DE TONIS.
DE TONORVM DIFF-
ferentijs.

Nec est vt magnopere angaris, q̄ differ-
rentiarū formulas silentio feramus, Quorū
sum enim attinet, tot differentiarum mo-
dios effundere, quas nec vna nauis vehat,
cum vnaquæq; natio, suis proprijs formu-
lis vtatur? Præterea differentia non sunt
de essentia, sed pro indoctis tantum, cum
quolibet cantus secundum principalem tro-
pum decantari possit, ornatus autem gra-
tia cantilenis adhibentur, vt facilior & sua-
uior sit canticorum inceptio. Non est au-
tem opere precium, ipsis longum adhibere
studium, quandoquidem non sunt apud
omnes eadem, signanturq; semper post an-
tiphonarum fines, duabus vel tribus notis
lis, subiungitur etiam numerus toni, sicq;
facile dinoscuntur.

Sequuntur troporum formulæ,
quibus Psalmi exeunt.

Tropus primi toni.

Secundi.

DE TROPIS.

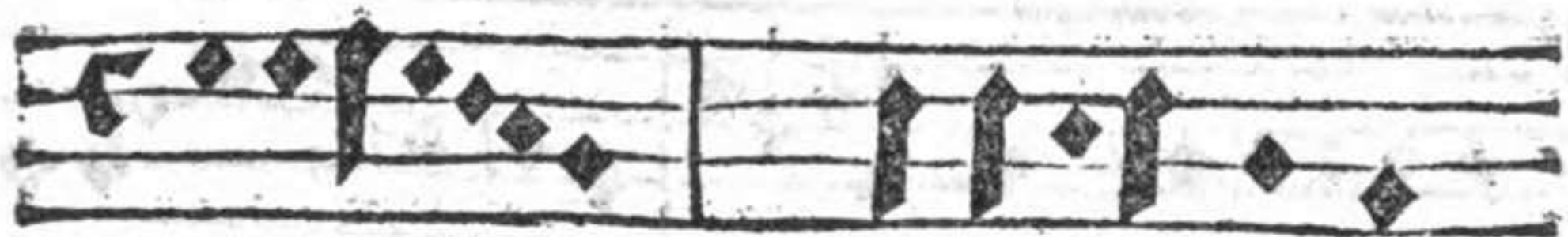
Tropus tertij.

Quarti.

Tropus quinti.

Sexti.

Tropus septimi. Tenor octavi.

Duplices sunt Psalmi, quibus in diuinis
vtimur rebus, Maiores q̄ ex sacro Euange-
lio deprompti sunt, vt Benedictus Zacha-
riae canticum, & Magnificat diuæ virginis.
Minores sunt omnes alij præter dictos, pu-
ta qui à regio Poëta creduntur editi.

Psalmodiæ vero tonorum, cōsuetudine
& vsu cuiuscunq; diocesis siue choro vari-
antur, tamq̄ passim hac in re obruit varie-
tas, vt qui de hac conetur præscribere, pla-
ne luserit operam.

Sequuntur

7609
**SEQVVTVR TONORVM
PSALMODIAE.**

DISCANTVS.

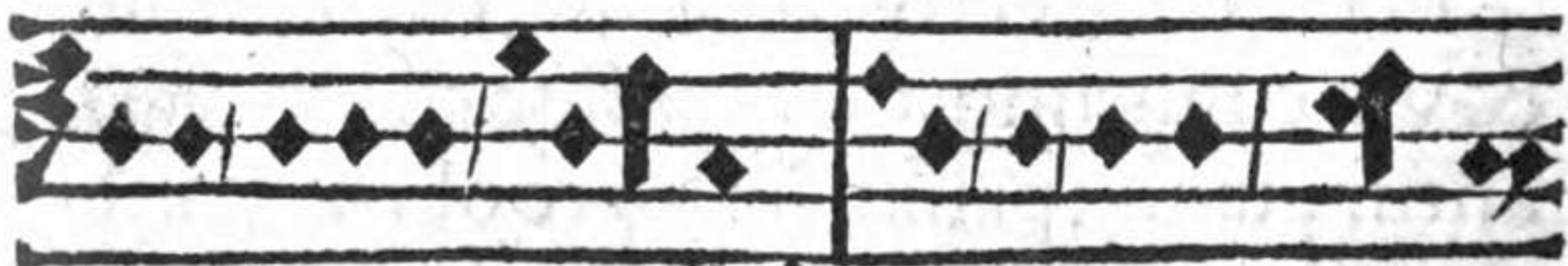
**Dixit do. domi. meo, sede à dex. meis.
ALTUS.**

**Dixit domi. do. meo, sede à dex. meis.
TENOR.**

**Dixit do. domino meo, sede à dex. meis.
BASSVS.**

Dixit domi. do. meo, sede à dex. meis.

SECUNDVS TONVS.
DISCANTVS.

Laudate pueri do. laudate no. do.

ALTVS.

Laudate pueri domi. laudate no. do.

TENOR.

Laudate pueri do. laudate no. do.

BASSVS.

Laudate pueri do. laudate nomen do.

E

TERTIVS TONVS.

DISCANTVS.

Gloria patri & filio, & spiritui sancto.

ALTVS.

Gloria patri & filio, & spiritui sancto.

TENOR.

Gloria patri & filio, & spiritui sancto.

BASSVS.

Gloria patri & filio, & spiritui sancto.

QVARTVS TONVS.

DISCANTVS.

Dixit do, domi. meo, sede à dex. meis.

ALTVS.

Dixit domi. do. meo, sede à dex. meis.

TENOR.

Dixit do. domi. meo, sede à dextris me.

BASSVS.

Dixit do. domi. meo, sede à dextris me.

QVINTVS TONVS.

DISCANTVS.

Laudate pueri do. laudate no. do.

ALTVS.

Laudate pueri do. laudate no. do.

TENOR.

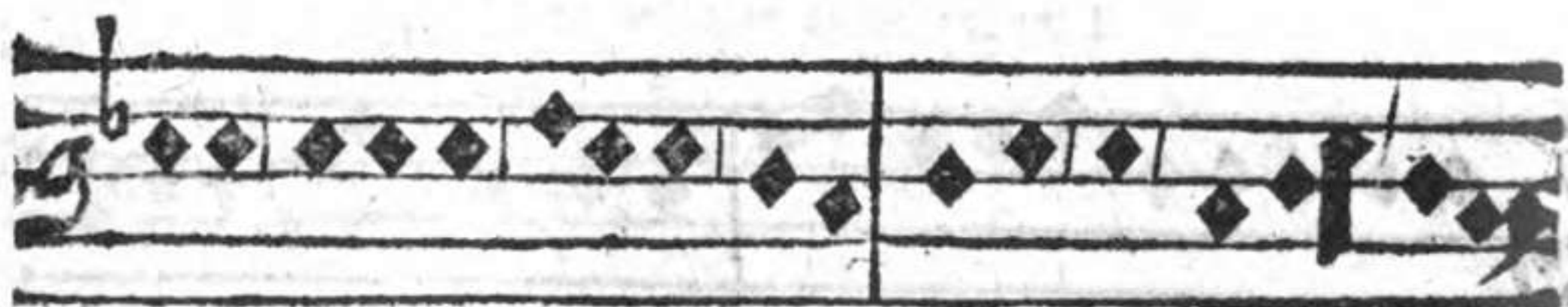
Laudate pueri do. laudate no. do.

BASSVS.

Laudate pueri do. laudate no. do.

SEXTVS TONVS.
DISCANTVS.

Dixit do, domi. meo, sede à dex. meis.

ALTVS.

Dixit domi. do. meo, sede à dex. meis.

TENOR.

Dixit do. domi. meo, sede à dextris me.

BASSVS.

Dixit do. domi. meo, sede à dextris me.

F **in**

SEPTIMVS TONVS.

DISCANTVS.

Dixit do. domi meo, sede à dex. meis.
ALTVS.

Dixit do. domino meo, sede à dex. meis.

TENOR.

Dixit domi, do. meo, sede à dex. meis.
BASSVS.

Dixit domi, do. meo, sede à dex. meis.

OCTAVVS TONVS.

DISCANTVS.

Dixit do. domi. meo, sede à dext. meis.

ALTUS.

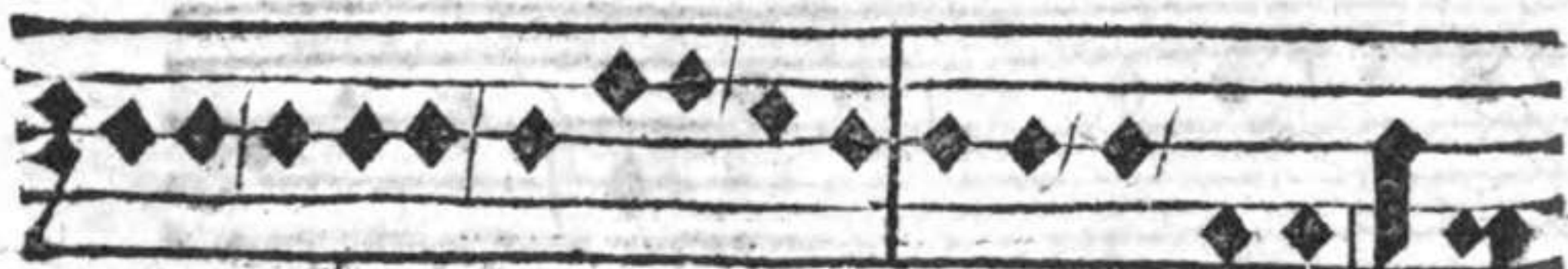
Dixit domi. do. meo, sede à dext. meis.

TENOR.

Dixit do. domi. meo, sede à dext. meis.

BASSVS.

Dixit domi. do. meo, sede à dex. meis.

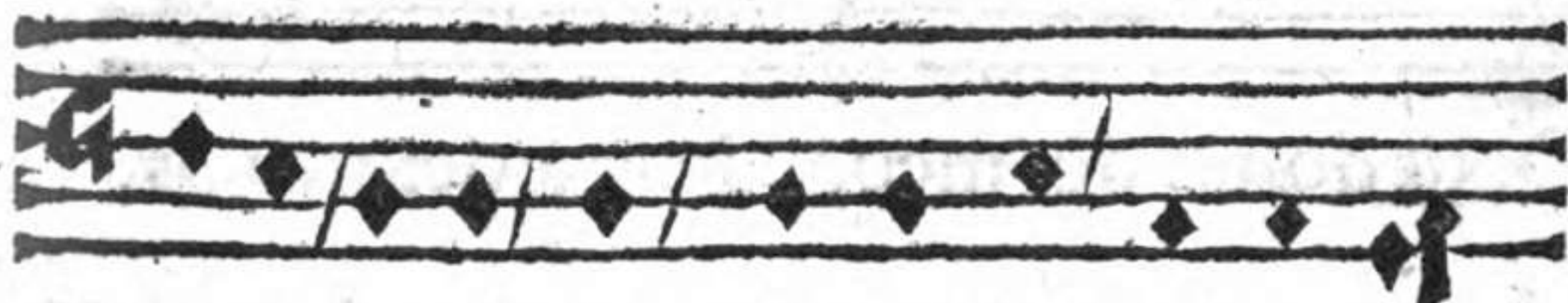
F iij

Sequitur differentia peregrina, sic dicta, q
in nostris cantiunculis raro admo-
dum occurrit, nam non nisi
ad vnum Psalmum
decantatur.

DISCANTVS.

In exitu Israel de Egypto,

Domus iacob de populo barbaro.
TENOR.

In exitu Israel de Egypto,

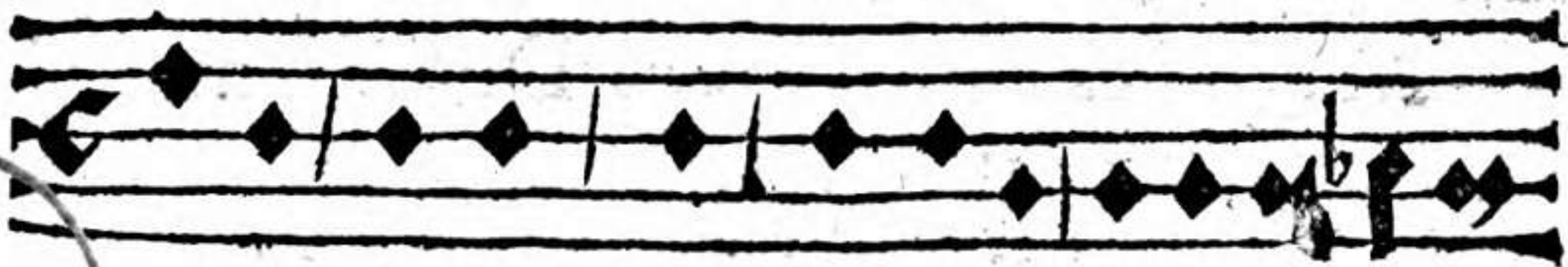

domus iacob de populo barbaro.

ALTUS.

In exitu Israel de Egypto,

domus iacob de populo barbaro.

BASSUS.

In exitu Israel de Egypto,

domus iacob de populo barbaro.

F v

187.609
PRIMVS TONVS.

DISCANTVS.

Magnificat anima mea Dominum.

ALTVS.

Magnificat anima mea Dominum.

TENOR.

Magnificat anima mea Dominum.

BASSVS.

Magnificat anima mea Dominũ, Do.

SECUNDVS TONVS.

DISCANTVS.

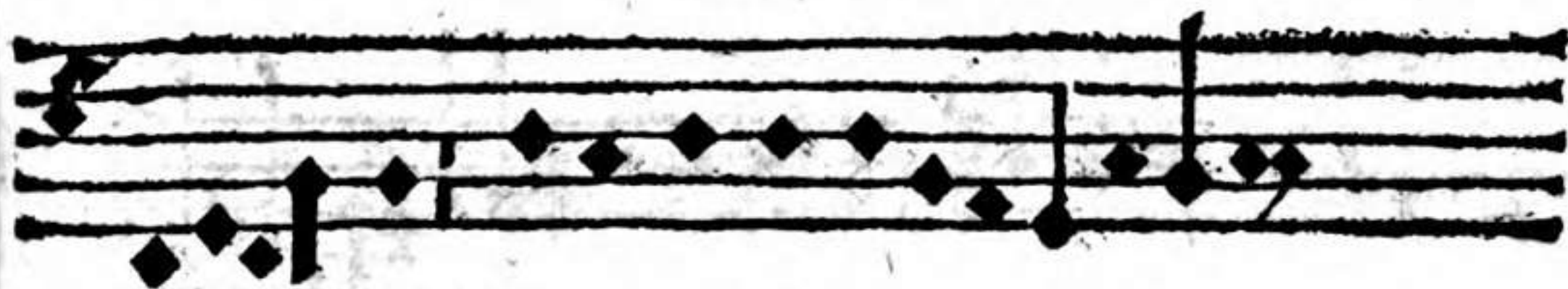
Magnificat anima mea Dominum.

ALTVS.

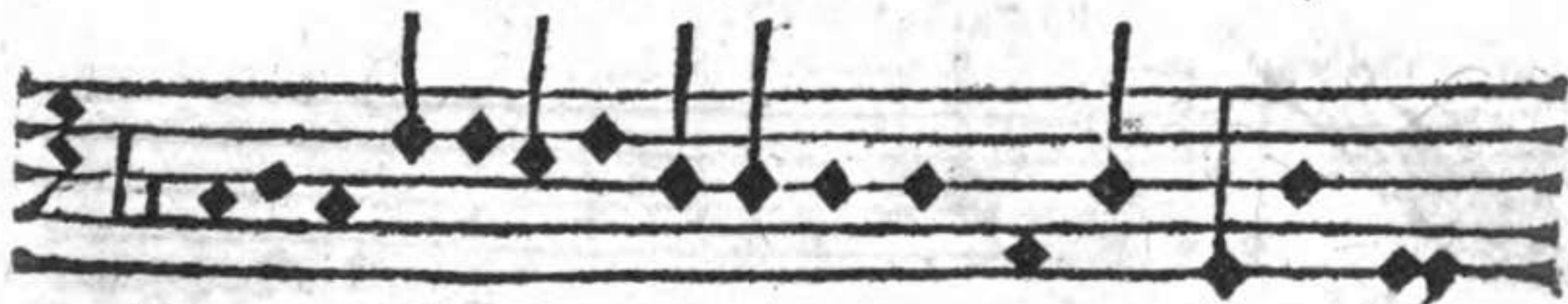
Magnificat anima mea Dominum

TENOR

Magnificat anima mea Do.

BASSVS.

Magnificat anima mea Dominū, Do.

Octauus.

07.609
TERTIVS TONVS.

DISCANTVS.

Magnificat anima mea Dominũ, Do.

ALTVS.

Magnificat anima mea Dominũ, do.

TENOR.

Magnificat anima mea Dominũ, do.

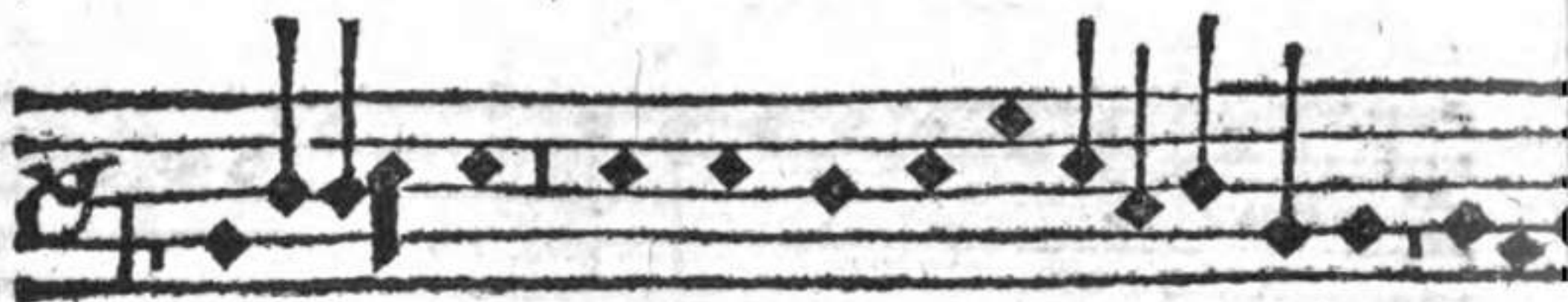
BASSVS.

Magnificat anima mea Dominum.

QVARTVS TONVS.

DISCANTVS.

Magnificat anima mea Domi. do.

ALTVS.

Magnificat anima mea Do.

TENOR

Magnificat anima mea Do.

BASSVS.

Magnificat anima mea Dominū, Do.

QVINTVS TONVS.

DISCANTVS.

Magnificat anima mea Dominum.

ALTVS.

Magnificat anima mea Dominum.

TENOR.

Magnificat anima mea Dom.

BASSVS.

Magnificat anima mea Dominū, Do.

SEXTVS TONVS.

DISCANTVS.

Magnificat anima mea Dominum.
ALTVS.

Magnificat anima mea Dominum.

TENOR.

Magnificat anima mea Do. Domi,
BASSVS.

Magnificat anima mea Dominum.

SEPTIMVS TONVS.

DISCANTVS.

Magnificat anima mea Dominum.

ALTUS.

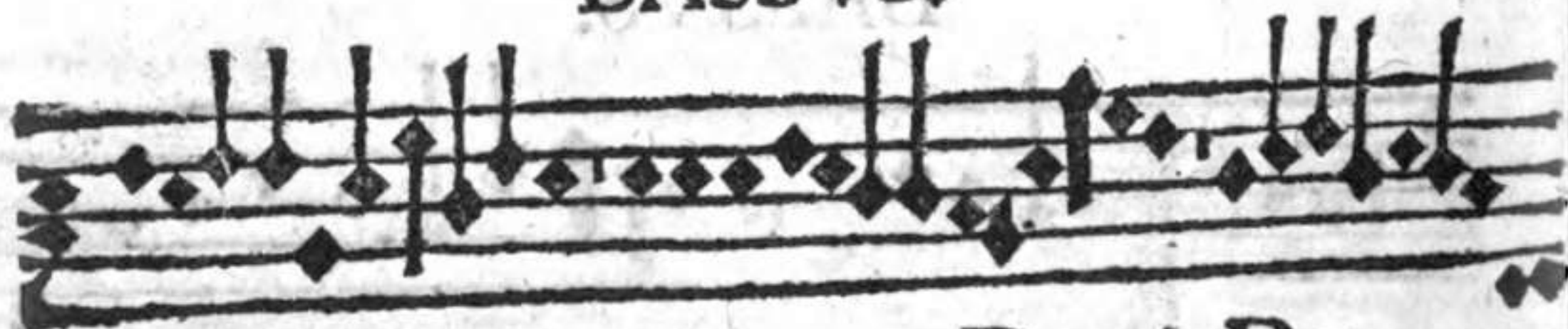
Magnificat anima mea Dominum.

TENOR.

Magnificat anima mea Dominũ, Do.

BASSVS.

Magnificat anima mea Domi. Do.
Octauus.

OCTAVVS TONVS.

DISCANTVS.

Magnificat anima mea Dominum.

ALTUS.

Magnificat anima mea Dominum.

TENOR.

Magnificat anima mea Dominum.

BASSVS.

Magnifi. anima mea Domi. Dom.

G

DE CLAVSVLARVM PVN-

ctis, modoq; legendi chorā
liter, Additio.

Ad oratoriam pronuntiatiōem,
non solum vox, & aptus corporis motus
(quæ orationem illustrant & eloquentiā
am commendant) verum etiam puncto-
rum observatio apprimē necessaria accer-
situr & acquiritur, quorum ignorantia, le-
gentis inscitiam indicat & præ se fert, & au-
dienti fastidium parit.

Punctum igitur, est signum segregans
intellectum, & spiritum recreans prolato-
ris. Dixit admodum pulchre id Auso-
nius.

Distinctio sensum

Auget, & ignavis dant intervalla vigorem.

Etenim, vt in sermonis ductu, necesse est
fieri quasdam silentij distinctiones, tum vt
auditor intelligat clausularum diuersitatē,
tum etiā vt is qui loquitur, captato spiritu,
maiori acrimonia pronunciet, Idem quoq;
faciamus oportet in cantu, vt per quædam
signa confusionem illam distinguamus.

Puncta

Puncta igitur vel puncti (vtrumq; enim dicitur) quibus in rebus diuinis communiter vtimur, sunt. Virgula, laterali quadam linea parua formatur, sic / Comma duobus punctis, sic : vel, Colon vno puncto, sic . post quem debet sequi litera capitalis, Si tamen finalis fuerit, dicitur periodus. Interrogatio vero vno designatur puncto, cui curua superinducitur virgula, sic ?

SEQVITVR MODVS LEGENDI
di Choraliter, Epistolas, Collec-
tas, Euangelia & Pro-
phetias.

COLLECTA.

Est oratio super collectum populum facta, eius accentus planus est, semperq; eiusdem quasi notæ.

EPISTOLA.

Missiua Apostolorum, quam absentibus mittebant, Mittebantur & ipsi ad predicandum Euangelium, id est, bonum nuncium.

G ¶ Prophetia

PROPHECIA.

Est oratio ex veterisumpta testamen-
to. Huius legēdi modus vulgo duplex est,
quidam enim virgulam in fine eleuant, q̃
dam non, sed æqualiter tenent. Comma
tamen semper per tertiam descendit, nisi
fuerit dictio monosyllaba, aut hebraica /
aut indeclinabilis / quæ eleuari desiderat /
sicut & in psalmodijs, contra naturam ele-
uatur. Interrogatio semper eleuatur, Co-
lon vero semper per quintam deprimitur,
vt in sequenti conspicitur exemplo.

Virgula / Cōma: Colon. Interrogatio:

Virgula / Comma: Colon. Interroga:

Finis musicae planæ.

ENCHIRI,

DION MUSICAE MEN-
SVRALIS A GEOR-
gio Rhauo con-
gestum.

Homer. lib. Odyss. 8.

Sunt enim venerabiles cantores, & plurimum
ab omnibus mortalibus amandi, quando-
quidem Musa eos docuit, amant enim cantores.

G in

AD PVEROS SCHOLAE

Vitebergensis.

VO CONSILIO HAS NO-
stras de musica præceptiunculas,
nunc denuò in vulgus edideri-
mus optimi pueri, indicauimus
supra in principio primi libri, in Epistola
ad venerandum virum D. Ioannem Buz-
genhagen &c. hac de re scripta, Verum
quia & hoc ex re studiij vestri præcipue esse
videbatur, si memoriam vestram in discen-
dis huius artis elementis, q̃ maxime pos-
sem, adiuuarem, præfiximus singulis huius
libelli capitibus elegantes sane CHRIS-
TOPHORI Hegendorfini versiculos,
quibus ipse rei summam, quæ in vnoquoq̃
capite tractatur, vt breuissime ita utilissi-
me, in meam & vestram gratiam complex-
us est, vestri officij erit, cum meam,
tum illius operam, & in hac
parte boni consule-
re, Valete.

Ad

AD LECTOREM

Christ. Hegen.

Instructus pugnat melius certo ordine miles

In bellum, quam si precipitanter eat,

Et citius semper nunquid meminisse solemus

Ordine si fuerint tradita cuncta suo?

His rebus ductus, Capiti argumenta repono

Omni, quo citius, singula percipias.

DE PRINCIPIIS CAN-

tus mensuralis.

Musica mensuralis quæ & figuralis seu
nova dicitur, est scientia quæ in can-
tus ipsius figuralis penetralia quemuis tra-
hit, omnia eius principia ob oculos vocās.
Quandoquidem ex Aristotelis sententia,
vnaqueque res tum ad vnguem scitur, quan-
do eius principia constant, non alienum
erit, si & musices principia seu elementa (si
Aristotelis verbo uti velimus) in medium
protulerimus.

G iij

Prin

Principia cantus mensuralis sunt **dup**
plicia, **MATERIALIA**, quæ ipsius can-
tus materiam indicant, & subdiuiduntur
in positiua & priuatiua, **POSITIVA**, quæ
cantū positiue representat, vt sunt notula-
rum characteres, **PRIVATIVA**, quæ
cantum concinentia sua spoliant & inter-
quiescere faciunt, quod totum in pausulas
relegatur. **FORMALIA** principia sunt,
quæ esse ipsius cantus exprimunt, id quod
fit, dum vnaquæq; notula ad calculum exi-
gitur.

In notulis duplex mensura animadu-
tenda, **Essentialis**, quæ scilicet pausarum
essentialia & γνήσια aperit, vtpote, modum
tempus & prolationem, Et **accidentalis**,
quæ per accidentia (vt alterationem, im-
perfectionem, ligaturam vel proportio-
nem) notis adscribitur & pausis.

Capitulum

CAPVT PRIMVM

DE CONSIDERATIO- ne figurarum.

Pausarum quæ sit ratio & figura notarum,
Te caput hoc primum, lector amice docet.

FIGVRA est species quædam, notarum et pausarum cognitionem velut in tabula demonstrans, Vel (si aliam maius notionem) est quædam ostensio vocis ac cõmodatæ (id est rectæ) vel posthabitatæ.

Vocem autẽ rectam appellamus, quæ sub certam quandam mensuram incidit, hoc est, quæ certa mensura cantabilis est & pronunciabilis, vt, Nota, est enim vocis ipsius quasi symbolum, sunt aut quinq; notæ genuinæ, proportionem modi in se recipientes, temporis & prolationis.

Posthabitatã vero seu omissam, dicimus, quæ ipsa taciturnitate, certa temporis mensura consideratur, pausa enim quælibet artificioso silentio mensuratur, & est figura lineis, spacijq; transuersaliter inserta, taciturnitatem indicans.

G v

Pausæ

DE PAVSIS.
PAVSAE SVNT EXCOGL
tatae propter quatuor.

PRIMO, ad anhelitus respirationem, ne scilicet canentis spiritus ob cantilenae celeritatem deficiat, dant enim vigorem modulatori, Quemadmodum enim in sermonis ductu, necesse est fieri quasdam silentij distinctiones, cum ut auditor intelligat clausularum diuersitatem, tum etiam ut is, qui loquitur, captato spiritu, maiori acrimonia pronunciet, teste Ausonio, qui ait, Distinctio sensum auget, & ignavis dant interualla vigorem &c. idem quoque faciamus oportet in cantionibus.

SECVNDO, sunt inuentae pausae propter notulae difficilem positionem, & formandarum fugarum gratia, hoc enim vel in primis compositor cantilenarum conandum est, ut cantilenas (quoad fieri potest) aptissimis fugis componat, iuxta illud, Inserere saepe fugas, & erit subtile poema. Quanto enim voces mutabiliiores sunt, tanto magis cantum ipsum mellitum & auribus

DE PAVSIS.

bus aceto lotis, amiciorem reddunt, tum etiam, vt quemadmodum cibi, alium atq; alium in corpore sanguinem gignunt, sic & illæ cantilenæ, optimis fugis textæ mirè animos hominum demulcent.

TERTIO, propter euitare tritonum, semidiapenten, & alia musicæ prohibita interualla. Item ad duarum concordantiarum perfectarum distinctionem, quæ mutuo sese neutiq; possunt sequi, nisi vel pausa vel nota interueniat.

QUARTO, propter variâs cantilenæ partes, ne concentus suauitas streperemagis q̃ consonare videatur, nam nostra tempestate, præstantes in hac arte viri, cantilenas quinque vocibus constantes, formant, non raro octo vocum harmonia resonantes odas, & quod sat scio, plerosq; in admirationem nō parum deuocabit, odas à plerisq; componi, duodecim vocibus sonoras, tantò enim omnis cantilena auditu suauior existimatur, quantò idonea pausarum

PROPHECIA.

Est oratio ex veterisumpta testamen-
to. Huius legēdi modus vulgo duplex est,
quidam enim virgulam in fine eleuant, q̃
dam non, sed æqualiter tenent. Comma
tamen semper per tertiam descendit, nisi
fuerit dictio monosyllaba, aut hebraica /
aut indeclinabilis quæ eleuari desiderat /
sicut & in psalmodijs, contra naturam ele-
uatur. Interrogatio semper eleuatur, Co-
lon vero semper per quintam deprimitur,
vt in sequenti conspicitur exemplo.

Virgula / Cōma: Colon. Interrogatio:

Virgula / Comma: Colon. Interroga:

Finis musicae planæ.

ENCHIRI-

DION MUSICAE MEN-

SVRALIS A GEOR-

gio Rhauo con-
gestum.

Home. lib. Odyss. 8.

Sunt enim venerabiles cantores, & plurimum
ab omnibus mortalibus amandi, quando
quidem Musa eos docuit, amare enim cantores.

G in

AD PVEROS SCHOLAE

Vitebergensis.

VO CONSILIO HAS NO-
stras de musica præceptiunculas,
nunc denuò in vulgus edideri-
mus optimi pueri, indicauimus
supra in principio primi libri, in Epistola
ad venerandum virum D. Ioannem Bus-
genhagen &c. hac de re scripta, Verum
quia & hoc ex re studiij vestri præcipue esse
videbatur, si memoriam vestram in discen-
dis huius artis elementis, q̃ maxime pos-
sem, adiuuarem, præfiximus singulis huius
libelli capitibus elegantes sane CHRIS-
TOPHORI Hegendorfini versiculos,
quibus ipse rei summam, quæ in vnoquoq̃
capite tractatur, vt breuissime ita utilissi-
me, in meam & vestram gratiam complex-
us est, vestri officij erit, cum meam,
tum illius operam, & in hac
parte boni consule-
re, Valete.

Ad

AD LECTOREM

Christ. Hegen.

Instructus pugnat melius certo ordine miles

In bellum, quam si precipitanter eat,

Et citius semper nunquid meminisse solemus

Ordine si fuerint tradita cuncta suo?

His rebus ductus, Capiti argumenta repono

Omni, quo citius, singula percipias.

DE PRINCIPIIS CAN-

tus mensuralis.

Musica mensuralis quæ & figuralis seu
nova dicitur, est scientia quæ in can-
tus ipsius figuralis penetralia quemuis tra-
hit, omnia eius principia ob oculos vocās.
Quandoquidem ex Aristotelis sententia,
vnaqueque res tum ad vnguem scitur, quan-
do eius principia constant, non alienum
erit, si & musices principia seu elementa (si
Aristotelis verbo uti velimus) in medium
protulerimus.

G iij

Prin

DE PRIN. CAN. FIGV.

Principia cantus mensuralis sunt duplicia, MATERIALIA, quæ ipsius cantus materiam indicant, & subdiuiduntur in positiua & priuatiua, POSITIVA, quæ cantum positiue representat, vt sunt notularum characteres, PRIVATIVA, quæ cantum concinentia sua spoliant & interquiescere faciunt, quod totum in pausulas relegatur. FORMALIA principia sunt, quæ esse ipsius cantus exprimunt, id quod fit, dum vnaquæq; notula ad calculum exitur.

In notulis duplex mensura animaduertenda, Essentialis, quæ scilicet pausarum essentialia & γυνήσια aperit, vtpote, modum tempus & prolationem, Et accidentalis, quæ per accidentia (vt alterationem, imperfectionem, ligaturam vel proportionem) notis adscribitur & pausis.

Capitulum

CAPVT PRIMVM

DE CONSIDERATIO- ne figurarum.

Pausarum quæ sit ratio & figura notarum,
Te caput hoc primum, lector amice docet.

FIGVRA est species quædam, nota-
rum et pausarum cognitionem velut in
tabula demonstrans, Vel (si aliam maius
notionem) est quædam ostensio vocis ac-
cōmodatæ (id est rectæ) vel posthabitatæ.

Vocem autē rectam appellamus, quæ
sub certam quandam mensuram incidit,
hoc est, quæ certa mensura cantabilis est &
pronunciabilis, vt, Nota, est enim vocis ip-
sius quasi symbolum, sunt aut quinq; notæ
genuinæ, proportionem modi in se recipi-
entes, temporis & prolationis.

Posthabitatā vero seu omīssā, dicimus,
quæ ipsa taciturnitate, certa temporis men-
sura consideratur, pausa enim quælibet ar-
tificioso silentio mensuratur, & est figura
lineis, spacijsq; transuersaliter inserta, taci-
turnitatem indicans.

G v

Pausæ

DE PAVSIS.
PAVSAE SVNT EXCOGL
tatae propter quatuor.

PRIMO, ad anhelitus respirationem, ne scilicet canentis spiritus ob cantilenæ celeritatem deficiat, dant enim vigorem modulatori, Quemadmodum enim in sermonis ductu, necesse est fieri quasdam silentij distinctiones, cum ut auditor intelligat clausularum diuersitatem, tum etiam ut is, qui loquitur, captato spiritu, maiori acrimonia pronunciet, teste Ausonio, qui ait, Distinctio sensum auget, & ignavis dant interualla vigorem &c. idem quoque faciamus oportet in cantionibus.

SECVNDO, sunt inuentæ pauas propter notulæ difficilem positionem, & formandarum fugarum gratia, hoc enim vel in primis compositor cantilenarum conandum est, ut cantilenas (quoad fieri potest) aptissimis fugis componat, iuxta illud, Insere sæpe fugas, & erit subtile poemā. Quanto enim voces mutabiliore sunt, tanto magis cantum ipsum mellitum & auribus

DE PAVSIS.

bus aceto lotis, amiciores reddunt, tum etiam, vt quemadmodum cibi, alium atq; alium in corpore sanguinem gignunt, sic & illæ cantilenæ, optimis fugis textæ mire animos hominum demulcent.

TERTIO, propter euitare tritonum, semidiapenten, & alia musicæ prohibita interualla. Item ad duarum concordantiarum perfectarum distinctionem, quæ mutuo sese neutiq; possunt sequi, nisi vel pausa vel nota interueniat.

QUARTO, propter varias cantilenæ partes, ne concentus suauitas streperemagis q̃ consonare videatur, nam nostra tempestate, præstantes in hac arte viri, cantilenas quinque vocibus constantes, formant, non raro octo vocum harmonia resonantes odas, & quod sat scio, plerosq; in admirationem nō parum deuocabit, odas à plerisq; componi, duodecim vocibus sonoras, tantò enim omnis cantilena auditu suauior existimatur, quantò idonea pausarum

DE PAVSIS.

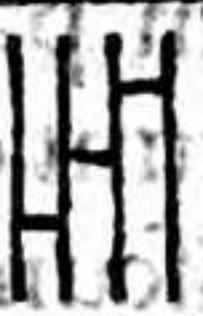
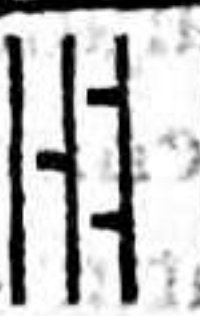
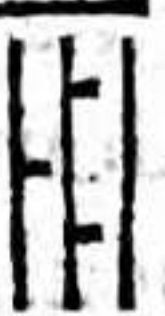
rum interceptione variabilior efficitur, alternata enim varietate, nunc cantando nunc silendo, gaudet natura.

Pausæ constituuntur in cantu tripliciter, scilicet essentialiter, indicialiter & utroque modo. Essentialiter, quando silentium demonstrant. Indicialiter, quando non silentium sed modum perfectum indicant, & tunc ante temporis signum, locum sibi vendicant.

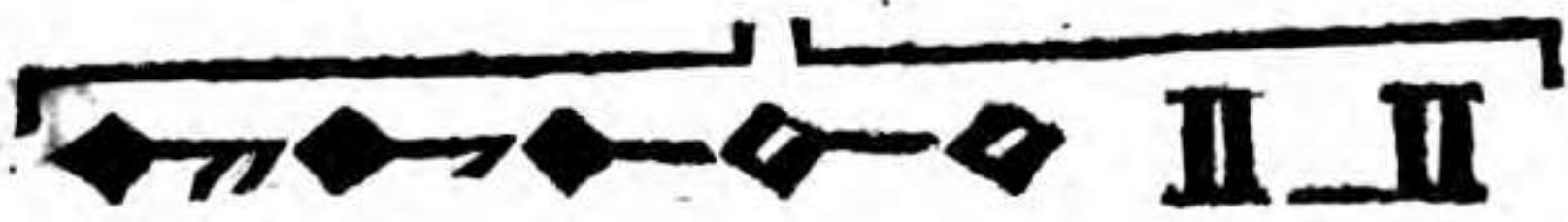
Pausarum autem numerus, quidue repræsentent, earundemque figurationes, ex sequenti descriptione innotescunt.

DE

DE NUMERO FIGVRARVM SIMPLICIVM.

Figura rū sim- plicū, alia di- citur.		Maxima	
		Longa	
		Brevis	
		Semibrevis	
		Minima	
		Fusa	

Quia vbicunq; ponitur,
notat filere notulam.

DE PAVSIS.

Est adhuc quædam pausa quæ lineas omnes transcendit, & dicitur generalis, vt a.

Est & quædam tria occupans spacia, quæ dicitur pausa modi, quem indicat, sic k

a Pausa	Loco cuius po-	k Pausa modi
generalis.	nitur iste cha-	est similis per
	racter.	fectæ longæ.

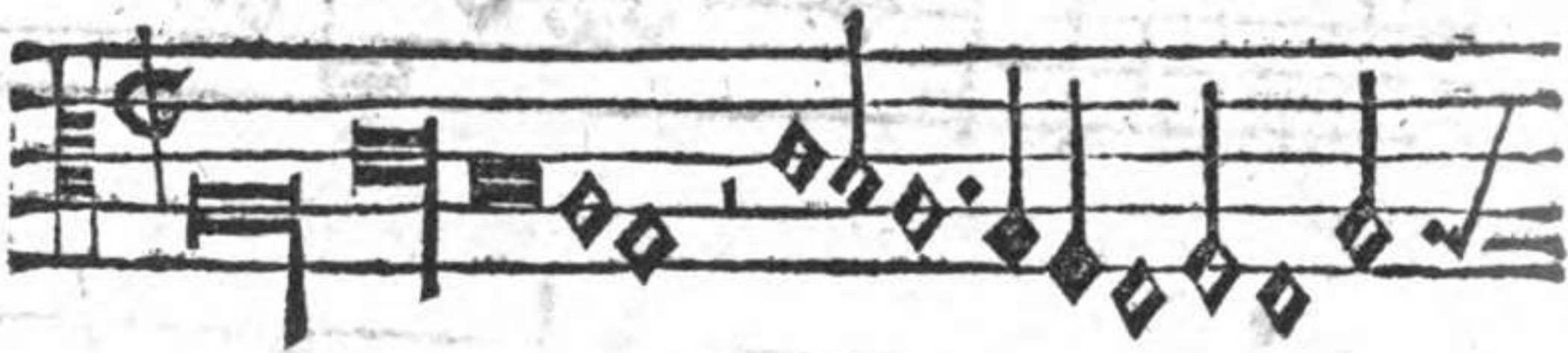
Nunc quò res apertius capiatur, vocū & notarum paradigma ante oculos ponam, effluunt enim demissa per aures, & citius addiscuntur oculis subiecta fidelibus, teste Horatio.

SEQVITVR EXERCITIUM
figurarum simplicium.

Tenor

EXERCITIVM.

TENOR.

BASSVS.

Bassus exercitiij.

FIGVRARVM.

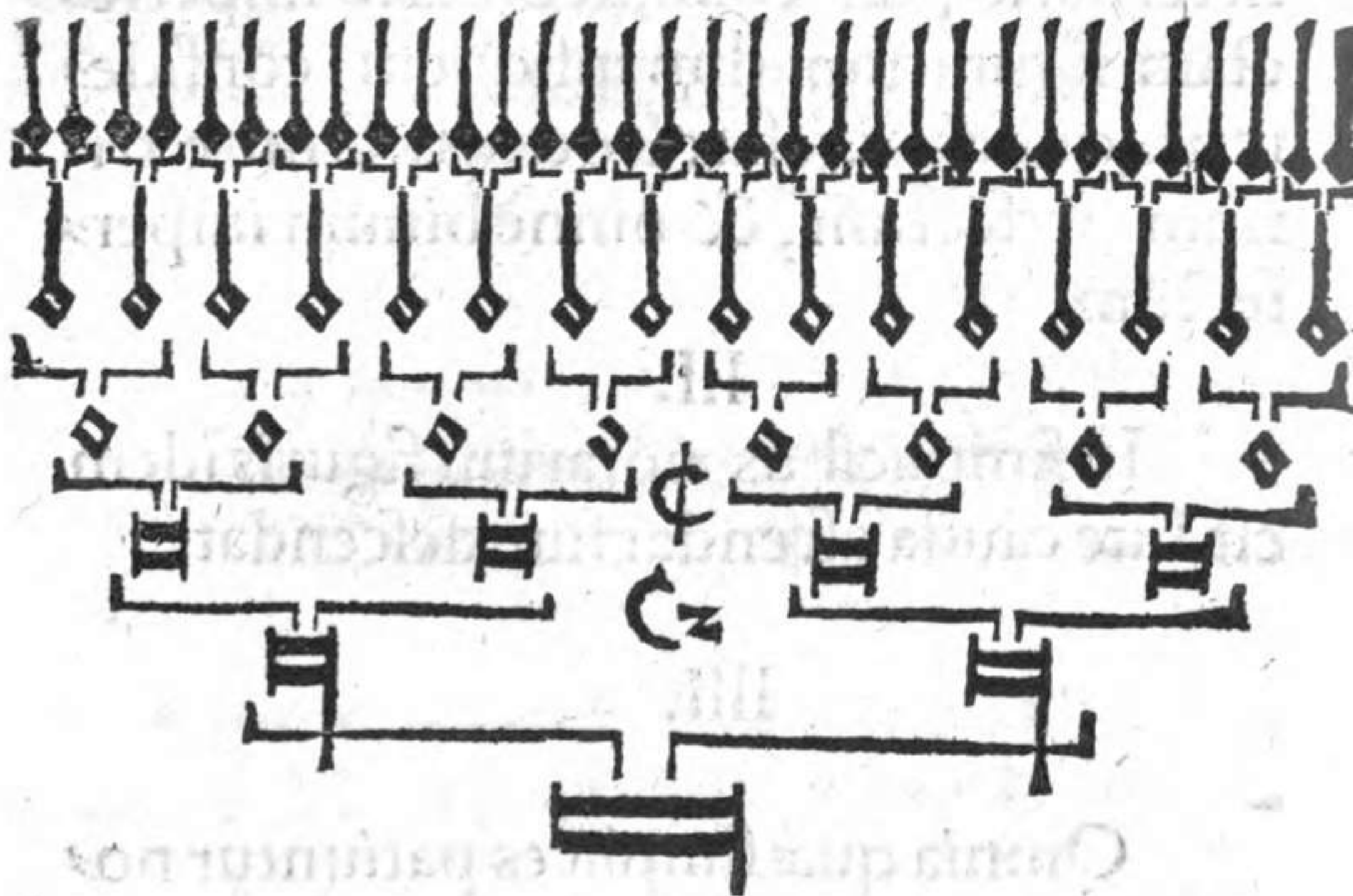

Vltimas tamen simplices notarum species (quas neoterica illa musicorū ætas nobis quasi auctarium quoddam adiecit) raro in vsum sumimus , præterq̃ q̃ in clausulas instrumentorum , augmentationemq̃ frequenter incidunt.

Refo=

RESOLVTIO NOTARVM

Imperfectarum.

NVNC CAUTIONES QVAS-
dam de figuris subiungam, ne, dum igno-
rantur, scrupulum inñciant pueris.

PRIMA.

Pausæ in omnibus imitantur notas,
demptis alterationibus & imperfectioni-
bus.

II.

Essentiales figuræ duplici mensuran-

H

tur

CAVTELAE.

tur valore, ternario & binario, ita Musici in ternario perfectam, in binario imperfectam figurarum dimensionem considerant, quocirca refert Boetius, Omne trium perfectum, & omne binum imperfectum.

III.

In simplicibus notarum figuris idem est, siue cauda ascendat siue descendat.

III.

Omnia quæ simplices patiuntur notæ, etiam ligatis conueniunt.

V.

Diminutiones figuræ, numero ternario non sunt computandæ.

VI.

Postremarum duarum figurarum pau-
sæ

CAVTELAE.

ſæ (ob nimiam ſuam velocitatem) in vſum muſicum raro accedunt.

VII.

Omnes figurarum ſpecies augmentantur, præter maximam, ea enim cuius valorem aſſumat, maiorem ſe non habet.

VIII.

Figurarum menſuram, diminutio & ſemiditas (non valorem) auferunt.

IX.

Paſas æquæ ac notas proportionum diminutionibus ſubefſe volunt muſici.

X.

Coloris notarum tanta eſt viſ, vt in figuris perfectis auferat tertiam partem, In imperfectis, modo quartam aufert partē, modo hemiolam proportionem indicat, vt patebit cap. vlt.

CAPVT SECVNDVM DE LIGATVRIS.

Huc ades atq; caput tu volue reuolue secundum,
Connexas disces, compositasq; notas.

LIGATVRA est vnus notæ ad aliam
Liunctura, facta vel ex quadris vel obli-
quis aut vtriusq; figuris, inuenta, cum pro-
pter subtilitatē, tum cantus exornationē,
tertio propter textus applicationem, In li-
gatura enim vtriusq; cantus, syllaba textus
applicatur solum primæ parti ipsius com-
positionis notarum.

Fit autem ligatura, cum per tractum
seu lineam ascendentem vel descendē-
tem, notulæ copulantur, in parte sinistra
vel dextra.

Ligabilium notarum sunt quatuor spe-
cies, scilicet, maxima, longa, brevis & semib-
revis. Maxima, siue ligata siue non, nunq̃
valorem immutat, aliarum vero trium vis
valorq; vbi colligatæ fuerint, ex ordine pa-
tebit, secundum namq; diuersam cōnexio-
nem, aliū & aliū sibi valorem vsurpant.

Omnis

DE LIGATVRIS.

Omnis nota in ligatura, aut est inicialis, aut media, vel vltima.

INICIALIS est, in qua ligatura incipit. Media est quælibet inter primam & vltimam clausa. Finalis, quæ ligaturam finit.

PRO LIGATVRARVM COGNITIONE non piguit sequentes adscribere regulas.

I.

Omnis ligatura conscendens vel descendens, quadro vel obliquo corpore, sinistro in ascensu virgulata, primarias duas, semibreues constituit, Sic.

II.

Si in descensu virgulata fuerit prima, ipsa sola brevis est.

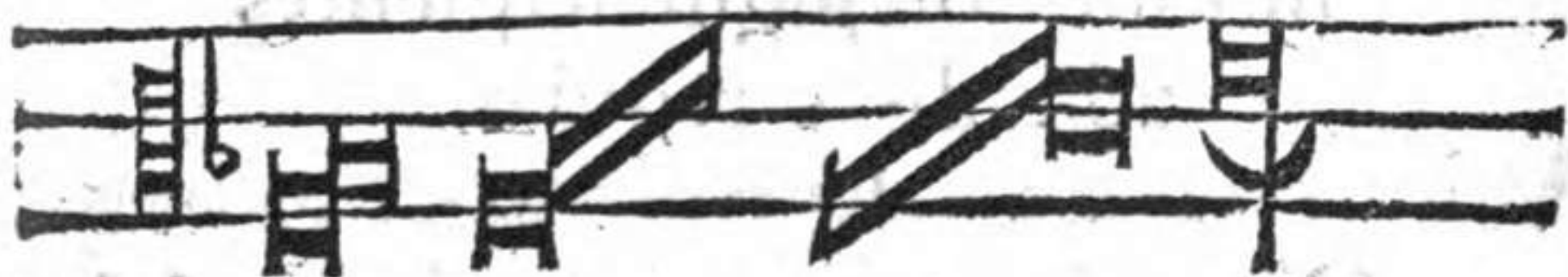
DE LIGATVRIS.

III.

Omnis nota in dextro latere, vel sursum
vel deorsum caudam habens, longa est.

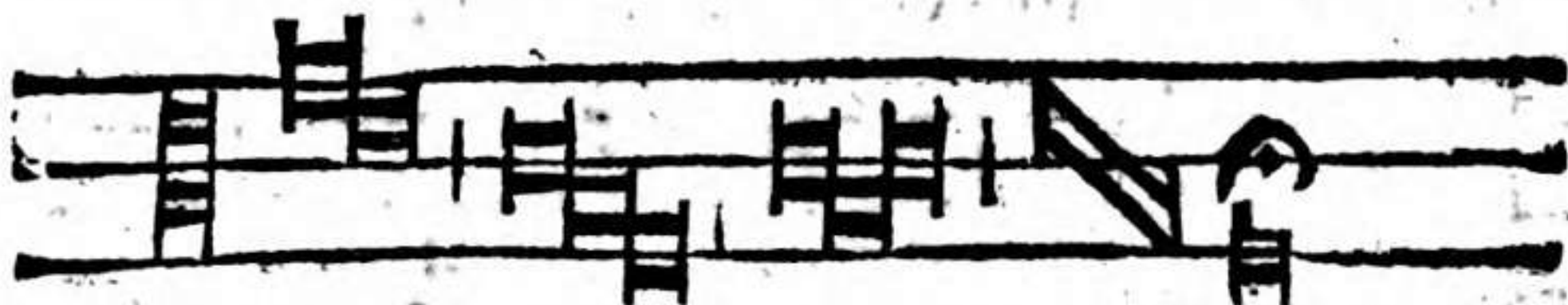
III.

Ligatura conscendens, quadro vel ob-
liquo corpore, cuius prima nota nullam
habet virgulam, reddit primam breuem.

V.

Prima carens cauda, longa est, cadente
secunda.

DE QVANTITATE MEDIA- rum notularum regula,

VI.

In medijs nulla quantitatis diuersitas cō-
sideratur, nā omnis media, qualitercunq;
formata fuerit, breuis est, nisi precedēs ha-
buerit caudā in sinistra parte sursum tra-
ctam.

DE

DE LIGATVRIS.

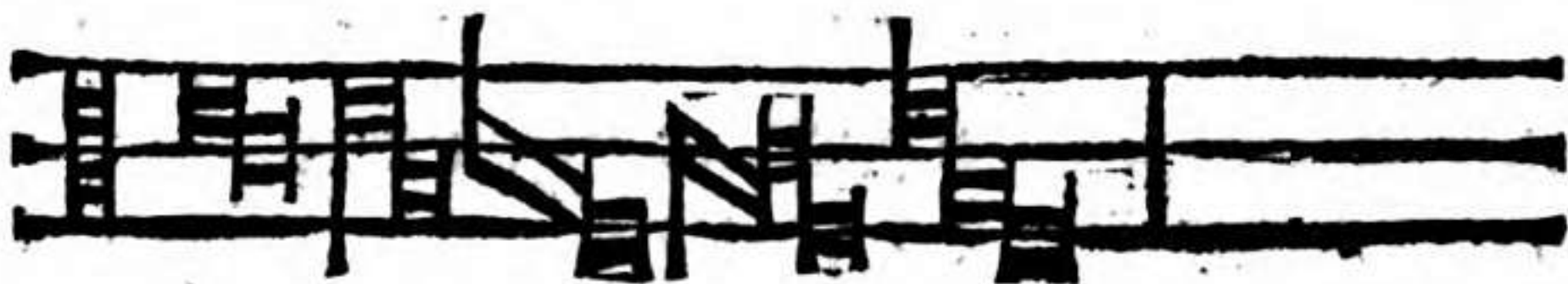
DE VLTIMIS. VII.

Vltima ascendens à præcedente, brevis est, excipe ligaturam duarū semibreuium.

VIII.

Vltima quadrata dependens sit tibi longa.

VLTIMA REGVLA.

Maxima in ligatura valorem non im-
mutat.

H iij

Regularum

DE LIGATVRIS.

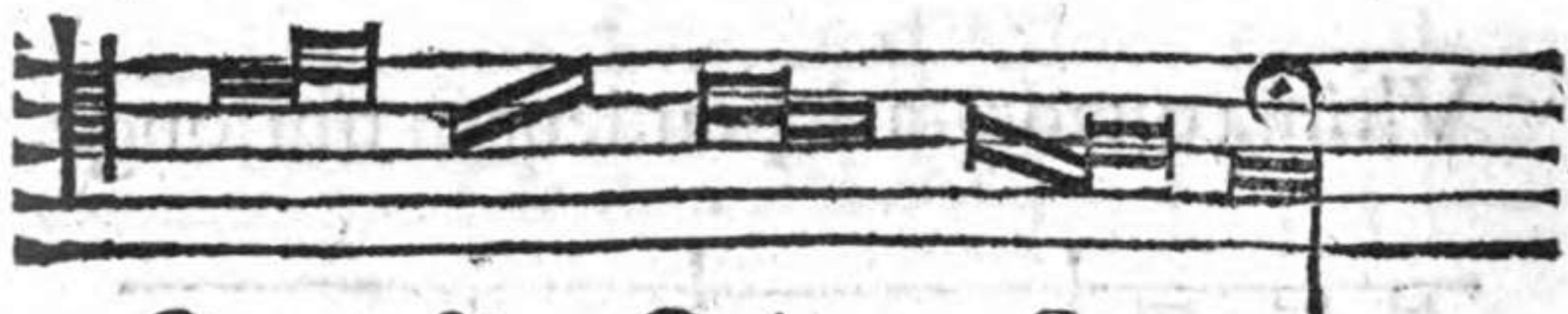
Regularum omnium exempla veluti
in vnum acervum congestarum, tenor se-
quens proculdubio indicabit.

TENOR.

Primæ

Secundæ Tertiæ

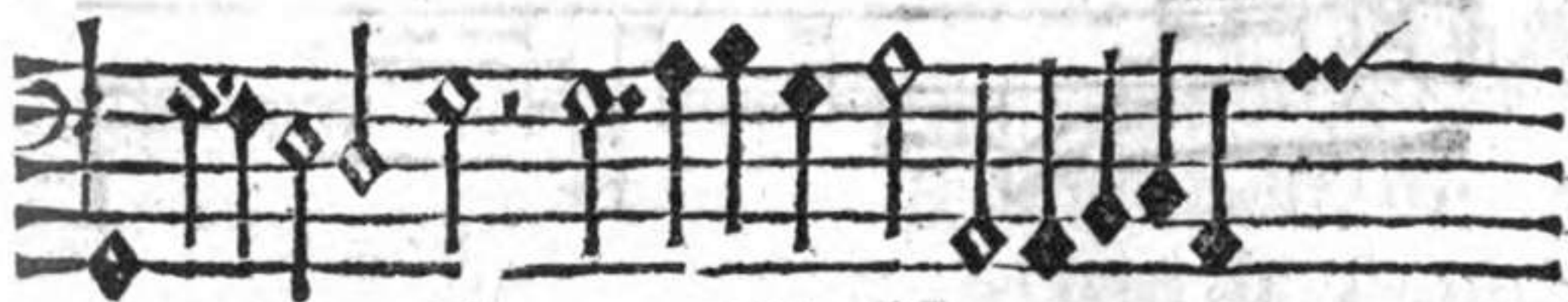

Quartæ &
Septimæ

Quintæ
Octavæ.

Sextæ

BASSVS.

Bassus

DE TRIBVS GRA.

Bassus exercitiū ligaturarum.

CAPVT TERTIVM DE TRIBVS MVSICAE gradibus.

Quid sit forte modus? quid sit prolatio, tempus,
Nolce cupis, nostra hæc, pagina cuncta docet.

MODVS est maximarum longarumq;
mensura, Et scinditur in maiorem &
minorem, quoniam duas notarum figuras
considerat, maximam & longam. Modus
maior propter eius diuturnitatē, rarissime

H v

in

DE TRIBVS

inuenitur, licet apud veteres communis fuit, quorum vterq; rursus in duas partes secatur, scilicet in perfectam & imperfectam.

DE MODO MAIORI.

MODVS maior perfectus, est, cum maxima valet tres longas, id est, cum in ea tres longæ cōsiderantur, estq; nil aliud nisi maxima perfecta. IMPERFECTVS, quādo maxima includit duas longas.

DE MODO MINORE.

MODVS minor perfectus, est, qui longam tribus mensurat breuibus vel temporibus. Imperfectus, qui duas breues in longa cōsiderat.

DE TEMPORE.

TEMPVS est breuium notarum cognitio, & quia in cantilenis, breuis interdū tres, aliquando duas includit semibreues, ob id bifariam diducitur.

Tema

MVSICAE GRADI.

Tempus perfectum est, vbi brevis notula, tres continet semibreues, Imperfectum, vbi duas.

DE PROLATIONE.

PROLATIO tertius gradus (qui minimas in semibreuibus mensurat) Est ipsarum dimensio, quot enim semibreuis minimas valet, id ex prolatione dinoscitur.

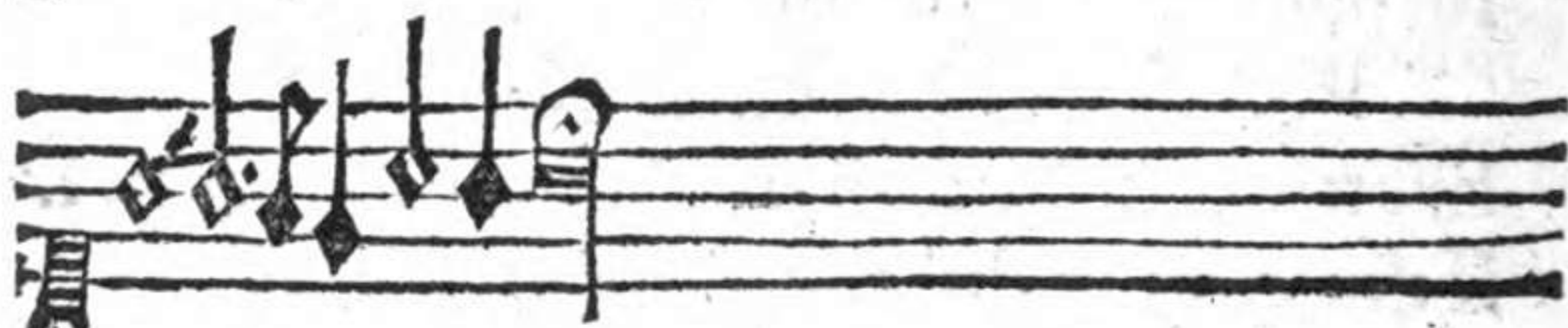
PROLATIO perfecta est, cum semibreuis diuiditur in tres minimas. Imperfecta, cum in duas.

Prænotata igitur principia seu dicti gradus, per diuersa habent dinosci signa, quæ in sequentibus patebunt, nullum vero datur principium formale, quod minimas immediate respiceret figuras, quoniam semper idem in ipsis valor manet, & idem numerus. In quolibet enim signo, minima valet duas semiminimas, hæc duas fusas, Fusæ duas semifusas.

Exemplum succedit, cuiusuis generis notarum vim (pro vt musices gradus exigit) explicans.

Discantus

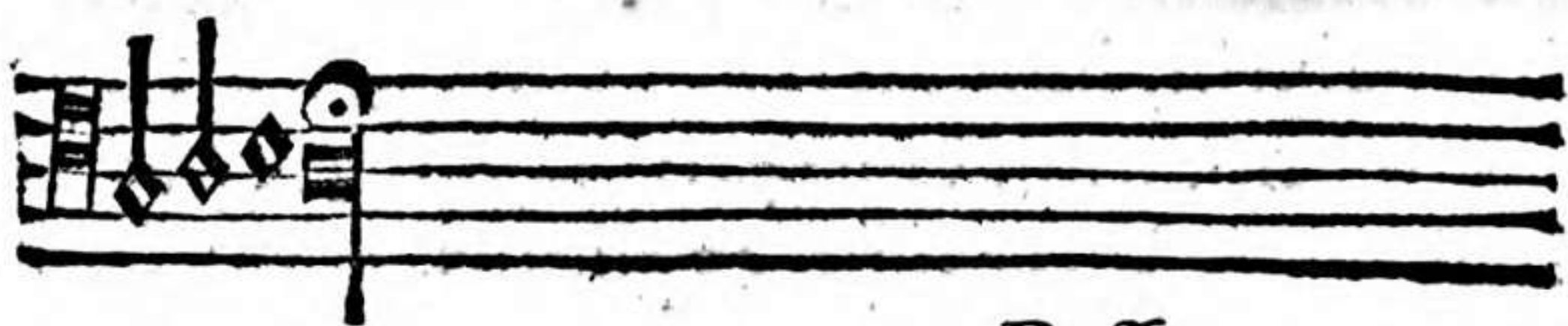
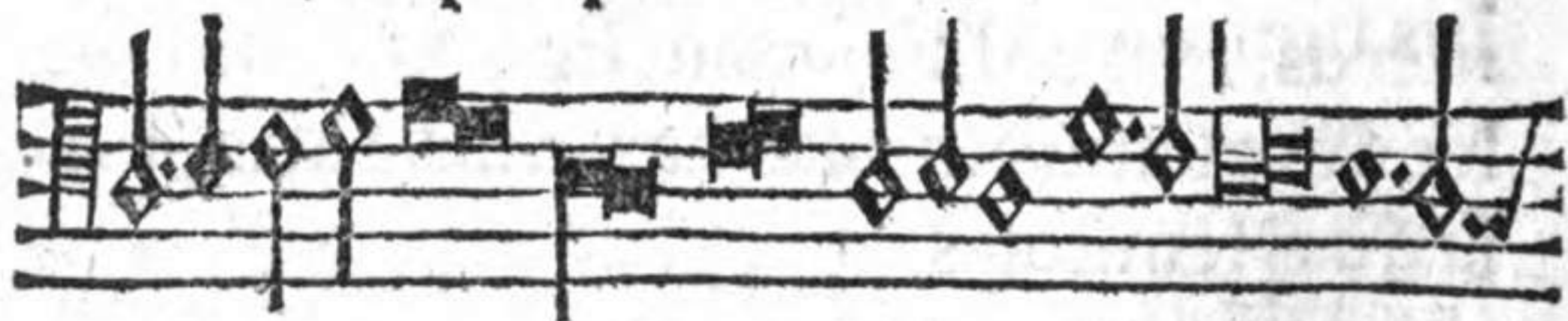
DE TRIB. GRADIBVS.
DISCANTVS.

TENOR.

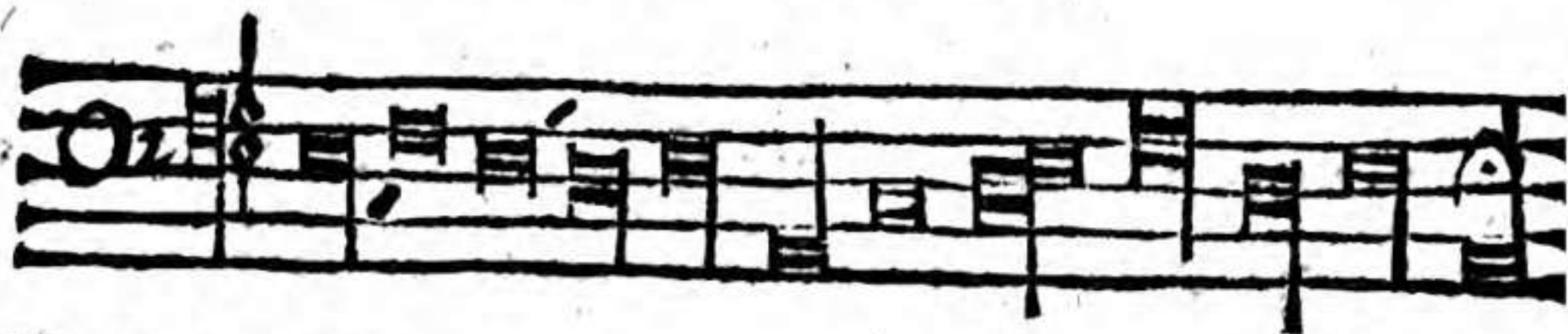

Tempus perfectum.

Bassus

DE AVGMENTA.

BASSVS. Exemp. modi mi. per.

CAPVT QVARTVM DE AVGMENTATIONE & diminutione.

Te quartum lector caput adsis rite docebit
Quo crescat cantus diminuatq; modo.

AVGMENTATIO est quantitatis notularum maioramentum, fitq; solū in prolatione perfecta, vbi semibreuis tribus & minima vno metitur tactu integro, huius signum extrinsecum est vel circa vnam dumtaxat cantilenæ partem cōstitutum. Si autem in singulis cantilenæ partibus tale signum affixum fuerit, nō est augmentatio, sed perfecta simpliciter prolatio, vbi tres minimas vel vnam semibreuem, integer tactus continebit.

Intrin

DE AVGMENT.

Intrinssecum augmentationis signum, notarum paucitas est, sine repetitionis signo, circa vnam cantus partem. Innuitur etiam per Canonis inscriptionem, dicendo, crescit in triplo, &c.

DE AVGMENTATIONE vide exemplum.

TENOR.

BASSVS.

Diminu

DE DIMINVTIONE.

DIMINVTIO.

Est abstractio certi valoris quantitatiui, ab ipsis figuris. Vel, est remotio quantitatis ab ipsa mensura. Nihil à semiditate discrepat, nisi quod illa in signis perfectis ac figuris ternario numero metiendis, reperitur, hæc in imperfectis.

Indicatur vero per integrum circulum cum virgula. In ea namq; nō notarū minuitur numerus (manet enim signum perfectum) sed media mensuræ pars adimitur,

Tale igitur signum Φ , musicum cōcentum indicat paulo velocius debere metiri q̃ in illo $\bigcirc$. Atqui parū inter sese distant & esse & valore, quandoquidem utrobique idem est notarum valor, & ternaria perfectio.

DE SEMIDITATE.

SEMIDITAS fit in tempore imperfecto, quando semicirculus per tractum diuiditur sic $\mathcal{C}$, ibi enim dumtaxat omnium notarum mediætas canitur, Vel per hæc signa, $\bigcirc z$, $\mathcal{C} z$, duæ nāq; semibreues sic vno tactu

DE SIGNIS.

tactu metiuntur in vna cantus parte, quando vnica tactum perficit in altera parte, signo non diminuto, per virgulam scindentem, aut numerum appositum. Vnde.

Cifra rotæ dextro lateri binaria iuncta

Innuat, vt tactu nota prendatur brevis vno,

Si quoq; semi rotam, cifra quacunq; vacantem

Linea pertransit, mensuram signat eandem,

Quod vulgo signum vocitatur Semiditatis

In duplo crescit, numero veniente duali.

CAPVT QVINTVM DE SIGNIS.

Signorum ratio (quæ non est vltima nostræ
Artis) sub quintum est rite redacta locum.

NON clam me est, quanta sit de signorum ratione inter musicos controuersia, vnusquisq; enim nouas quasdam signorum species effingere laborat, modo vt aliquid noui secum adferre videatur, cum profecto ea res, non raro tyronum profectum commodumue retardet, Quapropter nos
exclusa

DE SIGNIS.

exclusa omni varietate, signa vfitiora tradere conabimur, malo enim pueros erudire q̃ per ambages circumducere, stultissimum enim est, amnem ducem ad mare sequi, cum aliunde iter pateat.

SIGNVM igitur est, quod primariam facit cognitionem de cantu, quo ad modum, tempus & prolationem, & secatur bifariam, scilicet in principale & minus principale.

Principale est, per quod modi, temporis & prolationis qualitatem cognoscimus, & per quod diversarum notularum valores iudicamus, & tale iterum est duplex, Expressum & implicitum. **EXPRESSUM**, quod in cantilenarum principio ponitur, ut est **O** vel **C**, punctus & numerus, ex quorum commixtione diversa conflantur signa.

IMPLICITVM dicitur, quod intrinsecus gradum indicat, vel notarum repletionem, aut pausarum dispositionem.

DE SIGNIS.
MODI SIGNA EXPRESSA
hoc pacto cognoscuntur.

Si perfecto circulo connexetur numerus ternarius, sic 3, modum demonstrat maiorem, si vero binarius, tunc indicat modum minorem 2.

SIGNA TEMPORIS EXTRINSECA.

Integer circulus sine numero sic vel tempus indicat perfectum. Semicirculus, tempus imperfectum notat, ut .

PROLATIONIS
signa.

In quocunque in gyrum ambitu est punctus , prolatio ibidem est perfecta, absentia puncti designat prolationem imperfectam.

Nec hoc indignum animadversione erit, quod si circulo vel semicirculo numerus accedat, tunc

DE SIGNIS.

tunc circulum ipsum modum, & numerum
tempus representare, porro omnis numerus
additus circulo vel semicirculo, præter
quam quod numeri rationem explicat, hoc
est, præter essentiam suam modum, diminutio
nem etiam indicat, id est, tantum paulo
citius emoderandum esse declarat.

Cifra gradum signat circo lateraliter hærens,
Cui dum subiicitur mensuræ est significatrix.

Vt autem cantilenarum cognitio tibi
constet, dicta illa signa extrinseca, impendit
te eo perducere possunt.

COGNITIO GRADVVM intrinseca.

Quotiescunque in cantu tres longæ vel
formaliter, vel æquiuvalenter denigrantur,
aut pausa tria occupauerit spatia, tunc can-
tus est de modo minore perfecto, Aut si
tres breues colorantur aut duæ semipausæ
simul positæ in cantu reperiantur, cantile-
na est de tempore perfecto. Similimodo
dicas de tribus semibreuibus.

EXEMPLVM.

I ij

Gra

GRADVVM SIGNA INTRIN.

Modi. Temporis. Prolationis.

Sunt & alia explicata minus principalia signa quæ istis characteribus figurantur.

Et dicitur signum,

Repetitionis.

Generale, vel pausa generalis.

Conuenientiae post pausas.

Bmollitatis.

Eduri, vel aspiratio-
nis.

Ffaut.

clolfaut.

Caput

CAPVT SEXTVM

DE NOTARVM IM- perfectiōe.

Quo nam forte modo numerus ternarius inſiſſe,
Decedat, Sextum volue reuolue caput.

Imperfectiō eſt tertiæ partis valoris alicuius notulæ ablatiō. Nam imperficere notam, eſt eius valoris tertiam partem adimere, hoc eſt, notam perfectam imperfectam reddere, vnde liquet nullam poſſe imperfici notulam, niſi alias tres valeat notas, Et quia in gradibus perfectis ſemper numerus ternarius reperitur, ſequitur imperfectiōnem ſolum in illis contingi, Vnde.

Maxima, longa, brevis, tantummodo ſemibrevisq;
Perfectæ fiunt, reliquæ non perficiuntur.

Quolibet autem imperfectiō fit, vel per notulam, vel pauſam, vel per colorem.

DE IMPERFECTIONE REG- ulæ generales.

I iij

Prima

DE AVGMENT.

Intrinssecum augmentationis signum, notarum paucitas est, sine repetitionis signo, circa vnam cantus partem. Innuitur etiam per Canonis inscriptionem, dicendo, crescit in triplo, &c.

DE AVGMENTATIONE vide exemplum.

TENOR.

BASSVS.

Diminu-

DE DIMINVTIONE. DIMINVTIO.

Est abstractio certi valoris quantitatiui, ab ipsis figuris. Vel, est remotio quantitatis ab ipsa mensura. Nihil à semiditate discrepat, nisi quod illa in signis perfectis ac figuris ternario numero metiendis, reperitur, hæc in imperfectis.

Indicatur vero per integrum circulum cum virgula. In ea namq; nō notarū minuitur numerus (manet enim signum perfectum) sed media mensuræ pars adimitur.

Tale igitur signum $\bigcirc$, musicum cōcensum indicat paulo velocius debere metiri q̃ in illo $\bigcirc$. Atqui parū inter sese distant & esse & valore, quandoquidem utrobique idem est notarum valor, & ternaria perfectio.

DE SEMIDITATE.

SEMIDITAS fit in tempore imperfecto, quando semicirculus per tractum diuiditur sic $\bigcirc$, ibi enim dumtaxat omnium notarum medietas canitur, Vel per hæc signa, $\bigcirc$ z, Cz, duæ nāq; semibreues sic vno tactu

DE SIGNIS.

tactu metiuntur in vna cantus parte, quando vnica tactum perficit in altera parte, signo non diminuto, per virgulam scindentem, aut numerum appositum. Vnde.

Cifra rotæ dextro lateri binaria iuncta

Innuat, vt tactu nota prendatur brevis vno,

Si quoq; semi rotam, cifra quacunq; vacantem

Linea pertransit, mensuram signat eandem,

Quod vulgo signum vocitatur Semiditatis

In duplo crescit, numero veniente duali.

CAPVT QVINTVM DE SIGNIS.

Signorum ratio (quæ non est vltima nostræ
Artis) sub quintum est rite redacta locum.

NON clam me est, quanta sit de signorum ratione inter musicos controuersia, vnusquisq; enim nouas quasdam signorum species effingere laborat, modo vt aliquid noui secum adferre videatur, cum profecto ea res, non raro tyronum profectum commodumue retardet, Quapropter nos
exclusa

DE SIGNIS.

exclusa omni varietate, signa vfitatiora tradere conabimur, malo enim pueros erudire q̃ per ambages circumducere, stultissimum enim est, amnem ducem ad mare sequi, cum aliunde iter pateat.

SIGNVM igitur est, quod primariam facit cognitionem de cantu, quo ad modum, tempus & prolationem, & secatur bifariam, scilicet in principale & minus principale.

Principale est, per quod modi, temporis & prolationis qualitatē cognoscimus, & per quod diuersarum notularū valores iudicamus, & tale iterū est duplex, Expressum & implicitum. **EXPRESSUM**, quod in cantilenarum principio ponitur, vt est **O** vel **C**, punctus & numerus, ex quorum commixtione diuersa conflantur signa.

IMPLICITVM dicitur, quod intrinsecus gradum indicat, vel notarū repletionem, aut pausarum dispositionem.

DE SIGNIS.

tactu metiuntur in vna cantus parte, quod vnica tactum perficit in altera parte, non non diminuto, per virgulam scindentem, aut numerum appositum. Vnde.
Cifra rotæ dextro lateri binaria iuncta
Innuat, ut tactu nota prendatur brevis vno,
Si quoque semi rotam, cifra quacunque vacantem
Linea pertransit, mensuram signat eandem,
Quod vulgo signum vocitatur Semiditatis
In duplo crescit, numero veniente duali.

CAPVT QVINTVM DE SIGNIS.

Signorum ratio (quæ non est vltima nostræ
Artis) sub quintum est rite redacta locum.

NON clam me est, quanta sit de signorum ratione inter musicos controuersia, vnusquisque enim nouas quasdam signorum species effingere laborat, modo ut aliquid noui secum adferre videatur, cum profecto ea res, non raro tyronum profectum commodumue retardet, Quapropter nos
exclusi

exclusa omni vari-
dere conabimur,
dire q̄ per ambag-
simum enim est,
sequi, cum aliunde

SIGNVM

facit cognitionem de
dum, tempus & pro-
bifariam, scilicet in
principale,

Principale est, per quod modum
ris & prolationis

& per quod diversarum

iudicamus, & tale iterum est duplex, scilicet

sum & implicitum. **EXPLICITVM** dicitur

cantilenarum principio ponitur, videlicet

vel C, punctus & numerus

com mixtione diversarum cantilenarum

IMPLICITVM

secus gradum indicat, vel modum pro-
latione, aut pausarum dispositione

modum, & numerum
porro omnis numerus
el semicirculo, præterea
ratione explicat, hoc
æ modum, diminutio
est, tantum paulo ci-
sse declarat.

co lateraliter hærens,
suræ est significatrix.
narum cognitio tibi
a extrinseca, impen-
offunt.

GRADVVM

seca.

tantum tres longæ ve-
lenter denigrantur
erit spatia, tunc can-
ore perfecto, Aut si
aut duæ semipausæ
reperiantur, cantile-
fecto. Simili modo
euibus.

LVM.

I ñ

Gra

GRADVVM SIGNA INTRIN.

Modi. Temporis. Prolationis.

Sunt & alia explicita minus principalia signa quæ istis characteribus figurantur.

Et dicitur signum,

Repetitionis.

Generale, vel pausa generalis.

Conuenientiae post pausas.

Bmollitatis.

Eduri, vel aspiratio-
nis.

Ffaut.

colfaut.

Caput

CAPVT SEXTVM

DE NOTARVM IM- perfectiōe.

Quo nam forte modo numerus ternarius infit,
Decedat, Sextum volue reuolue caput.

Imperfectio est tertiæ partis valoris alicuius notulæ ablatio. Nam imperficere notam, est eius valoris tertiam partem adimere, hoc est, notam perfectam imperfectam reddere, vnde liquet nullam posse imperfici notulam, nisi alias tres valeat notas, Et quia in gradibus perfectis semper numerus ternarius reperitur, sequitur imperfectionem solum in illis contingi, Vnde.

Maxima, longa, brevis, tantummodo semibrevisque Perfectæ fiunt, reliquæ non perficiuntur.

Quolibet autem imperfectio fit, vel per notulam, vel pausam, vel per colorem.

DE IMPERFECTIONE REG- ulæ generales.

I iij

Prima

DE IMPERFECTIONE.

PRIMA Maior notula per minorem, & nunq̃ minor per maiorem imperficitur, sicq̃ omnis imperfectibilis figura, maior erit imperficiente.

Figurarum alia dicitur **AGENS**, id est, imperficiens tantum, vt minima, Quædam **PATIENS**, id est, imperfectibilis, vt maxima, Quædam agens & patiens, respectu diuersorum, puta, quæ imperficit & imperficitur, vt longa, brevis & semibrevis.

SECUNDA. Omnis figura imperfectibilis, vel à facie vel à tergo imperfici poterit.

TERTIA. Similis similem non imperficit, sic nec longa à longa, nec brevis à breui imperficitur.

QUARTA. Vna nota interdum imperficitur in alia, vel à parte propinqua, vel remota, remotiore vel remotissima, ante & post, ratione partis propinquæ perfectæ, in toto inclusæ, sic in signo Oz longa contenta in
ta in

DE IMPERFECTIONE.

ta in maxima, imperficitur per breuem, nisi si obftet punctus diuisionis, Etiam in signo temporis perfecti sic O, breuis in maxima & longa contenta, imperficitur per semibreuem.

QVINTA.

Notulæ etiam imperficiuntur à pausis, cum scilicet ante vel post notas perfectas, pausæ minoris speciei collocantur. Pausa autem non imperficitur, sed tantum imperficit. Quælibet tamen pausa, habet eam imperficere notam, quam species cui æquiualeat.

SEXTA.

Nigredo, seu color adueniens notulis maioribus, in suis signis perfectis, imperficit. Imperfectis vero figuris notarum, adimit quartam partem, si modo non adferat hemiolam proportionem. Id autem cognoscere licebit ex tactus mutatione, Nonnunc etiam figuris propinquioribus euenit repletio, propter euitandam alterationem

DE AVGMENT.

Intrinsecum augmentationis signum, notarum paucitas est, sine repetitionis signo, circa vnam cantus partem. Innuitur etiam per Canonis inscriptionem, dicendo, crescit in triplo, &c.

DE AVGMENTATIONE vide exemplum.

TENOR.

BASSVS.

Diminu

DE DIMINVTIONE.

DIMINVTIO.

Est abstractio certi valoris quantitatiui, ab ipsis figuris. Vel, est remotio quantitatis ab ipsa mensura. Nihil à semiditate discrepat, nisi quod illa in signis perfectis ac figuris ternario numero metiendis, reperitur, hæc in imperfectis.

Indicatur vero per integrum circulum cum virgula. In ea namq; nō notarū minuitur numerus (manet enim signum perfectum) sed media mensuræ pars adimitur,

Tale igitur signum $\bigcirc$, musicum cōcensum indicat paulo velocius debere metiri q̃ in illo $\bigcirc$. Atqui parū inter sese distant & esse & valore, quandoquidem vtrobiq; idem est notarum valor, & ternaria perfectio.

DE SEMIDITATE.

SEMIDITAS fit in tempore imperfecto, quando semicirculus per tractum diuiditur sic $\bigcirc$, ibi enim dumtaxat omnium notarum medietas canitur, Vel per hæc signa, $\bigcirc z$, $C z$, duæ nāq; semibreues sic vno tactu

DE SIGNIS.

tactu metiuntur in vna cantus parte, quando vnica tactum perficit in altera parte, signo non diminuto, per virgulam scindentem, aut numerum appositum. Vnde.

Cifra rotæ dextro lateri binaria iuncta

Innuït, vt tactu nota prendatur brevis vno,

Si quoq; semi rotam, cifra quacuncq; vacantem

Linea pertransit, mensuram signat eandem,

Quod vulgo signum vocitatur Semiditatis

In duplo crescit, numero veniente duali.

CAPVT QVINTVM DE SIGNIS.

Signorum ratio (quæ non est vltima nostræ
Artis) sub quintum est rite redacta locum.

NON clam me est, quanta sit de signorum ratione inter musicos controuersia, vnusquisq; enim nouas quasdam signorum species effingere laborat, modo vt aliquid noui secū adferre videatur, cum profecto ea res, non raro tyronum profectum commodumue retardet, Quapropter nos
exclusa

DE SIGNIS.

exclusa omni varietate, signa vltiora tradere conabimur, malo enim pueros erudire q̃ per ambages circumducere, stultissimum enim est, amnem ducem ad mare sequi, cum aliunde iter pateat.

SIGNVM igitur est, quod primariam facit cognitionem de cantu, quo ad modum, tempus & prolationem, & secatur bifariam, scilicet in principale & minus principale.

Principale est, per quod modi, temporis & prolationis qualitatem cognoscimus, & per quod diuersarum notularum valores iudicamus, & tale iterum est duplex, Expressum & implicitum. **EXPRESSUM**, quod in cantilenarum principio ponitur, vt est **O** vel **C**, punctus & numerus, ex quorum commixtione diuersa conflantur signa.

IMPLICITVM dicitur, quod intrinsecus gradum indicat, vel notarum repletionem, aut pausarum dispositionem.

DE SIGNIS.
MODI SIGNA EXPRESSA
hoc pacto cognoscuntur.

Si perfecto circulo connexetur numerus ternarius, sic $\bigcirc 3$, modum demonstrat maiorem, si vero binarius, tunc indicat modum minorem $\bigcirc z$.

SIGNA TEMPORIS EXTRINSECA.

Integer circulus sine numero sic $\bigcirc$ vel $\bigoplus$ tempus indicat perfectum. Semicirculus, tempus imperfectum notat, ut $\frown$ $\frown\cdot$.

PROLATIONIS
signa.

In quocunque in gyrum ambitu est punctus $\odot$ $\odot\cdot$, prolatio ibidem est perfecta, absentia puncti designat prolationem imperfectam.

Nec hoc indignum animadversione erit, quod si circulo vel semicirculo numerus accedat, tunc

DE SIGNIS.

tunc circulum ipsum modum, & numerum
tempus representare, porro omnis numerus
additus circulo vel semicirculo, præter
quam quod numeri rationem explicat, hoc
est, præter essentiam suam modum, diminutio
nem etiam indicat, id est, cantum paulo citius
emoderandum esse declarat.

Cifra gradum signat circo lateraliter hærens,
Cui dum subiicitur mensuræ est significatrix.

Vt autem cantilenarum cognitio tibi
constet, dicta illa signa extrinseca, impendit
te eo perducere possunt.

COGNITIO GRADVVM intrinseca.

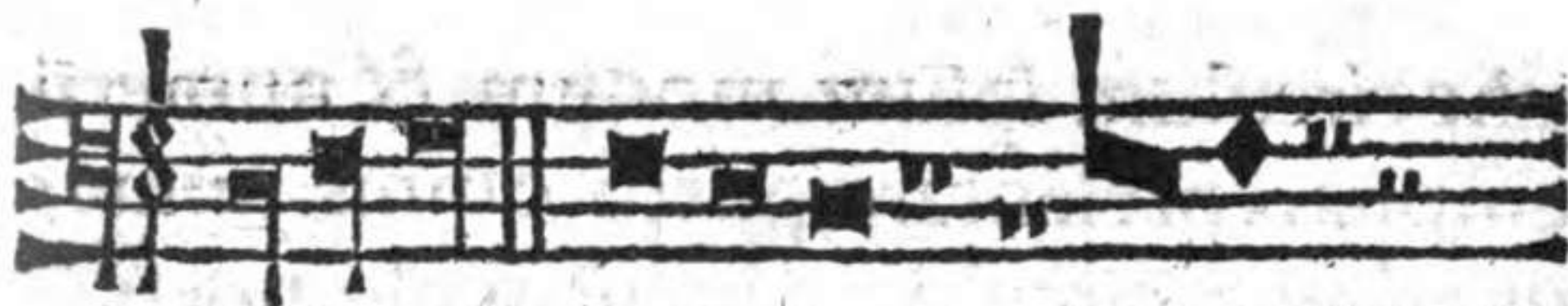
Quotiescunque in cantu tres longæ vel
formaliter, vel æquiuvalenter denigrantur,
aut pausa tria occupauerit spatia, tunc cantus
est de modo minore perfecto, Aut si
tres breues colorantur aut duæ semipausæ
simul positæ in cantu reperiantur, cantilena
est de tempore perfecto. Simili modo
dicas de tribus semibreuibus.

EXEMPLVM.

I ̄

Gra

GRADVVM SIGNA INTRIN.

Modi. Temporis. Prolationis.

Sunt & alia explicita minus principalia signa quæ istis characteribus figurantur.

Et dicitur signum,

Repetitionis.

Generale, vel pausa generalis.

Conuenientiae post pausas.

Bmollitatis.

Eduti, vel aspiratio-
nis.

Ffaut.

cfolfaut.

Caput

CAPVT SEXTVM

DE NOTARVM IM-

perfectiōe.

Quo nam forte modo numerus ternarius infit̃s,
Decedat, Sextum volue reuolue caput.

Imperfectio est tertiæ partis valoris alicu-
ius notulæ ablatio. Nam imperficere no-
tam, est eius valoris tertiam partem adime-
re, hoc est, notam perfectam imperfectam
reddere, vnde liquet nullam posse imperfi-
ci notulam, nisi alias tres valeat notas, Et
quia in gradibus perfectis semper nume-
rus ternarius reperitur, sequitur imperfec-
tionem solum in illis contingi, Vnde.

Maxima, longa, brevis, tantummodo semibrevisq̃
Perfectæ fiunt, reliquæ non perficiuntur.

Quelibet autem imperfectio fit, vel per
notulam, vel pausam, vel per colorem.

DE IMPERFECTIONE RE-

gulæ generales.

I iij

Prima

DE IMPERFECTIONE.

PRIMA Maior notula per minorem, & nunq̃ minor per maiorem imperficitur, sicq̃ omnis imperfectibilis figura, maior erit imperficiente.

Figurarum alia dicitur **AGENS**, id est, imperficiens tantum, vt minima, Quædam **PATIENS**, id est, imperfectibilis, vt maxima, Quædam agens & patiens, respectu diuersorum, puta, quæ imperficit & imperficitur, vt longa, brevis & semibrevis.

SECUNDA. Omnis figura imperfectibilis, vel à facie vel à tergo imperfici poterit.

TERTIA. Similis similem non imperficit, sic nec longa à longa, nec brevis à breui imperficitur.

QUARTA. Vna nota interdum imperficitur in alia, vel à parte propinqua, vel remota, remotiore vel remotissima, ante & post, ratione partis propinque perfectæ, in toto inclusæ, sic in signo Oz longa contenta in
ta in

DE IMPERFECTIONE.

ta in maxima, imperficitur per breuem, nisi si obftet punctus diuisionis, Etiam in signo temporis perfecti sic O, breuis in maxima & longa contenta, imperficitur per semibreuem.

QVINTA.

Notulæ etiam imperficiuntur à pausis, cum scilicet ante vel post notas perfectas, pausæ minoris speciei collocantur. Pausa autem non imperficitur, sed tantum imperficit. Quælibet tamen pausa, habet eam imperficere notam, quam species cui æquiualeat.

SEXTA.

Nigredo, seu color adueniens notulis maioribus, in suis signis perfectis, imperficit. Imperfectis vero figuris notarum, adimit quartam partem, si modo non adferat hemiolam proportionem. Id autem cognoscere licebit ex tactus mutatione, Nonnunquam etiam figuris propinquioribus euenit repletio, propter euitandam alterationem

DE IMPERFECTIONE.

nem. Et tunc apud doctissimos quosq̃, nec quicquam auferre nec adferre dicitur.

Tria figurarum imperfectionem declarant, scilicet numeralis imperfectio, punctualis diuisionis, punctus enim diuisionis inter duas semibreues positus, primam semibreuem primæ breui, secundam secundæ, in diuisione comprobatur applicari, Et tertium, figurarum plenitudo.

DE DVPLICI IMPERFECTIONE, totali & partiali.

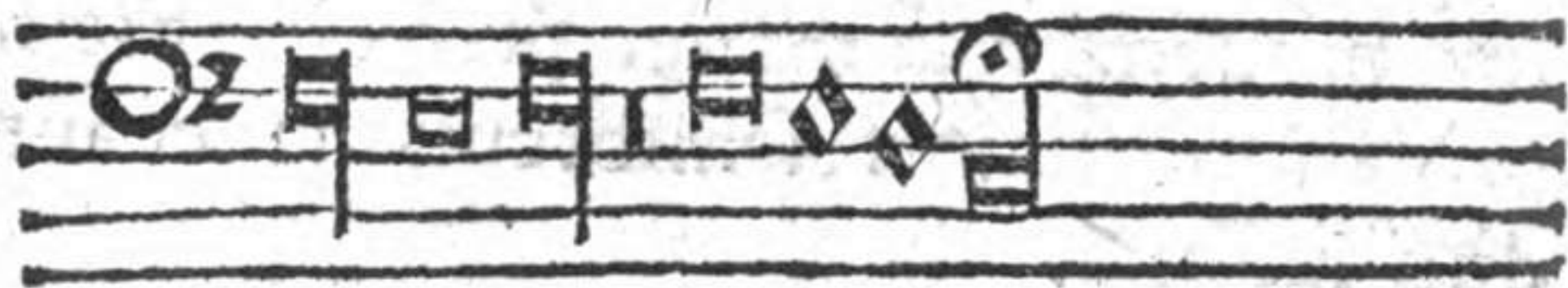
TOTALIS fit, cum in suo gradu perfecto longa imperficitur à parte sua propinqua, aut ab aliquo æquiualentem, cuiusmodi sunt notæ minoris & pausæ, vt z. Simili modo imperficiuntur breuis & semibreuis in eorum signis perfectis.

PARTIALIS, quando maior nota perfecta vel imperfecta, continens tamen partes perfectas, imperficitur vel ante vel post, per notulā remotam vel remotiorem vel remotis. gratia partis suæ perfectæ &c.

In signo

DE IMPERFECTIONE.

In signo modi minoris perfecti Oz, imperficitur longa à breui, vel ab eius pausa, aut æquiualentī, quando ipsam immediate sequitur, vt in exemplo sequenti.

In signo temporis perfecti O Φ C3. breuis à semibreui imperficitur, vel ab eius pausa &c. sic.

Item in signo prolationis perfectæ ⊙ ⊙ semibreuis à minima imperfi. Exemplum.

Et hoc est verum, nisi punctus perfectionis aut diuisionis interturbauerit. Sunt autem dictæ notarū species perfectæ, si simi-

DE IMPERFECTIONE.

lis pausa vel nota eas sequatur. Item, brevis ante ligaturam semibreuium. Similiter cum in tempore perfecto duæ semibreues pausæ, simul in eadem linea posite, sequuntur breuem, ipsa manet perfecta, Sic in prolatione maiori, semibrevis manet ante duo suspiria.

Fit etiam non raro q̃ figura imperficiens, non semper proximam maiorem precedentem vel sequentem imperficiat, sed interdum imperfectio ad tertiam aut quartam notulam vel precedentem, vel sequentem imperfectibilem transferatur, de qua certa regula tradi vix potest, quando aliqui hoc, per diuisionis punctum innuere nituntur, certius tamen ex Vuenceslai nostri documento deprehenditur, qui inquit,

Ex vna aut vtracq; fit imperfectio parte
Si vero certam cordi est cognoscere partem
Incipe ab initio seriem numerare notarum
Ostendet numerus partem ternarius illam.

Sequitur

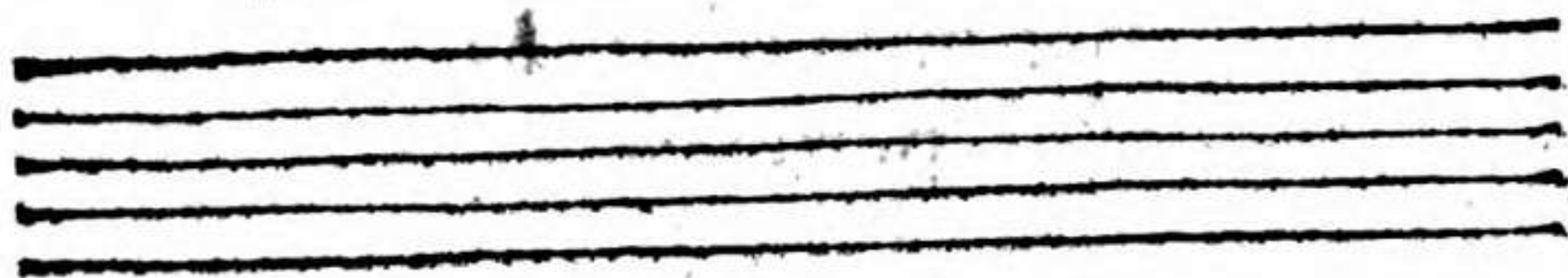
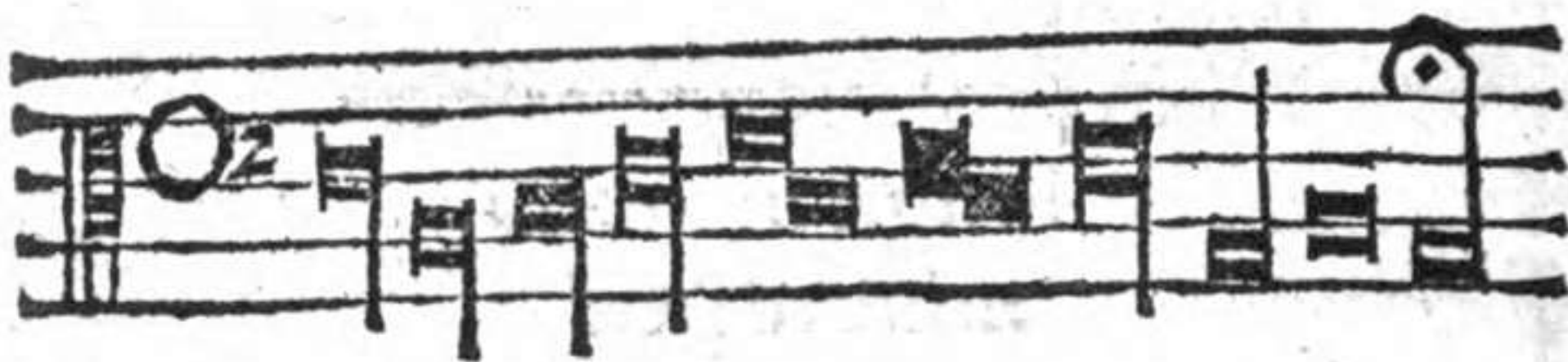
10187.609

SEQVITVR EXEMPLVM TRI-
um partium, de cuiuslibet notæ (pe-
nes suum musicae gradum) imper-
fectione, vtputa, semibreuis
in prolatione perfecta,
longæ in modo
minore per-
fecto,
breuis in tempore
perfecto.

DISCANTVS.

EXEMPLVM DE IMPER.
TENOR.

BASSVS.

CAPVT SEPTIMVM

DE TACTIBVS.

Si cupis vt Tactus signorum regula certa
Sit notus, nostrum hoc volue reuolue Caput.

TACTVS est continua motio præcen-
toris manu signorum inditio facta, can-
tum dirigens mensuraliter. Fit autem in
singulis musicae gradibus per figuras & si-
gna, Variaturq; secundum signorum di-
uersitatem, quare nihil aliud est, q̃ debita
& conueniens mensura, modi, temporis &
prolationis.

DE DVPLICI TACTV.

Tactus est duplex, maior & minor,
MAIOR est, qui notulam breuem non
diminutam vnico complet tactu. **MINOR**,
is vulgatissimus dicitur, & est, qui semibre-
uem notulam vnico metitur tactu.

Propor

DE TACTIBVS.

Proportionatus seu sesquialter fit, cum figuræ dissimili quantitate proferuntur, cum scilicet tres semibreues contra vnam, aut contra duas proferuntur, vt in proportionibus fit de genere multiplici, vbi duæ aut quatuor notulæ, contra vnam modulantur.

In huiusmodi signis ¶ Oz Cz alijs qua mensuræ pars adimitur, hinc est quod in ipsis, vel notæ velocius tangi debent, vel semper duo tactus accipi pro vno.

REGVLA.

In omnibus signis, semibrevis tactus mensuratur integro, augmentatione & proportionibus demptis.

Caput

CAPVT OCTAVVM

DE DVPLICATIONE

seu alteratione.

Qua ratione notæ varientur vel geminentur
Octauo includit pagina nostra loco.

ALTERATIO est valoris alicuius notæ duplicatio, euenit notulis nō perfectis, ea enim nota dicitur altera, quæ se ipsam bis valet, vt longa sumpta pro duabus longis, breuis pro duabus breuibus. Causatur autem alteratio solum in gradibus perfectis vt imperfectio, cum in illis numerus ternarius solum reperitur, Estq; contraria imperfectiōi, Fit enim ob defectum vnius notæ, computata ternarij numerositate, Sequitur ergo, tantum quatuor notarum species posse duplicari.

Tantum

DE ALTERATIONE.

Tantum quatuor sunt notæ alterabiles,
scilicet, Longa, brevis, semibrevis & minima.

SEQVUNTUR TRES DE alteratione generales Regulæ.

PRIMA.

Nulla nota ante sibi similem alteratur,
nec maior per minorẽ, Eius ratio est, quia
alteratio est adinuenta ad numeri ternarij
constitutionem, simile autem cum simili
semper alias facit numerum ternarium.

II.

In secundam, & non in primam cadit
alteratio.

III.

Alteratio plenitudine notarum ac puncto
diuisionis tollitur.

Specia-

DE ALTERATIONE.
SPECIALES DE DVPLICA
tione notularum regulæ.

PRIMA.

Alteratio fit in tribus musicæ gradibus. In signo modi perfecti, brevis alteratur, id est, valet duas, quando duæ super sunt ultra ternarium, hoc modo.

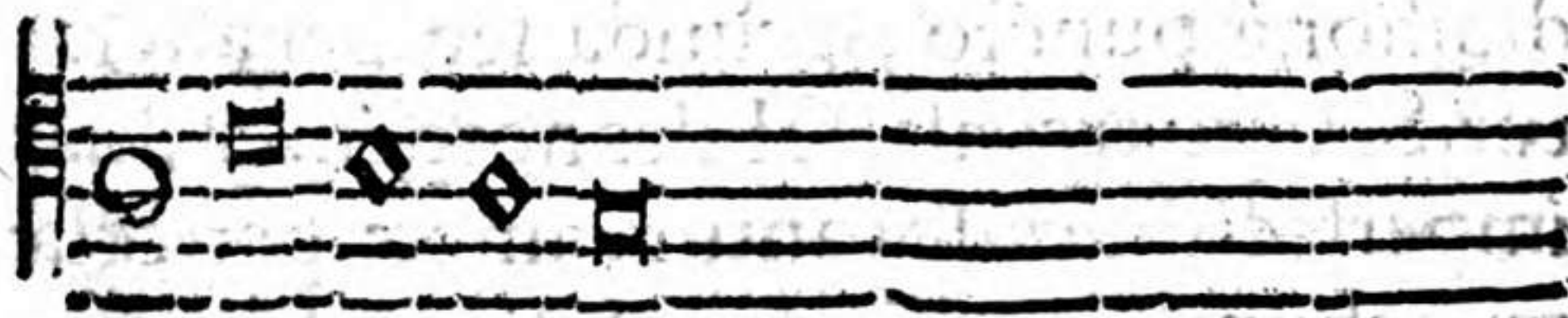

Modus minor perfectus.

Vide etiam Bassum Exempli de tribus musicæ gradibus.

II.

In signo temporis perfecti, semibrevis fit dupla, quando duæ ultra ternarium residuæ sunt, sic.

Tempus perfectum.

K

In signo

DE ALTERATIONE.

III.

In signo prolationis perfectæ, alteratur minima. Vide exemplum.

III.

Duplicatio fit potissimum in ligatura duarum semibreuium. Vide Bassum Exempli de imperfectione.

V.

Per diuisionis punctum, aptissime discernitur alteratio ab imperfectione, Quotiescunque igitur inter duas imperfectibiles figuras, duæ alterabiles clauduntur, absque diuisionis puncto, secunda semper alteratur. Si vero tres alterabiles notæ, inter duas imperfectibiles locantur, ambæ perfectæ manebunt, & nulla alterabilium alteratur, quia numerus ternarius ubique est perfectus.

DE

DE DVPLICATIONE, NOTA sequentes versiculos.

Ars perhibet quandoq; notæ duplicare valorem
Sed non cuiuscunq; notæ, nisi quæ sit alius
Tertia pars, duplicatur enim species minor ante
Maïorem, pausam nuncq; varia, nota quæris
Cur duplicatur? vt efficiat ternarium arithmum
Cum præcunte nota, sine quo perfectio nulla est.
Quandocunq; vltra numerum ternarium abundat
In gradibus nota perfectis, imperficit illa
Aut præcedentē notulam, aut omnino sequentem
Hoc diuisiuo poteris cognoscere puncto,
In partem imperfectio quam cadit, hæc duplicetur
Sicq; duæ superant, duplicanda est vltima tantum.

Hoc quoq; sciendum est, quod alter
ratio maximam excludit, & in minima ter-
minatur, quia maxima maiorem se, cuius
valorem assumat, non habet, diminutiores
autem figuræ, non sunt numero ternario
computandæ.

K ij

Caput

CAPVT NONVM

De punctis.

Si vis punctorum liquido natura pateſcat,
Hæc voluas lector, omnia prorsus habes.

PVNCTVS in cantu, vel poſtponitur
vel interponitur, aut anteponitur, Et
eſt minimum quoddam ſignum, quod no-
tulis adiicitur, habetq; in harmonia triplex
officium, Vel perficit, vel diuidit gradus,
aut mediam partem notulæ cui adiungi-
tur addit, Et ſic à diuerſis effectibus, veteres
eum varijs appellauere nominibus, vtpu-
ta.

PERfectionis, qui alicui notæ perfe-
ctæ poſtpoſitus, ipſam nec auget nec minui-
t, ſed ſaluat eius perfectionem, ne à ſequen-
ti imperficiatur. Et eſt excogitatus propter
incertos cantores.

ADDitionis punctus eſt, qui ad latus
notæ poſitus, ei dimidiam partem addit, Is
dicitur etiam augmentationis, notã enim
cui

DE PVNCTIS.

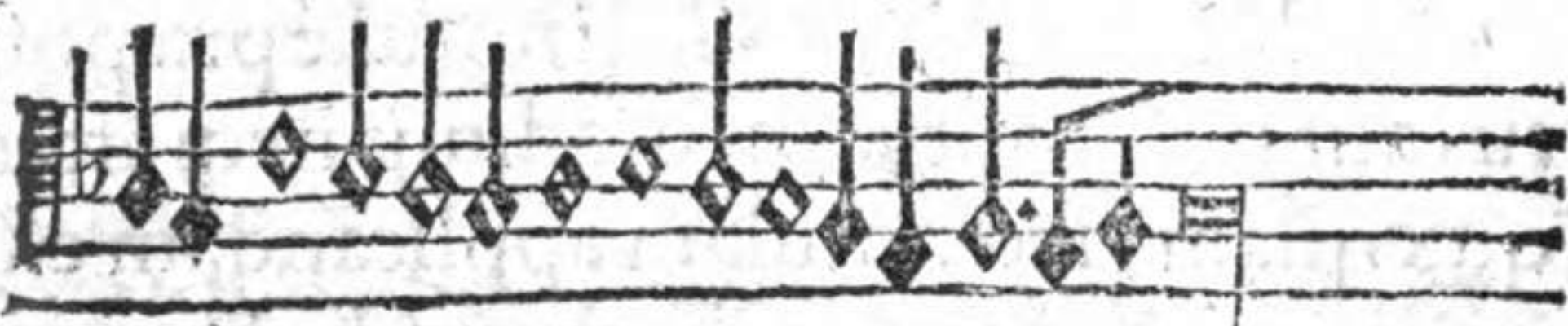
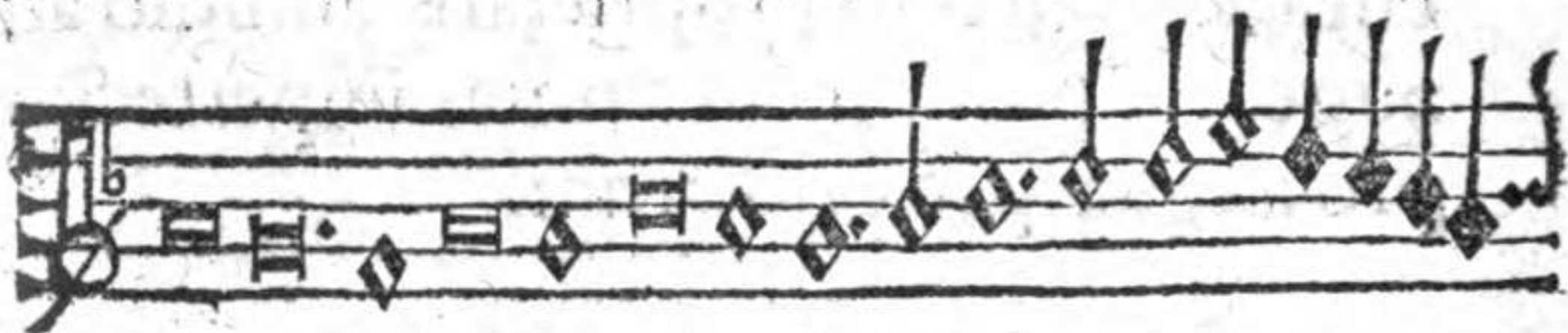
cui additur, recto proprietatis dimidio ad-
auget, & ponitur circa notas imperfectas,
pro aliqua specie notarum.

Diuisionis, is alicui notulæ præposi-
tus aut postpositus, neq; adimit neq; affert
quicquam, sed notulam applicandam esse
indicat, vel ad præcedentem vel ad sequen-
tem, pro ternaria in notulis dimensione,
nec locatur directè ad latus notule, sed pau-
lò altius vel depressius. Dicitur etiam alte-
rationis punctus, quam vel prohibet vel
indicat. Item imperfectionis, notam enim
cui aliquam applicandam designat, imper-
ficit. Diciturq; à nonnullis transportatio-
nis, notis enim adpositus, eas ad distantio-
res figuras transfert computandas.

Sequitur Exemplum.

K iij

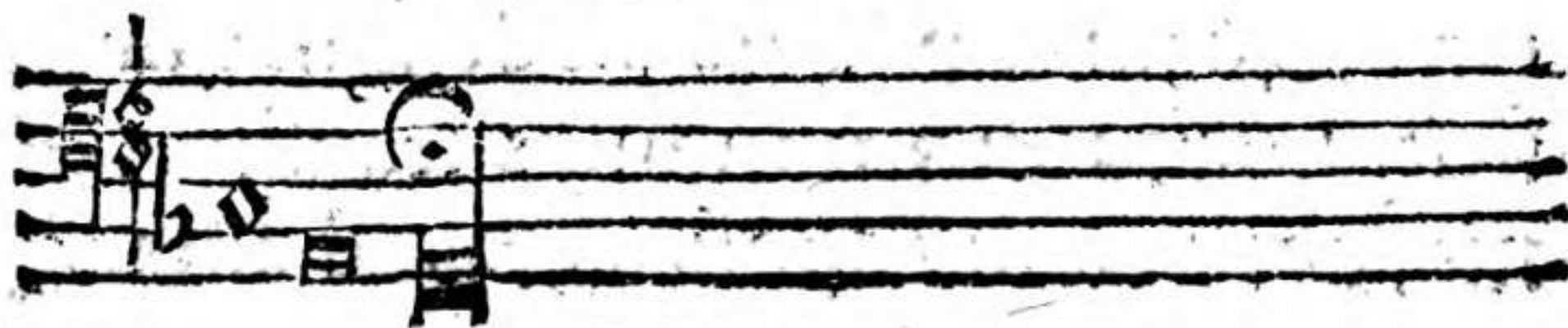
EXEMPLVM DE PVNCTIS. TENOR.

Perfectionis. Additionis. Diuifi-

BASSVS.

ōnis.

CAPVT DECIMVM

De Syncopatione.

Quid si non dubito studiose Syncopa quæres?

Non est quod quæris, hoc lege, volue caput.

Syncope, est reductio minoris notulæ, vltra maiorem vel minorē, cui connume-

ratur

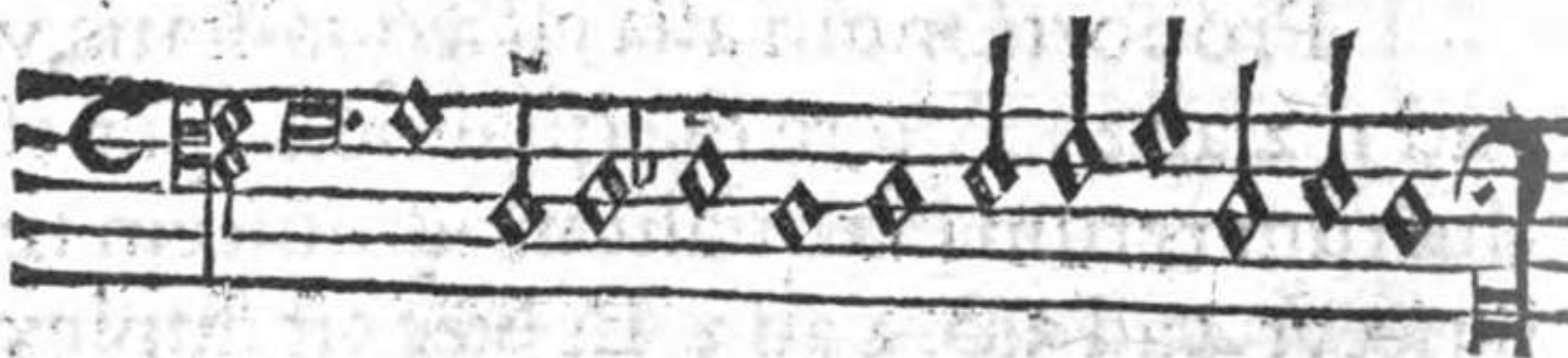
0187609
ratur. Deferuit autem ad contrapunctum,
quoniam altera pars notæ syncopatæ fre-
quenter est discordantia, vt in exemplo
claret.

DE SYNCOPATIONE

Exemplum.

TENOR. Beata viscera.

BASSVS.

DE SYNCOPATIONE TA-

lis datur Regula.

Minima notula, vltra pausam breuem
non est transferenda, similiter semibreuis
vltra pausam breuem raro, nunq̃ vero vl-
tra longæ pausam debet reduci.

K iij

Caput

CAPVT VLTIMVM
DE PROPORTIONE, IN
qua totum musicae con-
sistit negotium.

Hecus age quæ summa est artis proportio nostræ,
Est in postremum rite reclusa locum.

Proportio est duarum rerum adinuicem collatio, Fit præcipue in numeris, consonantijs & notarum numeris.

Proportionum alia est æqualitatis, vt 1 ad 1, 2 ad 2. Altera inæqualitatis, quæ est duarum rerum inæqualium adinuicem relatio, vt 4 ad 3, & 2 ad 3. Et hæc est duplex, scilicet maioris inæqualitatis, & minoris inæqualitatis.

Proportio maioris inæqualitatis est, quando numerus maior ad minorem comparatur, vt 4 ad 3, 4 ad 2, 6 ad 3 &c.

Minoris inæqualitatis fit, dum minor ad maiorem refertur numerum, vt 3 ad 4, 3 ad 6. Et has maioris & minoris inæqualitatis species tantum musicus considerat, vocum
enim

DE PROPOR.

enim & phtongorum similitudo, cōsonan-
tiam non parit, sed dissimilitudo.

Maioris **minuit.**

Inæqualitatis proportio
notas æquæ ac pausas

Minoris **adauget.**

PROPORTIO DVABVS CL-
fris in cantu signatur.

Diuerſi numeri eiſdem vero ſpeciei
Mutuo ſi coeunt notulæ, proportio fertur,
Ipla quidem duplici cifra ſignatur in Odis,
Sub maiore minor (cum conſtituitur) minor autem
Supra maiorem (cum deſtruitur) ſituatur.

Omnis proportio infringitur per im-
mediatam contrariæ proportionis ſuppoſi-
tionem, vel per temporis ſignum poſt pro-
portionem poſitum, vel per ſignorum in-
uerſionem, quæ omnia ſuis exemplis, infe-
rius patebunt.

Scienc

K v

DE PROPORTIONE.

Sciendum vero, q̄ proportio maioris inæqualitatis quinq̄ genera habet, scilicet tria simplicia, & duo composita, vt multiplex, superparticulare, superpartiens, multiplex et superparticulare, multiplex et superpartiens. De his plura scribere non est nostri negotij, quandoquidem ad theoricam magis quàm practicam musicam pertinent spectantq̄, His igitur supersedere cordi est, quoniam in cantilenis raro illarum specierum vsus incidit, nisi admodum paucarũ, vt dupla, tripla, quadrupla, Et superparticularis, vt sesquialtera & sesquitercia. Aliæ propter difficultatem raro admodum nobis accomodantur, à dupla igitur auspicabimur, quæ facillima est cognitu, cæterisq̄ omnibus communior, magisq̄ vsitata.

DVPLA PROPORTIO.

Fit musicaliter, quando duæ notæ contra vnā veluti in acie constituuntur, aut quatuor contra duas collocantur eiusdem speciei. Signatur autem hæc proportio sic.

2 4 Quod concentus sequens indicat,
1 2 v

DE

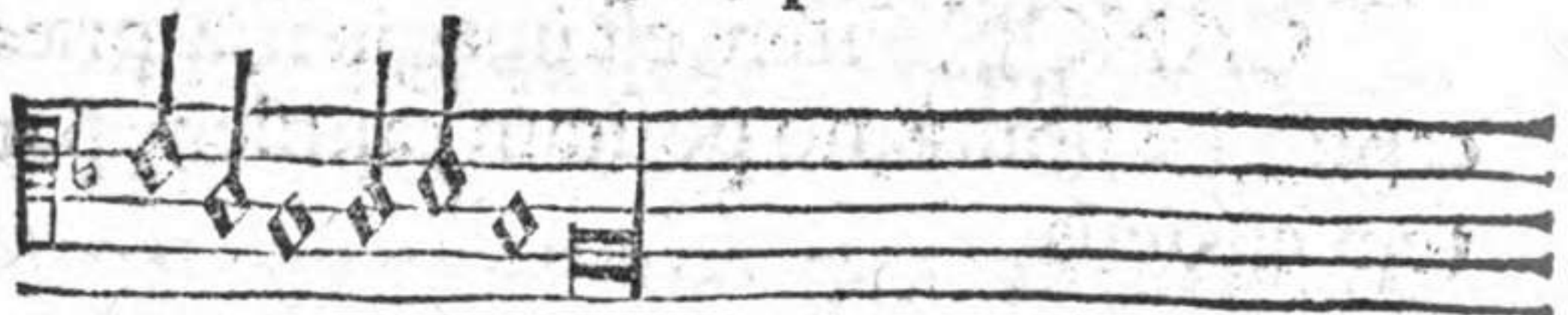
DE DVPLA.

TENOR.

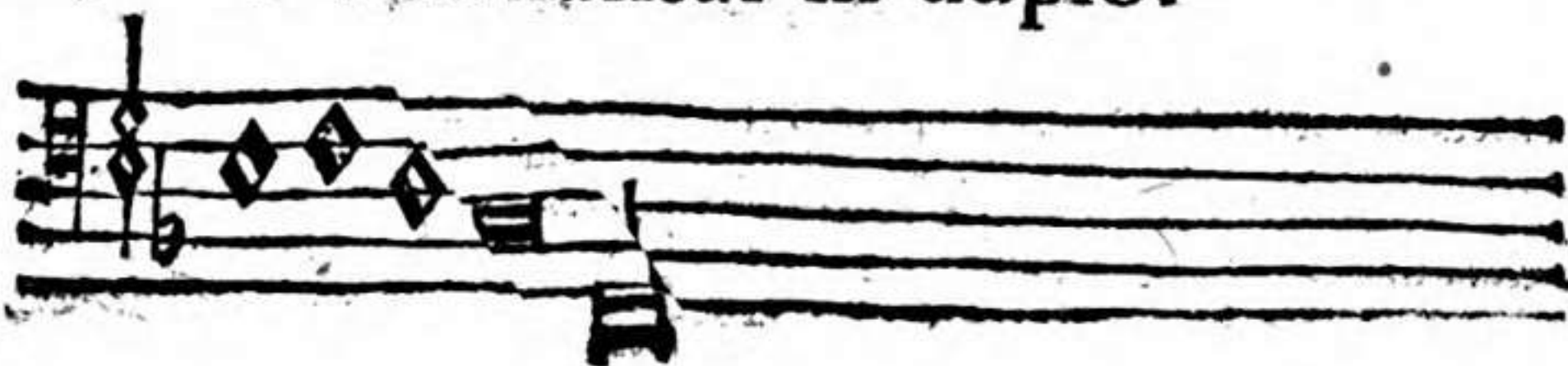
Decrescunt in duplo.

BASSVS.

Liminuuntur in duplo.

DE DVPLA.

Quandoq; tamen canonicè, absq; numeris dupla innuitur proportio, aliæq; multiplicis generis omnes proportionēs, industria & tentationis, breuitatisq; causa, dicendo, diminuatur, vel decrescit in duplo, vel, brevis sit semibrevis. Et his similibus canonibus.

CANON autem est imaginaria præceptio, ex positis, nō positam cantilenę partem eliciens.

Dupla etiam proportio, per æqualia quandoq; signa demonstratur, vt si semicirculus cum binarij numeri adhæsione, circa omnes cantilenæ partes disponitur. Quidam vero signis transuersis duplam disponi volunt, sic $\cap$ C.

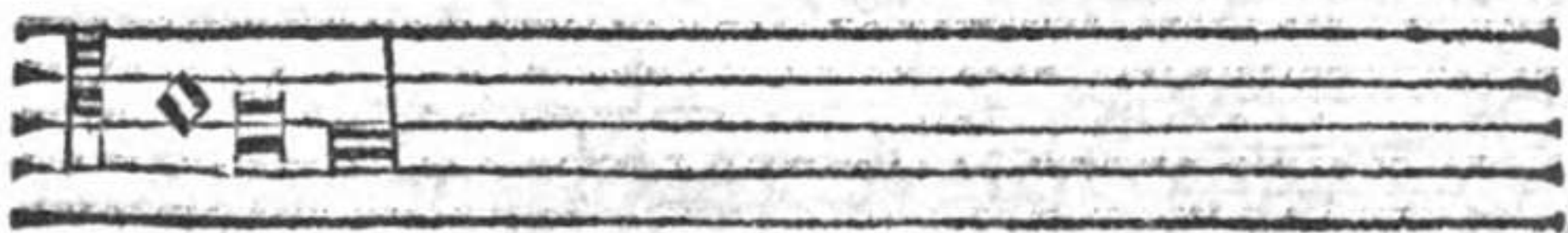
De

DE TRIPLĀ PROPOR-

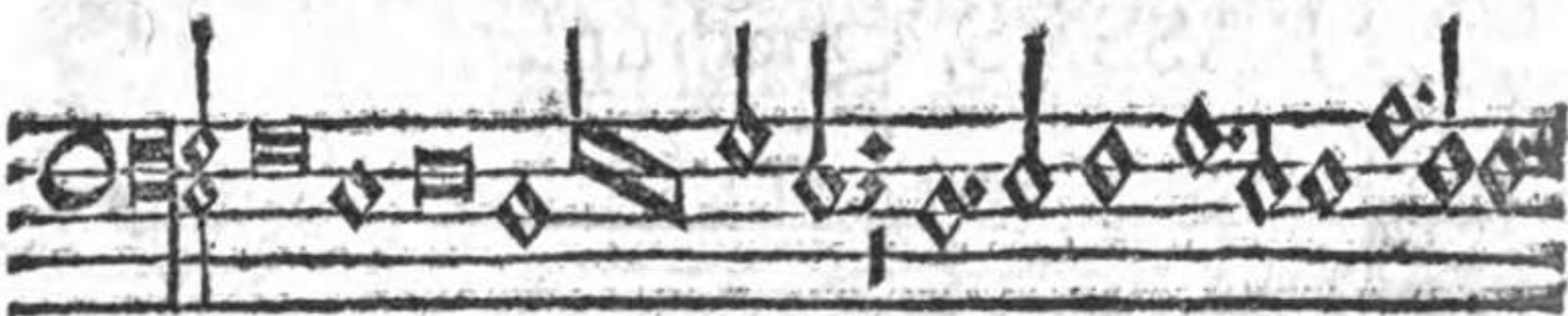
tione, quæ fit,

Quando numerus maior continet minorem ter, vt 3 ad 1. 6 ad 2. Harmonice, quando tres notulæ contra vnā, sibi speciei similem, proferuntur, vt in exemplo.

TENOR.

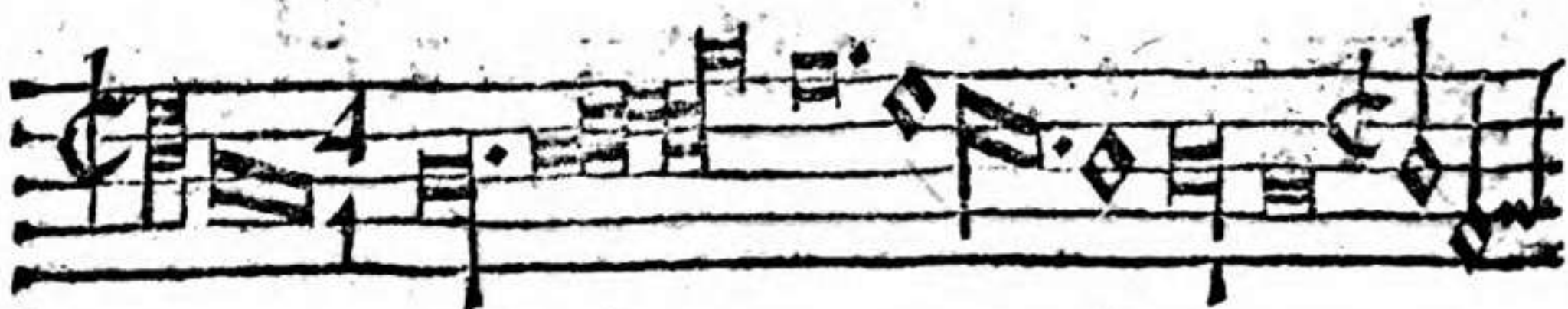
BASSVS.

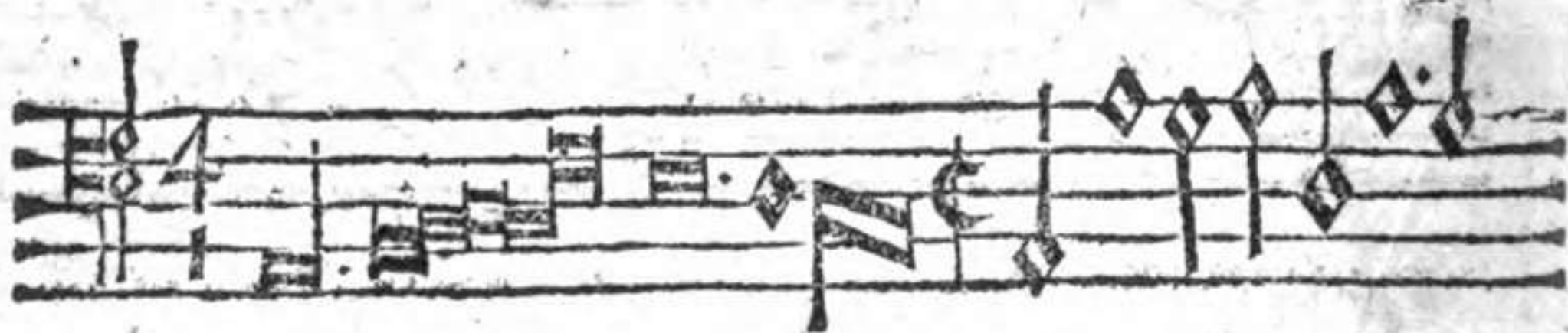
DE QVADR VPLA.

Quæ fit, quando maior numerus ad mino-
rem relatus, numerum quaternarium am-
bit, Musice vero, quando quatuor notæ
contra vnam eiusdem speciei promuntur,
Exemplum.

TENOR.

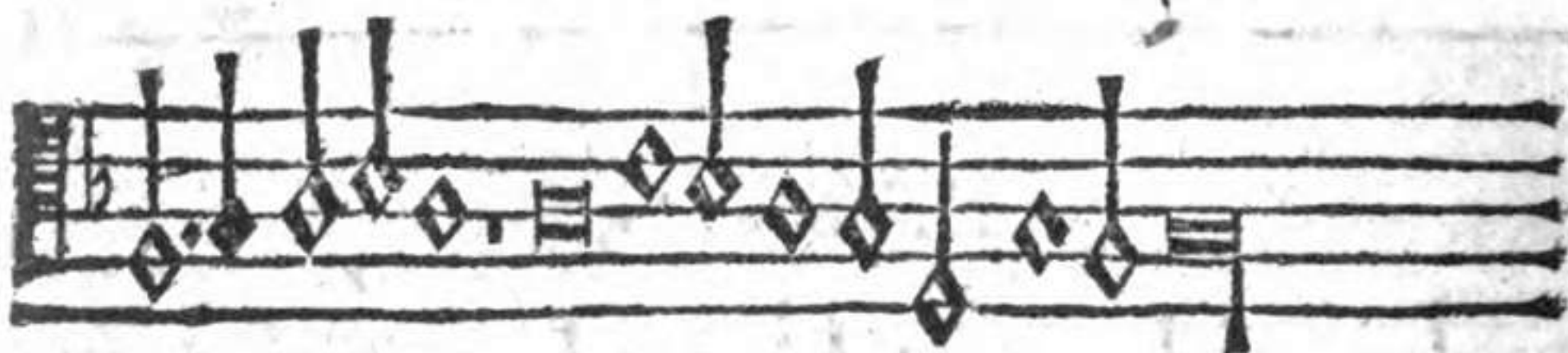
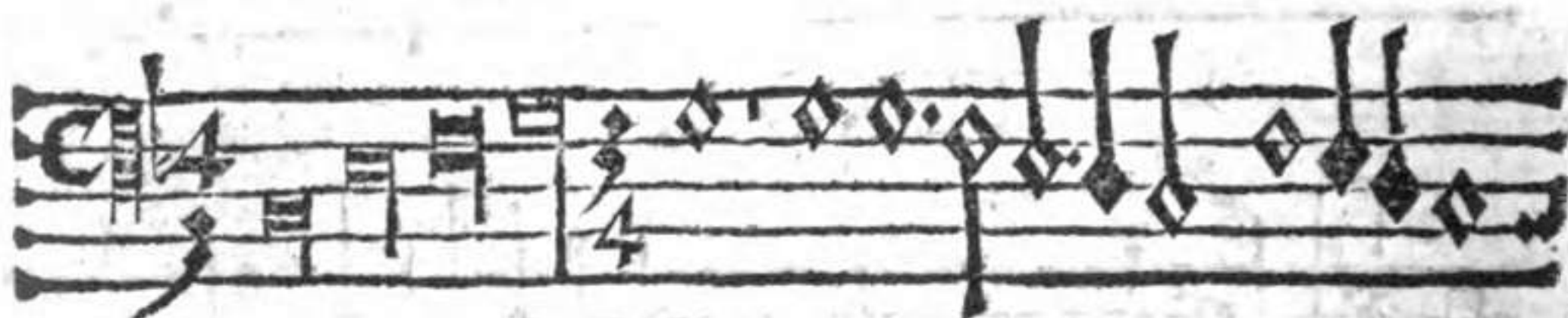
BASSVS. Quadruplæ.

DE SESQVITERCIA.

Sesquitercia fit, cum quatuor notulae tribus æquivalent sibi consimilibus & nomine & quantitate, Et figuratur sicut est videre in exemplis.

TENOR.

BASSVS.

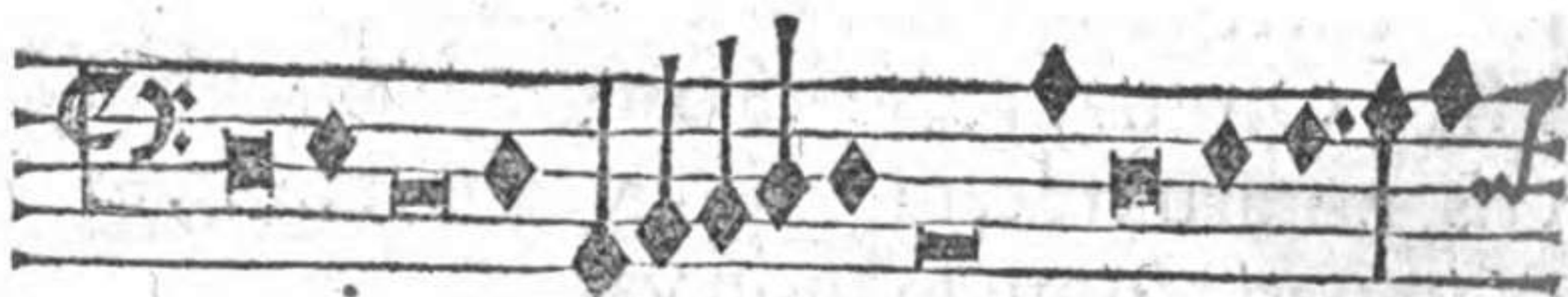
DE HEMIOLA.

Hemiola fit, quando tres semibreues sub vnum tactum cadunt, aut brevis perfecta. Eius signum est integer circulus, vel semicirculus, subscripto numero ternario. Aliquando etiam designatur, cum notulæ nigrore obducuntur.

Exemplum.

TENOR.

BASSVS.

L

AD PROPORTIONVM DICTA-
rum cognitionem, sequentes serua-
ri debent cautiones.

I. Proportio non rite in cantionibus assignatur, nisi duobus numerorum caracteribus, quoniam idem numerus ad diuersos relatus, aliam & aliam habet proportionem, vt 3 ad 2. facit proportionem sesquialteram. 3 ad 1 triplam. & 3 ad 4 subsequitertiam facit. Et quemadmodum vna vox non facit concinentiam, ita nec vnus numerus proportionem.

II. Si diuersa sunt partium cantilenarum signa, non rite assignabitur proportio secundum notarum numerum.

III. Sesquialteræ non euenit alteratio, nisi ex parte temporis aut prolationis.

III. Omnis proportio in gradibus perfectis, notarum accidentia (vt alterationem & imperfectionem) non variat.

LAVS DEO.

ENCOMION SCIENTIAE

Ioan. Spangebergij.

Arbor in aprico stat Diua Scientia prato

Fertilis, illustris, nobilis, alta, virens,

Est primo intuitu radix illius amara

Ardua prima via est, difficilisq; labor,

Sed profert dulces arbor placidissima fructus,

Fiet vt in summum forte cacumen iter,

Horruerit si quis radices huius amaras,

Poenitet & ceptam continuare viam,

Illius hic nunquam gustabit dulcia dona,

Deq; bonis studijs gaudia nulla feret.

Est quoq; thesaurus praeclara Scientia grandis,

Qualem vix foelix aurifer Hebrus habet,

Nobilis ille quidem & toto durabilis æuo,

Hoc mille incolumis viuere secla potes,

Iacturam nunquam patietur ab igne mariq;

Est vespillonum tutus ab insidijs.

Hæc igitur tibi sit puer alma Scientia cordi,

Hanc quære, hanc toto pectore semper ama,

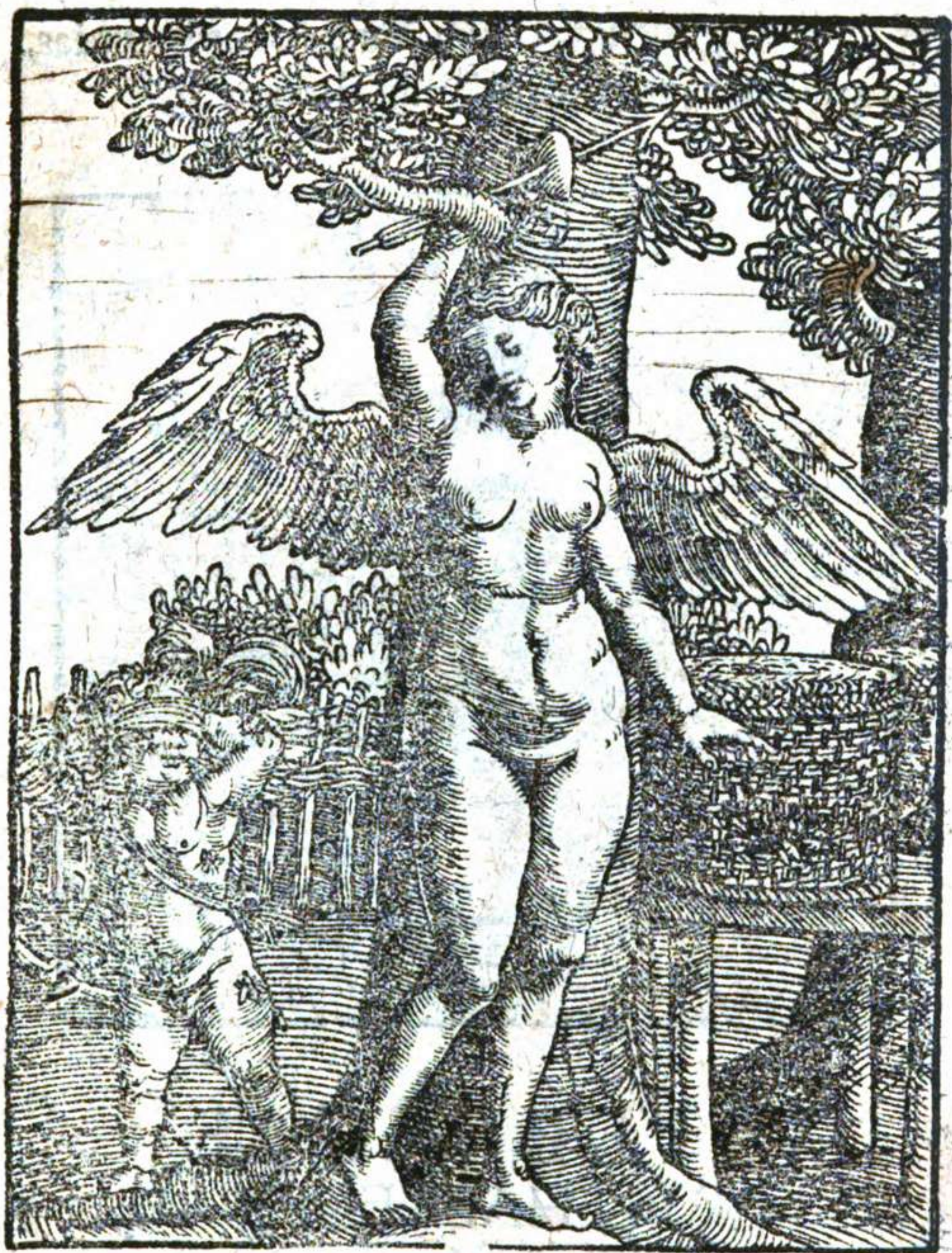
Tum bona posteritas pulchro te carmine dicet,

Tandem erit in cœlo vita beata tibi.

L iij

O Phœbi testudo decus pulcherrima rerum,
Te famulam placidi Cypris amoris habet.
Qui primum placidos hominum te fecit ad usus,
Non horno, sed cœli missus ab arce fuit.

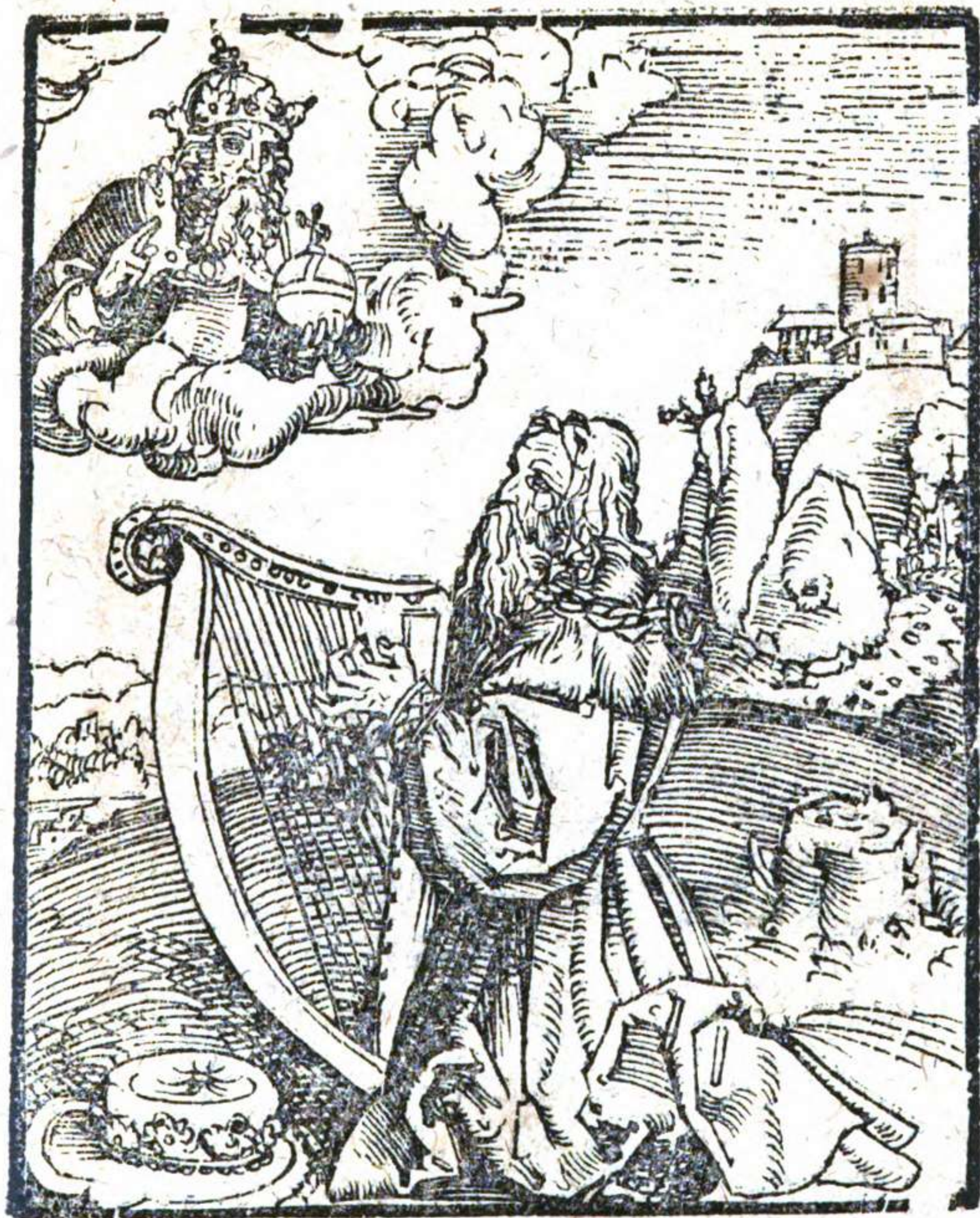
DISTICHON.

**Pungit apis puerum Veneris dum roscida mella
Furatur, sic sunt dulcia mixta malis,**

Delphinum & tumidas Lyra flexit Arionis vndas,
Sequior is, quem non Musica flectet, erit.

VITEBERGAE
APVD HAEREDES
Georgij Rhau.

Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vsq; in seculum.

